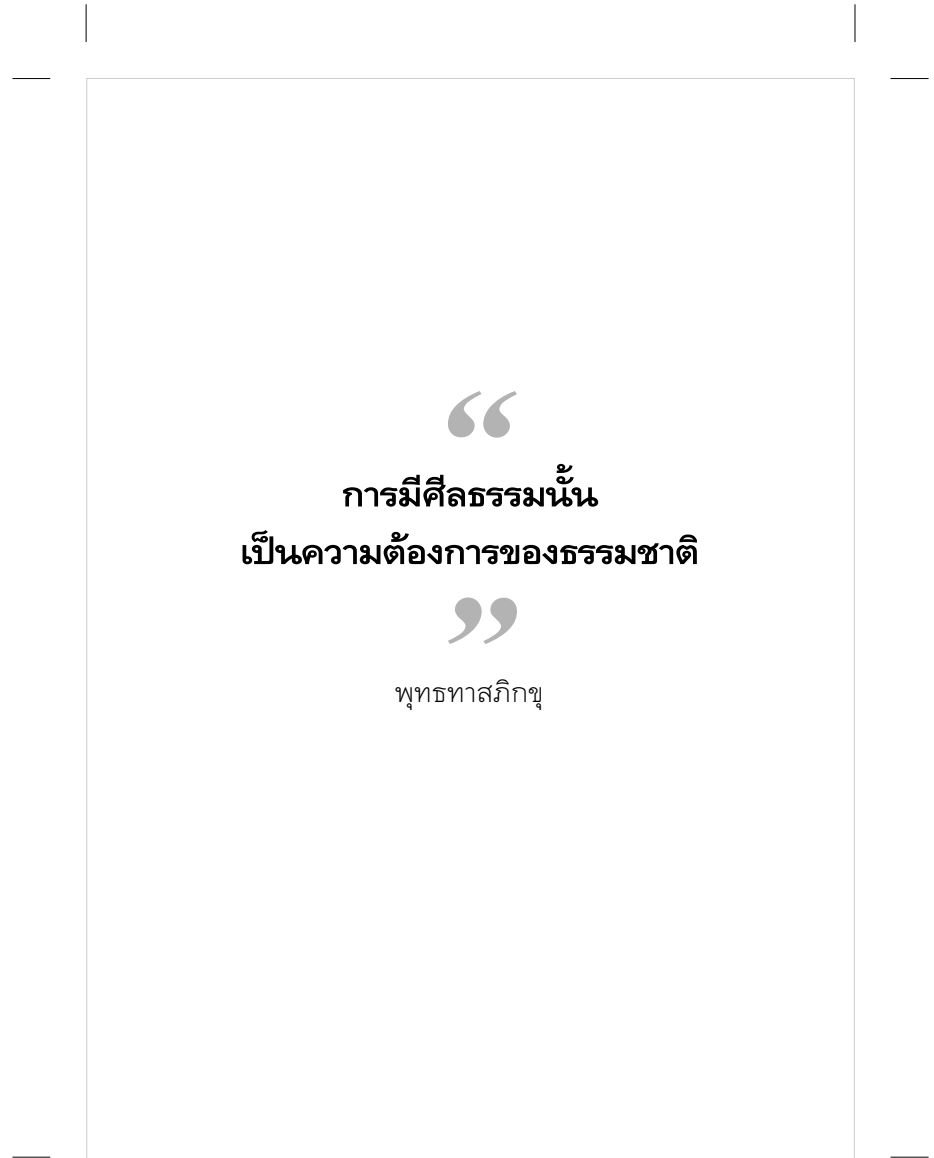
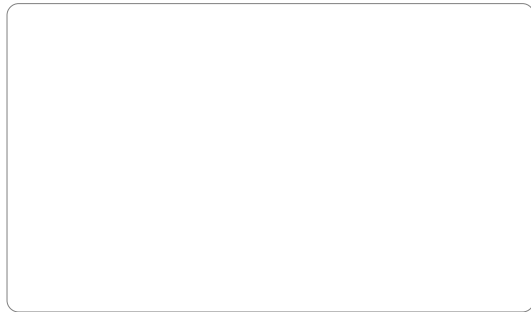

มนุษย์กับศีลธรรม

อริยศีลธรรม ๒ : มนุษย์กับศีลธรรม

พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๔๕

พิมพ์และจัดจำหน่ายโดย

 สำนักพิมพ์สุภาพใจ

๑๔/๓๔๙-๓๕๐ หมู่ ๑๐ ถ.พระราม ๒ (ซอย ๓๘)

แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. ๑๐๑๕๐

โทร. ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑, ๐-๒๔๑๕-๖๕๐๗, ๐-๒๔๑๕-๖๗๑๗

โทรสาร ๐-๒๔๑๖-๗๗๔๔

บัญชา เกลิมชัยกิจ เจ้าของและผู้จัดการ

ราคา ๗๐ บาท

www.buddhadasa.org

๑๐๐ ปี
พินิจ
๒๖ พฤษภาคม ๒๔๕๕-๒๕๕๕

ชุด **อริยศีลธรรม*** มีจำนวน ๔ เล่ม ประกอบด้วย

๑. ศีลธรรม
๒. มนุษย์กับศีลธรรม
๓. ปัญหาและทางออกของศีลธรรม
๔. อริยศีลธรรมสำหรับเยาวชน

* ธรรมเนียมของพุทธทาส ชุด อริยศีลธรรม
หมวดดปรกรณ์พิเศษ ลำดับที่ ๑๘.๓ บนพื้นแถบสีแดง
แยกตีพิมพ์โดยรักษาดั้งฉบับเดิม มิได้ตัดทอนหรือแก้ไขใด ๆ

อริยศีลธรรม

๒

มนุษย์กับศีลธรรม

พุทธทาสภิกขุ

สารบัญ

๕

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

๖๓

ความรู้สึกรของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

๑๔๓ ภาคผนวก : มาเถอะเพื่อน!

A handwritten signature in Thai script.

จาก **ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส ชุด อริยศีลธรรม**
หมวดดปรกรณ์พิเศษ ลำดับที่ ๑๘.๓ บนพื้นแถบสีแดง
คำบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคอาสาฬหบูชา
ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไซยา สุราษฎร์ธานี
ระหว่างวันที่ ๖ กรกฎาคม ถึง ๒๘ กันยายน ๒๕๑๗

๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ ในชุด อริยศีลธรรม ครั้งที่ ๔ นี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน. อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี อาตมาอยากจะขอให้ทบทวน คำว่าอริยศีลธรรมนี้อยู่เสมอไป เพื่อความเข้าใจเรื่องทั้งหลายได้ง่ายขึ้น. ทำไมจึงมีคำว่า อริยศีลธรรมขึ้นมาได้ ซึ่งไม่ได้มีใครเคยพูด? ทั้งนี้ก็ เพราะว่าเดี๋ยวนี้คำว่าศีลธรรมมันเปลี่ยนความหมายมาก เหลือเกิน จนเป็นมิใช่ศีลธรรมไปแล้วก็มี, เป็นศีลธรรมที่

๗

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ว่าเอาตามความพอใจ; อย่างนี้ไม่ใช่ศีลธรรมของพระ-
อริยเจ้า, จึงต้องมีการพูดกันใหม่ว่า “ศีลธรรมอันดีของ
ประชาชน” อย่างนี้เป็นต้น. ถ้าเราพูดว่า ศีลธรรมของ
พระอริยเจ้ามันก็ไม่ต้องมีศีลธรรมอันดี อันเลว ที่ไหน
อีกแล้ว.

... ..

คำ “อริย” นี้ มีความหมายพิเศษ ขอให้กำหนด
จดจำ หรือว่าสังเกตไว้เรื่อย ๆ ไปก่อน.

เข้าใจคำว่า อริยะ ดีเมื่อไร ก็ใช้ได้ทันที; จะยก
ตัวอย่างสักคำหนึ่งก่อนก็ได้ คือคำว่า “ศรีอาริยะเมตไตรย”.
คนแก่ ๆ ก็รู้ได้ว่า นี่เป็นชื่อพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งที่จะมา
ข้างหน้า; แล้วก็ชื่อของศาสนาของท่านด้วย, เป็นชื่อ
ตัวท่านด้วยก็มี. แต่ว่าที่จริงแล้ว ไม่ใช่ชื่อของตัวท่าน;
คำนี้เป็นชื่อศาสนาของท่านว่า “ศรีอาริยะเมตไตรย”. คำว่า
“ศรี” ก็เป็นคำนำ แสดงความสูงสุด ประเสริฐสุด อันนี้
ไม่ใช่ความหมายที่มุ่งหมาย; ความหมายที่มุ่งหมายก็คือ
อริย คำหนึ่ง แล้ว เมตไตรย คำหนึ่ง. ที่เป็นภาษาบาลี

๘

มโนษ กับศีลธรรม

นั้นใช้ คำว่า เมตเตยฺย ถ้าเป็นภาษาไทย เมตไตรย คือเสียง
เสียงจากภาษาสันสกฤต; แต่ก็คำเดียวกับภาษาบาลีที่ว่า
เมตเตยฺย.

อริยะ ก็แปลว่า ประเสริฐ อย่างที่กำลังพูดอยู่
แล้วความหมายอย่างอื่นอีก; แต่สรุปความแล้ว ก็ได้
ความเลยว่า “ถ้าอริยะแล้วก็หมดปัญหา”. ถ้ายังไม่หมด
ปัญหาก็ยังไม่ใช่อริยะ; จะเป็นปัญหาส่วนตัว หรือส่วน-
รวม ปัญหาความทุกข์ยากหรือปัญหาอะไรก็ตาม ถ้าเป็น
อริยะก็ต้องหมดปัญหา; เพราะฉะนั้น จึงใช้เป็นคำสำหรับ
ประกอบคำนามอื่น ๆ ให้แสดงว่าสูงสุดหรือประเสริฐสุด.

ที่นี้ คำว่า เมตเตยฺย นี้ แปลว่า ความเป็นมิตร.
ความเป็นแห่งมิตร, มาจากคำว่ามิตร. ฟังดูก็ไม่น่าจะมี
ความสำคัญอะไร. ความเป็นมิตรอย่างประเสริฐสุด
นั่นแหละเป็นชื่อของพระพุทธเจ้าองค์ที่จะมาข้างหน้า;
แล้วศาสนาของท่านก็ชื่ออย่างนั้น ชื่อว่า ศาสนาพระศรี-
อาริยะเมตไตรย มีความเป็นมิตรถึงที่สุด แล้วก็สูงสุด, นี่คือ
ศาสนาที่จะมาข้างหน้าที่ยังหวังกันนัก.

ศาสนาพระศรีอาริย์ มีความหมายพิเศษอะไร?

๙

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ลองคิดดู ก็คิดได้หลายแง่หลายมุม. ถ้าศีลธรรมดีจริง ความเป็นมิตรในระหว่างมนุษย์ก็จะดีจริง จะถึงที่สุด; เดี่ยวนี้ความเป็นมิตรในโลกปัจจุบันนี้เลวลงทุกที ไม่มี ความเป็นมิตรยิ่งขึ้น หรือว่ามีความเป็นมิตรชนิดที่ หลอกลวงคดโกงมากขึ้นทุกที; ฉะนั้น โลกสมัยนี้ ก็ต้อง ไกลจากศาสนาพระศรีอารีย์ มากขึ้นทุกที.

ศาสนาพระศรีอารีย์เรียก อริยมุตเตยยะ มีความ เป็นมิตร เป็นชั้นเลิศ; แต่เดี๋ยวนี้โลกเรา มีแต่ความ เกลียดขัง ความเป็นศัตรูชั้นเลิศมากขึ้นทุกที ๆ; ก็แปล ว่าโลกนี้กำลังเป็นไปในลักษณะที่ถอยไกลห่างจากศาสนา พระศรีอารีย์เมตไตรยมากขึ้นทุกที.

... ..

นี่ก็เลยถือโอกาสเตือน ให้คิดดูกันเสียเลยว่า : **ศาสนาพระศรีอารีย์เมตไตรยนี้จะสร้างขึ้นมาได้ อย่างไร?**

เราอาจจะสร้างศาสนาขึ้นมาได้ในพริบตาเดียวได้ อย่างไร? มันก็ไม่มีอะไรมากไปกว่า ทำความเป็นมิตรอัน

แท้จริง ให้เกิดขึ้นมาในโลกนี้ อย่างสูงสุดเท่านั้นเอง. แล้วอะไรมันจะช่วยทำอย่างนี้ได้? ก็มีแต่ศีลธรรมอย่าง เดียวเท่านั้น. พอมีศีลธรรมอย่างถูกต้องเท่านั้น ความเป็น มิตรในโลกนี้ก็จะมีขึ้นมาอย่างสูงสุด, อย่างที่เรียกว่า ชั้นประเสริฐ. เดี่ยวนี้มันมีแต่เสื่อมศีลธรรม ความเป็น มิตรมันก็มีไม่ได้, คนก็เบียดเบียนซึ่งกันและกันยิ่งขึ้นทุกที.

ความเป็นมิตรมีความสำคัญอย่างไร? ขอให้นึกดู ให้ดี ก็จะพบได้ว่า ความเป็นมิตรนี้สำคัญตรงที่ว่า ทำให้ เบียดเบียนกันไม่ได้, ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น; ฉะนั้น หลักพุทธศาสนานี้ ก็จะมีรากฐานอยู่ที่ความเป็นมิตร ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นเท่านั้นพอแล้ว ไม่มีอะไรอีก.

เกี่ยวกับโลกทั้งโลก ก็มีหลักที่เราได้ยินได้ฟังกัน อยู่เป็นประจำ แต่แล้วเราก็ละเลยกันเสียหมด; นั่นคือ หลักที่ว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็น เพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น"; นี่ไม่ต้องต่อท้ายว่า "อย่าเบียด เบียนซึ่งกันและกันเลย", ไม่ต้องต่อท้ายก็ได้ มันไม่จำเป็น เพียงแต่ว่า "เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมด

ทั้งสิ้น” เท่านั้นก็พอแล้ว เบียดเบียนกันไม่ลงแล้ว; มันก็มีความเป็นมิตรเกิดขึ้นมาแทน และต้องมีความเป็นมิตรชั้นสูงสุด แล้วศาสนาพระศรีอารียก็แสดงออกมาทันทีที่ความเป็นมิตรชั้นสูงสุด.

ขอให้ท่านคำนวณดูเองว่า การที่จะมีศาสนาพระศรีอารียเมตไตรยขึ้นมา มันง่ายหรือมันยากอย่างไร. มองดูทางหนึ่งแล้วมันง่ายแสนจะง่าย คือว่า เป็นมิตรกันทั้งหมดเท่านั้น ก็มีศาสนาพระศรีอารียเมตไตรยขึ้นมาเท่านั้น มันไม่มีอะไรยากไปกว่านี้.

ขอให้ท่านพิจารณาดูต่อไปก็แล้วกันว่า ศาสนาพระศรีอารียเมตไตรยนั้น มีความหมายแต่เพียงว่า : เป็นมิตรกันอย่างประเสริฐ. เดียวนี้ โลกกำลังไม่มีความเป็นมิตรกันยิ่งขึ้น นั่นห่างไกลจากศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย.

... ..

ที่นี่เราจะมีความเป็นมิตรกันได้อย่างไร? ไม่มีทางอื่นนอกจากสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม.

บางคนอาจจะคิดว่า ศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย

๑๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

ไม่ต้องการความเป็นพระอรหันต์กันแล้วหรืออย่างไร จึงต้องการเพียงความเป็นมิตร. นี้ก็จะมองดูได้ว่า ในศาสนาของพระพุทธเจ้าที่แล้วมานั้น ไม่มีปัญหาเรื่องความเป็นมิตร หรือความไม่เป็นมิตร; เพราะคนมันดี โดยที่ยังไม่เป็นวัตถุนิยม. คงจะมีการคาดการณกันล่วงหน้าถูกต้องว่าต่อไปนี่จะเป็นสมัยวัตถุนิยมแล้วเป็นการทำลายมิตร คือทุกคนเห็นแก่ตัว; จึงต้องมีระบบส่วนที่จะสร้างความเป็นมิตรให้เกิดขึ้น ผนวกไว้กับการเป็นพระอรหันต์ ในศาสนาของพระศรีอารียจึงย้าถึงความ เป็นมิตร อย่างนี้มากกว่า.

การที่จะพูดว่าถ้าเป็นพุทธเจ้า แล้วก็มีเมตตา กรุณาอย่างสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าองค์ไหน ๆ ก็มี; ไม่ใช่จะมีแต่พระพุทธเจ้าองค์ที่จะชื่อว่า “ศรีอารียเมตไตรย”. นี้ถูกแล้ว; แต่เดี๋ยวนี้ที่พูดอย่างนี้ เล็งถึงมนุษย์ในโลกมากกว่า; เพราะมนุษย์เลวลง มีกิเลสแข็งกล้าขึ้น แล้วก็เบียดเบียนกัน ไม่มีความเป็นมิตร; จึงต้องขยายระบบความเป็นมิตรเพิ่มขึ้น สำหรับพระพุทธเจ้าหรือศาสนาของพระพุทธเจ้า ที่จะมาในอนาคต คือพระศรีอารียเมตไตรย;

๑๓

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ทำสำเร็จได้ด้วยการมีศีลธรรม. ลองมีศีลธรรมอย่างที่เรา กำลังจะวินิจฉัยกันต่อไปนี้เถอะ แล้วก็จะเป็นมิตร เกิดขึ้นในโลก; ในที่สุดก็ถึงศาสนาของพระศรีอารีย-เมตไตรยขึ้นมาเอง.

เรื่องความไม่มีศีลธรรมนี้ มีความหมายมากไปกว่า นี้ เท่าที่พบในพระบาลี ในพระพุทธานุชาตก็ยังมี ว่าเมื่อ ไม่มีศีลธรรมในหมู่มนุษย์ถึงระดับสูงสุด แล้วก็จะเป็นที่เกลียดชังของเทพยดา, แล้วฝนก็จะไม่ตกลงมาในมนุษย์-โลก ก็จะทำให้เกิดความยากลำบาก แล้วยิ่งตายกันมาก; นี้มี คำว่าอย่างนี้. นี้ศีลธรรมในโลกมันเสื่อมทรามลงไป จนพวกเทพดาเกลียด ผ่นไม่ตกลงมาก็สมน้ำหน้า.

เดี๋ยวนี้ ศีลธรรมเสื่อมถึงขนาดว่า ทำลายป่าไม้เสียหายหมด ทำอะไร ๆ เสียหมด ที่จะเป็นเหตุให้ฝนตก; คนไม่มีศีลธรรม ในข้อนี้แล้ว ฝนมันก็ไม่ตก. นี้ก็เพราะ ความเสื่อมศีลธรรมนั้นแหละ ทำให้ฝนไม่ตกลงมาในโลก นี้. อย่าทำเล่นกับคำว่า “ศีลธรรม”. ขอให้สนใจคำว่า “ศีลธรรม, ศีลธรรม” ให้มากยิ่งขึ้นไป, ให้สมกับที่เรา กำลังเอามากล่าวกันอย่างละเอียดล่อ.

๑๔

มนุษย์ กับศีลธรรม

... ..

ที่นี้จะดูกันถึงประเด็นที่มุ่งหมายจะพูด ว่า **ปัญหาทางศีลธรรม หรือปัญหาที่เกี่ยวกับศีล-ธรรมยุคปัจจุบันของโลก** กันต่อไป.

ในครั้งที่แล้วก็ได้พูดถึง ชื่ออันกำกวมของสิ่งที่ เรียกว่า “ศีลธรรม” และ ความหมายของศีลธรรม, ค่าและ ความจำเป็นที่จะต้องศีลธรรม. เดียวนี้ยังพิสูจน์ไม่ชัดเจนกว่าเราจะได้พิจารณาสิ่งที่เรียกว่า “ปัญหา” หรือความ ยุ่งยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพราะการเสื่อมศีลธรรมในโลก ปัจจุบัน ดูกันเสียใหม่. การที่พูดว่า “ปัญหาทางศีลธรรม ในยุคปัจจุบันนี้” เราต้องดูไปถึงอดีตด้วยจึงจะรู้ว่ามันเป็นอย่างไรโดยถูกต้อง; ไม่ใช่พูดว่ายุคปัจจุบัน แล้วจะ ไม่ต้องดูไปถึงอดีต. มันต้องหยิบอดีตขึ้นมาพิจารณาด้วย จึงจะรู้เรื่องของปัจจุบัน.

เรื่องในอดีตนั้นแล้วไปแล้ว มันไม่ใช่ตัวปัญหา; สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า เรื่องทั้งหลายในอดีตมันผ่านไปแล้ว; ดังนั้นจึงไม่ใช่ปัญหา; แต่จะเป็นอุปการณ์ สำหรับจะแก้

๑๕

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ปัญหา ซึ่งเรื่องปัจจุบันนี้กำลังเป็นตัวปัญหาเฉพาะหน้า. แม้ว่าเรื่องในอดีตจะเนื่องมาถึงปัจจุบันบ้าง มันก็เป็นเรื่องในอดีต; นั่นไม่ใช่ตัวปัญหา มันเกี่ยวข้องกับปัจจุบัน ในฐานะที่เป็นของเนื่องกันอยู่บ้าง แต่ไม่ใช่ตัวปัญหา. ตัวปัญหาอันแท้จริง คือเรื่องที่กำลังเกิดอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น ฉะนั้นปัจจุบันเป็นตัวปัญหาเฉพาะหน้า เราจะต้องดูกันให้ดี ๆ.

สำหรับคำว่า “อดีต” ที่จะต้องดูนั้น มันก็แยกได้เป็นหลายระดับ : อดีตดึกดำบรรพ์โน้นก็ควรดู, อดีตที่ใกล้เข้ามาก็ควรดู, กระทั่งอดีตเมื่อเร็ว ๆ นี้ หรือเมื่อวานนี้ก็ควรดู เพราะว่ามันไม่เหมือนกันเลย. อดีตเมื่อวานนี้ก็ไปรูปหนึ่ง, อดีตที่ไกลออกไป อดีตดึกดำบรรพ์โน้นก็ไกลออกไป. ถ้าดูอดีตเพื่อรู้จักปัจจุบันก็มีประโยชน์ คือช่วยให้เข้าใจเรื่องปัจจุบันดีขึ้น.

เรื่องอดีตโน้นดูแล้ว มันเกือบจะไม่มีปัญหา เพราะว่ามีสมัยดึกดำบรรพ์นั้นอยู่กับกันตามธรรมชาติ; ปัญหาทางศีลธรรมทางอะไรไม่ค่อยมี หรือจะเรียกว่าไม่มีก็ได้. การเบียดเบียนก็เรียกว่าไม่มีก็ได้ เพราะไม่มีเหตุจำเป็น

๑๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

อะไรที่จะต้องเบียดเบียนกัน. คนยังมีน้อย วัตถุประสงค์ของธรรมชาติมีมาก; แล้วคนก็ไม่มีความรู้ที่จะเบียดเบียนกัน. ต่อมาถึงค่อยมีความเห็นแก่ตัว; เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นตามความเจริญ, แล้วก็เบียดเบียนกัน, และก็เบียดเบียนกันมากขึ้น จนกระทั่งถึงเมื่อวานนี้ก็เบียดเบียนกันถึงที่สุด. นี่ดูอดีตว่า ความเบียดเบียน ความไม่เป็นมิตรต่อกันและกันนั้น ได้เป็นมาอย่างไร.

ขั้นที่ชื่อว่าความเลื่อมใสศรัทธาแล้ว มันต้องเป็นการเบียดเบียน; อย่างน้อยที่สุดก็เบียดเบียนตัวผู้หนึ่งเองก่อน แล้วจึงเบียดเบียนผู้อื่น, หรือว่าเบียดเบียนหมดทั้งสองฝ่าย. ถ้าไม่มองกันให้ดี ก็ไม่เข้าใจว่าสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนั้น มันเพื่ออะไร. ขอให้ทบทวนถึงคำบรรยายใน ๓ ครั้งที่แล้วมา ย้ำแล้วย้ำอีกว่า : ขอให้เอาความหมายของคำว่า *สึละ, สึ - ละ, สึละ* นี้ไว้เรื่อยไป; เพราะมันแปลว่า *ปรกติ*. การที่เบียดเบียนกันนั้นมันมิใช่ปรกติ.

การที่อยู่ด้วยกันด้วยความสงบมาสุก นี่คือปรกติ; แม้ในตัวเราก็เหมือนกัน ถ้าไม่มีอะไรเข้าไปรบกวนมันก็ปรกติ. เมื่อมีอะไรเข้าไปรบกวน มันก็ไม่ปรกติ เสียปรกติ;

๑๗

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

นี่ก็เรียกว่า ไม่มีความเป็นปรกติ ไม่มีศีลธรรมโดยธรรมชาติ.

... ..

ที่นี้ในโลกปัจจุบันนี้ มีการเบียดเบียนในส่วนบุคคล คือการเบียดเบียนตัวเองนั้นก็เหลือประมาณ; แล้วเบียดเบียนซึ่งกันและกันก็มากเหลือประมาณ แล้วไม่มีใครมองก็เลยไม่สังเวช. เมื่อไม่สังเวชก็ไม่คิดที่จะแก้ไขกันจริงจัง เห็นเป็นของเล็ก ๆ น้อย ๆ; แล้วก็เป็นอย่างนี้หนักขึ้น ๆ, แล้วก็โง่งต่อไปอีก, คือโง่งหนักขึ้นไปอีก; คือ แทนที่จะมองไปในทำนองว่า ขาดศีลธรรม กลับไปมองในแง่ที่ว่า มีความไม่ถูกต้องในทางเศรษฐกิจ.

นี่ขอให้ไปคิดในข้อนี้ให้มาก เดียวนี้กำลังเป็นอย่างนี้กันทุกประเทศ; เพราะไม่มองในข้อที่ว่าขาดศีลธรรมมันจึงเกิดวิกฤติการณ์ทั้งหลายขึ้น. เขาไปมองในแง่ที่ว่า มันไม่ถูกต้องในทางเศรษฐกิจ แล้วก็หันหน้าพริบเดียวพร้อมกันหมด ไปดูปัญหาทางเศรษฐกิจ; ก็ประดมกำลังแก้กันที่ตอนนี้ ซึ่งเป็นการแก้ที่ปลายเหตุ. แล้วยิ่งพิสูจน์

๑๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

อยู่ทุกที ๆ ว่ามันแก้ไม่ได้ ยิ่งแก้ยิ่งลึกเข้าไป, เพราะว่แก้ด้วยความโง่ ไม่ชะเง้อหาศาสนาของพระศรีอารียเมตไตรยกันเสียแล้ว ที่ว่าจะต้องสร้างศีลธรรมที่ทำความ เป็นมิตรอันประเสริฐให้แก่กันและกัน โดยใช้สิ่งที่เรียก ศีลธรรม นั้นเอง.

อย่างไรว่า กรรมกร หรือ ชวนา ก็ตาม กับนายทุน อย่างนี้เสื่อมศีลธรรมด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ปัญหาจึงเกิดขึ้น. เขาไม่มีศีลธรรมด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย; แต่ว่ารูปของศีลธรรม หรือเสื่อมศีลธรรมนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกัน; แต่ต้องเป็นการเสื่อมศีลธรรมด้วยกันนั้นแหละ จึงเกิดปัญหาขึ้นมาได้. ถ้าไม่มีการเสื่อมศีลธรรมแล้ว จะไม่เกิดปัญหา; แล้วก็ไม่ต้องมอง. ไปมองแต่ข้างใดข้างหนึ่ง, มองอย่างไม่ถูกต้อง อย่างลำเอียงโดยไม่รู้สีกตัว แล้วก็ไปโทษความ ไม่ถูกต้องทางเศรษฐกิจ ไม่ดูความไม่มีศีลธรรมของคน เหล่านั้นกันเสียเลย.

การที่คนจนยากจนลงไปทุกที เพราะเขาไร้ ศีลธรรม : ไม่ใช่มีใครมาทำอะไรให้โดยตรง นับตั้งแต่ว่า ไม่ชวนชวยที่จะให้ฉลาด ไม่ขยันหมั่นเพียร ไม่คิดที่

๑๙

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

จะช่วยตัวเอง แล้วก็ปล่อยให้บยายมุขครอบงำ. คนมั่งมีกินอยู่อย่างไร คนจนต้องการจะกินอยู่อย่างนั้น, หรือคนเขาเล่นหัว เขามีบยายมุขกันอย่างไร คนจนก็อยากจะทำอย่างนั้น. คนหนึ่งเป็นฝ่ายทำไม่ได้ คือมันพ่ายแพ้ มันก็จนลง ๆ; ฝ่ายทำได้ก็เป็นเหวดตาไป ด้วยบยายมุขนั้น. นี่ความเลื่อมทางศีลธรรม มันสลับซับซ้อนกันอยู่อย่างนี้.

... ..

ที่นี่ เราดูกันต่อไปว่า **ปัญหาเฉพาะหน้ามันมีอยู่อย่างไร**ก่อนจะดีกว่า.

ในเมื่อเปรียบเทียบยุคปัจจุบันกับยุคอดีต แล้วก็พบข้อเท็จจริงอันนี้ได้ง่ายขึ้น, จะทำการเปรียบเทียบความต่างกันของปัญหาทางศีลธรรมอดีตกับปัจจุบัน.

ปัญหาทางศีลธรรมสมัยอดีต เป็นปัญหาของคนมีสติปัญญาน้อยหรือไม่มีสติปัญญา หรือว่าคนโง่ก็แล้วกัน; ปัญหาทางศีลธรรมของคนสมัยนี้ เป็นปัญหาของคนฉลาด, คือคนฉลาดที่จะไม่มีศีลธรรม. คนสมัยนี้เป็นคนฉลาด แล้วไม่ใช่ฉลาดที่จะมีศีลธรรม; ระบุตัวคนไหน

๒๐

มนุษย์ กับศีลธรรม

มาดูบ้างที่ฉลาด, แล้วฉลาดเพื่อมีศีลธรรม; มีแต่ฉลาดเพื่อจะเห็นแก่ตัว ฉลาดเพื่อกอบโกย ฉลาดเพื่อจะเอาเปรียบผู้อื่นอย่างนี้ เขาเรียกว่าคนฉลาดสมัยนี้. ยุคดึกดำบรรพ์เขาทำไม่เป็น.

ปัญหาทางศีลธรรมต่างกันแน่นอน; สังคมก็มีปัญหาต่างกันคือสังคมครั้งกระโน้น ไม่มีคนฉลาดที่จะเอาเปรียบ, เป็นสังคมของคนไม่ฉลาดหรือคนโง่. แต่เดี๋ยวนี้เป็นสังคมของคนฉลาดจะเอาเปรียบ; แล้วศีลธรรมของสังคมจะเหมือนกันอย่างไรได้. ฉะนั้นจึงต้องวิเคราะห์ดูว่าปัญหาศีลธรรมของยุคปัจจุบันนั้นมันเป็นอย่างไร? ในที่สุดก็จะพบว่ามันเป็นปัญหาที่ยาก เพราะเป็นผีไม่ลายมือของคนฉลาด ไม่ใช่คนโง่ ๆ อย่างยุคดึกดำบรรพ์.

นี้ขยายความออกไปก็ได้ว่า สมัยอดีตดึกดำบรรพ์นั้น คนไร้การศึกษา: มาเดี๋ยวนี้คนสิ้นการศึกษา : มีการศึกษาสิ้น, สิ้นความจำเป็น. สมัยโน้นเรียกว่ามีการศึกษาไม่พอแก่ความจำเป็นก็ได้; แต่ตามความรู้ลึกของอาตมารู้สึกว่าแม้คนสมัยโน้นก็มีการศึกษาพอดี ๆ เท่ากับความจำเป็นแล้วศึกษาจากธรรมชาติตามธรรมชาติ มันก็รู้

๒๑

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

พอดีตามความจำเป็น จะเรียกว่าใช้การศึกษาเลยก็ไม่ได้. คนเดี๋ยวนี้อาศัยการศึกษาเพื่อหรือล้น; มีมูลเหตุมาจากการที่จะเอาชนะผู้อื่น; ทุกคนต้องการศึกษาเพื่อจะเอาชนะผู้อื่น, แล้วการศึกษามันก็ล้นในการที่จะได้เอาชนะผู้อื่น ก็จึงแต่จะเอาเปรียบกัน; มันต่างกันอย่างนี้. ปัญหาทางศีลธรรมมันจะต่างกันโดยตรงกันข้ามอย่างนี้เรื่อยมา.

พูดชัดลงไปอีกก็ว่า ปัญหาทางศีลธรรมยุคดึกดำบรรพ์นั้นเป็นปัญหาของคนโง่ ที่ไม่เห็นแก่ตัว; เดี๋ยวนี้อันเป็นปัญหาของคนฉลาดและสูงสุดด้วยการเห็นแก่ตัว, ฉลาดสูงสุดในการเห็นแก่ตัว. ส่วนสมัยโน้นมันโง่อย่างที่ไม่รู้จักเห็นแก่ตัว.

คำว่า “เห็นแก่ตัว” ในที่นี้ไม่ใช่ว่า ตามความรู้สึกอยากจะรอดชีวิตอยู่ หรืออะไรทำนองนั้น; แต่เห็นแก่ตัวชนิดที่จะเอาเปรียบผู้อื่น คือเอาเปรียบผู้อื่นได้ลงคอ : “เราได้ที่แล้วกัน, คนอื่นไม่ได้ก็ไม่มีไร” ซึ่งสมัยก่อนโน้นไม่มีความคิดฉลาดก้าวหน้ามากถึงขนาดนี้; สมัยนี้มันถึงขนาดนี้.

สมัยดึกดำบรรพ์ เป็นสมัยของคนโง่ที่กลัวบาป;

๒๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

เดี๋ยวนี้อันเป็นสมัยของคนฉลาด ที่ไม่มีบาปที่ต้องกลัว. คนสมัยนี้ฉลาดจนไม่มีบาปที่ต้องกลัว ตามความรู้สึกของเขา. สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ของเราขึ้นไปทางโน้นถึงดึกดำบรรพ์นั้น เป็นสมัยคนที่กลัวบาป, มีบาปเป็นสิ่งที่กลัวกลัวโดยไม่ต้องรู้ไม่ต้องมีเหตุผล แต่ว่ากลัวอย่างยิ่ง; นี้เขาเรียกว่าคนโง่ กลัวบาปยิ่งกว่าสิ่งใด.

เดี๋ยวนี้อันเป็นสมัยคนฉลาดที่ไม่มีบาปที่จะต้องกลัว; แล้วผลมันก็ตามขึ้นมาว่า คนสมัยโน้นมันยากที่จะทำบาป. ส่วนสมัยปัจจุบันนี้มันง่ายและสนุกสนานในการที่จะทำบาป; ไม่ก็ชั่วอายุคน เขาก็เห็นการทำบาปนี้เป็นของสนุกสนานไปเลย. นี้การเอาเปรียบคนอื่นนั้น กลายเป็นของดีไปเลย.

ที่นี้อีกทีหนึ่ง ก็ดูกันว่า คนโง่สมัยดึกดำบรรพ์นั้นถึงจะโง่, โง่อย่างไรก็ไม่เป็นทาสของวัตถุนิยม; เดี๋ยวนี้อันเรายังฉลาดในการที่จะเป็นทาสของวัตถุ. บางคนอาจจะแย้งหรือถามว่า ถ้าอย่างนั้นคนสมัยดึกดำบรรพ์โน้น ก็ไม่ต้องการสรรอ้อย, ไม่ต้องการความสบายทางร่างกาย เนื้อหนัง อย่างนั้นซิ; นั่นไม่ใช่วัตถุนิยมตามความหมาย

๒๓

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

นี้.

วัตถุนิยมในที่นี้หมายถึง ความเอร็ดอร่อยที่เกินความจำเป็น : อย่างไม่ใช้คำว่า “กินเหยื่อ” ไม่ใช่กินอาหาร. ถ้ากินอาหารตามธรรมดา อย่างนี้ก็ยิ่งเรียกว่าถูกต้องอยู่ไม่เกี่ยวกับความเอร็ดอร่อยย้วยวนอะไร; แต่ถ้าเลยไปเป็นการกินเพื่อเอร็ดอร่อย เพื่อย้วยวนแล้ว มันก็เรียกว่ากินเหยื่อ : เหยื่อของกิเลส เหยื่อของพญามาร เหยื่อของบาป. เหยื่อของพญามารที่จะดึงคนไปเป็นสมุนนั้นแหละ กินเข้าไป; นี้เรียกว่า เป็นทาสของวัตถุนิยม.

เดี๋ยวนี้คนเราเป็นทาสของวัตถุนิยม เพราะความฉลาด; นี้จึงมีความฉลาดเพื่อจะเป็นทาสของวัตถุนิยม, ยิ่งเรียนยิ่งเก่ง ก็ยิ่งเป็นทาสของวัตถุนิยม. คนสมัยใหม่เขาโง่ ใช้คำว่าแสนจะโง่ก็ว่าได้ เขาไม่เคยเป็นทาสของวัตถุนิยม. มันเพิ่งเปลี่ยนมา, เปลี่ยนมา มาสู่ความเป็นทาสของวัตถุนิยมในตอนหลัง.

ดูอีกทีหนึ่งก็ว่า คนโง่สมัยใหม่ มีพระเจ้า มีธรรมะ หรือมีพระธรรมเป็นสิ่งสูงสุด; คนโง่หรือแสนจะโง่ก็ตามสมัยใหม่ มีพระเจ้าหรือพระธรรม เป็นของสูงสุด.

๒๔

มนุษย กับศีลธรรม

คนฉลาดสมัยนี้เขาอยู่เหนือพระเจ้า อยู่เหนือพระธรรม : ย้ายเหยียบย่ำพระธรรม เหยียบย่ำพระเจ้า คือเหยียบย่ำศีลธรรม นั่นเอง. พวกที่กอบโกย พวกที่เห็นแก่ตัว พวกอะไรต่าง ๆ นี้ เขาเหยียบย่ำศีลธรรม เหยียบย่ำพระเจ้า เพราะความฉลาดของเขา.

... ..

ที่นี้จะค่อย ๆ เห็นความหมายของคำว่า “ฉลาด” ขึ้นแล้ว ว่าคืออะไร.

เดี๋ยวจะรู้ได้เองว่า ฉลาดนี้ใช้ไม่ได้; มันมีความหมายพิเศษ มันนำหวั ที่ว่ายิ่งฉลาดยิ่งเป็นทาสของวัตถุนิยม; ยิ่งโง่ยิ่งไม่เป็นทาสของวัตถุนิยม คนโง่จะถูกด่าว่า “โง่โง่ไม่รู้จักกินคืออยู่ที่ ไม่รู้จักกระตือรือล้น ไม่เห็นแก่เอร็ดอร่อยสนุกสนาน”; ก็ได้เหมือนกัน! ยอมเป็นคนโง่ที่ไม่เป็นทาสของวัตถุ, คนฉลาดเอา ก็ฉลาดไปซี เพื่อจะได้เป็นทาสของวัตถุ เป็นทาสของความโง่ของตนเองของเนื้อของหนัง: ที่อุตส่าห์เล่าเรียน อุตส่าห์ขยันทำงาน มีเงินมีอะไรต่าง ๆ ก็มีเพื่อความเป็นทาสของวัตถุ.

๒๕

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ที่นี่ คนโง่ก็มีธรรม มีพระเจ้าเป็นสิ่งที่สูงสุด; คนเดี๋ยวนี้ก็เหยียบย่ำพระเจ้า, เหยียบย่ำธรรมะเสีย, แล้วไปเป็นทาสของวัตถุนิยม. คนโง่นั้นเขาถือศาสนา, ถือตัวศาสนา ตัวพระธรรม เป็นศาสนาในสมัยดึกดำบรรพ์เรื่อย ๆ มา; แม่แต่ปู่ ยา ตา ยาย ของเรา เมื่อไม่กี่สิบปีมานี้ ก็ยังถือศาสนาเป็นศาสนา.

คนฉลาดเดี๋ยวนี้เขาถือประโยชน์เป็นศาสนา, ตัวประโยชน์นั่นแหละคือตัวศาสนา. เขาหลับหูหลับตา ไม่รู้ไม่ซื่ออะไรหมด, เอาประโยชน์เป็นศาสนา ได้ประโยชน์แล้วก็เป็นที่ดี; แล้วก็ถืออันนั้นเป็นเหมือนกับศาสนาเรียกว่าถือศาสนา. เคยเล่าเรื่องคนถือศาสนาฮิตาชิ ฟังกันมาหลายหนแล้ว : เพราะว่าเขาทำงานกับบริษัทฮิตาชิ เขาต้องถือบริษัทฮิตาชิ ว่าเป็นเหมือนกับศาสนา.

... ..

ที่นั่นก็มีปัญหาเกิดขึ้น.

คนโง่สมัยดึกดำบรรพ์ไม่รู้ประสีประสาอะไรนักปล่อยไปตามธรรมชาติ ฉะนั้นกิเลสก็ไม่เจริญ. คนเดียว

๒๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

นี่เขาเป็นทาสของวัตถุนิยม ไม่รักที่จะเป็นไปตามธรรมชาติ ก็เลยได้ความฉลาดมา; แล้วก็ได้เป็นทาสของกิเลส. นี่ทุกคนอยากจะอยู่อย่างแข่งกับเวทดา หรือยิ่งกว่าเวทดา; สมัยนั้นก็หลงใหลในการกินการอยู่ การแต่งเนื้อแต่งตัว การอะไรต่าง ๆ ไปตามแต่กิเลสที่มันจะพาไป. นี่ปัญหา มันมีอยู่อย่างนี้.

ยุคอดีตดึกดำบรรพ์นั้น ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกกันเดี๋ยวนี้ว่าวัตถุนิยม; ลองหลับตานึกเห็นคนป่าอยู่อย่างไร กินอย่างไร, แล้วก็เลื่อนมาเป็นคนค่อย ๆ เจริญ, แล้วถึงสมัยปู่ ยา ตา ยาย เมื่อวานนี้ก็แล้วกัน คือว่าสี่ห้าสิบปีมานี้; เมื่อวานนี้ ปู่ ยา ตา ยาย ของเรายังไม่เป็นทาสของวัตถุนิยมหรือยังไม่รู้จักวัตถุนิยม; มีผ้านุ่งผืนเดียวก็ดูจะพอแล้ว, เลื่อไม่ต้องมี ผ่าหมักไม่ต้องมี. นี่เขาไม่รู้จักวัตถุนิยม คือความสุข ความสนุกสนาน เอรีดอระอัย ทางเนื้อทางหนังนี้ ปู่ ยา ตา ยาย ไม่รู้จัก; เดี่ยวนี้มันยิ่งกว่ารู้จักคือมันแพ้ : มีเสื้อผ้ากันเท่าไร, มีอาหารกันเท่าไร, มีการสต็อกสิ่งที่จะบำรุงบำเรอกันอย่างไร.

นี่ลองคิดดู สภาพของคนต่างกันอย่างนี้

๒๗

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

เรื่อยมา ๆ จนถึงวันนี้แหละ เรียกว่าตรงกันข้ามก็ได้ : สมัยอดีตเขากลับพระเจ้านั้น สมัยนี้เขาไม่กลัวพระเจ้า; เขากลับว่าจะไม่ได้เออร์ดอร้อย หรือว่ากลัวว่าจะยากจน; จะกลัวอย่างนี้เสียมากกว่า. สมัยก่อนกลัวบาป กลัวพระเจ้ายิ่งกว่าที่จะกลัวยากจน; ฉะนั้นจึงพูดว่า “เป็นขอทานนี้ดีกว่าเป็นขโมย” อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นคนสมัยอดีต จึงเป็นคนของพระเจ้า; เดี่ยวนี้ก็เป็นคนของกิเลส ของวัตถุนิยม. พูดให้ตรงไปตรงมา ก็ว่ามันเป็นคนของผี; เมื่อก่อนเราเป็นมนุษย์ของพระเจ้า เป็นคนของพระเจ้า เป็นคนของพระธรรม บุชา พระธรรม; ยอมตายดีกว่ายอมผิดธรรม ก็เป็นคนของพระเจ้าไป. เดี่ยวนี้เราเป็นทาสของวัตถุนิยม ทั้งพระเจ้าก็เป็นคนของกิเลส; กิเลสนั้นควรจะเรียกว่าผี. ฉะนั้นไม่ใช่คำหาบอะไร ที่จะเรียกกิเลสว่าผี, เมื่อเป็นคนของกิเลสแล้ว ก็กลายเป็นคนของผี. แล้วคำพูดต่อไปก็พูดเอาเองก็แล้วกัน ว่าเมื่อเป็นคนของผี มันก็เป็นผี, ก็ไม่ต้องเป็นคนอีก ต่อไปนี้.

ขอให้ดูอย่างนี้เรื่อย ๆ มา ว่าเดี๋ยวนี้ได้มีอะไร

๒๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

เกิดขึ้น ชนิดที่ไม่เคยมีมาแต่ก่อน. แต่ก่อนไม่มีการศึกษาที่ทำให้ยิ่งศึกษาแล้วยิ่งโง่งนี้ไม่มี, ไม่มีเสียเลย; พูดว่าไม่มีการศึกษาเสียเลยดีกว่า : ไม่มีการศึกษาชนิดที่ยิ่งศึกษาแล้วยิ่งทำให้ยิ่งโง่ง. เดี่ยวนี้ยิ่งมีการศึกษา ที่ยิ่งศึกษาแล้วทำให้ยิ่งโง่ง. บางคนจะไม่เชื่อการที่พูดอย่างนี้ ว่าการศึกษายิ่งทำให้โง่ง; เพราะเขาไปมองแต่ฉลาดในการที่จะทำมาหากิน ฉลาดที่จะกอบโกย, ฉลาดที่จะเอาเปรียบ.

ถูกแล้ว การศึกษาสมัยนี้ ทำให้เป็นคนฉลาดอย่างนั้นได้ ทำให้ฉลาดในแบบนั้น; แต่การฉลาดในแบบอย่างนั้น นั่นคือมันโง่ง ฆ่าตัวเอง เชือดคอตัวเอง คนยังไม่รู้ว่ามีการศึกษาชนิดที่ทำให้เชือดคอตัวเองยิ่งขึ้นทุกที; แม้จะดูผิว ๆ เฝิน ๆ ลูกเด็ก ๆ ก็เห็นได้ว่า พอเรียนจบมหาวิทยาลัยแล้ว ก็ชอบเป็นฮิปปี้นานาแบบ นับตั้งแต่ชอบยาเสพติด.

ยาเสพติดราคาเป็นล้าน ๆ ร้อยล้าน พันล้าน แสนล้าน ล้าน ๆ นั้นแหละ ไปขายใครกัน? ก็ไปขายคนที่จบการศึกษาที่ประเทศใหญ่ ๆ มหาประเทศ ที่เรียกว่าการศึกษาเจริญแล้วทั้งนั้น. คิดดูให้ดี, ยิ่งศึกษาจบ พอศึกษา

๒๙

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

จนก็ชอบยาเสพติด; นี่เป็นความโง่ของคนที่จัดการศึกษานั่นเอง จัดการศึกษาแล้วทำให้คนโง่ ชอบยาเสพติด. ตัวนักศึกษานั้นก็ศึกษาเพื่อโง่, ศึกษาเพื่อเสร็จแล้วจะได้ตามใจตัวเอง : จะได้เสพยาเสพติด, จะได้แต่งเนื้อแต่งตัววิจิตรวิถาวร กระทั่งเลื่อนมาเป็นแฟชั่นใหม่ ที่ว่าจะไม่ห่วงผ้ากันแล้ว.

นี่โง่หรือฉลาดก็ลองคิดดู, ที่ว่า เราถือว่าการศึกษานี้ ยิ่งศึกษาก็ยิ่งทำให้โง่ ปู ยา ตา ยาย แต่บรรพบุรุษของเราไม่เคยมี : ไม่มีการศึกษาชนิดที่ยิ่งศึกษา ยิ่งทำให้โง่. เดียวนี้มันยิ่งมาก-ยิ่งมาก-ยิ่งมาก, การศึกษาที่ยิ่งศึกษาแล้วทำให้โง่ ยิ่งเป็นทาสของกิเลส, ยิ่งก้มหัวลงเป็นทาสของความไม่มีศีลธรรม มีจิตทรมาน; ยิ่งศึกษา ยิ่งมีจิตทรมาน เพราะเห็นแก่ตัว.

เห็นแก่ตัวก็เลยเกิดความเปลี่ยนแปลงหมด, เปลี่ยนแปลงอย่างตรงกันข้าม. ดึกดำบรรพ์เขาก็ยังชอบความสงบ ชอบความดี ที่เป็นความสงบ; ถือศาสนาที่ถือว่าดีตรงที่เป็นความสงบ. เดียวนี้เขาถือศาสนาชนิดที่ว่า “ดีที่ได้” ก็แล้วกัน, “ที่ได้นั้นแหละดี”, ดียวอย่างอื่น

๓๐

มนุษย์ กับศีลธรรม

ไม่รับรู้ไม่สนใจ; เอาได้นั้นแหละเป็นดี แล้วก็ถือ “ศาสนาดีคือได้”. แต่ก่อนนั้นเขาไม่เอา เขาขยะแขยง; ถ้าได้มาอย่างไม่ถูกต้องตามหลักของศาสนา ก็ไม่เรียกว่าดี, แล้วก็ไม่ยอมรับ.

เดี๋ยวนี้เราถือศาสนาดีที่ได้; แต่ก่อนเขาถือศาสนา “ดีที่สงบ หรือที่จริง ที่สะอาด ที่บริสุทธิ์ ที่ว่าไหว้ตัวเองได้” นั่นแหละเขาถือศาสนากันอย่างนั้น. เดียวนี้เขาถือศาสนาที่หน้าขยะแขยงตัวเอง ไหว้ไม่ลง; ก็เลยไม่ต้องคิดถึงเรื่องนั้นกัน.

นี่การเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน จะช่วยให้เราเข้าใจปัญหา ที่เกี่ยวกับศีลธรรมของยุคปัจจุบัน. ถ้าเราไม่เอาอดีตมาเปรียบ เราก็จะคงละเมออยู่ตลอดเวลา ว่ามันดีแล้ว ถูกแล้ว, มันเป็นไปดีแล้ว, มันเป็นศีลธรรมที่ดีแล้ว; แต่แล้วคนก็แค้นพูดไปอย่างฝันความรู้สึก. ใครบ้างเดี๋ยวนี้ ที่รู้สึก ว่า เรามีความสงบสุขในทางสังคม จนเป็นที่น่าพอใจ? ใครบ้างที่พูดด้วยความจริงใจอย่างนี้ได้ ว่าเดี๋ยวนี้เราพอใจสภาพของสังคม ที่เป็นอยู่อย่างนี้.

พอมาถึงตัวเอง มาย้อนดูตัวเองอีก; เราพอใจ

๓๑

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ความที่เราได้เป็นอย่างนี้หรือยัง? หรือว่าเรากำลังจะก้าวตัวเองมากขึ้นทุกที ว่าต้องพลอยร่วมกับเขาในสิ่งที่น่าขยะแขยง; ไม่ร่วมก็ทนอยู่ไม่ได้. หรือบางทีเราก็อขยะ-ขยงในการที่เราต้องทนร่วมอยู่กับคนเหล่านี้เอง; แม้ว่าเราจะไม่ได้ทำผิดร่วมกับเขา เรายังรู้สึกขยะแขยงสิ่งที่มันมาแวดล้อมเรา; เหมือนกับเราไปนั่งอยู่กลางกองอุจจาระอย่างนี้ มันก็ขยะแขยง, ที่ใครพูดว่าเราพอใจแล้ว ในสภาพปัจจุบันนี้มันก็มีไม่ได้.

ตัวอย่างยังมีอีกมาก แล้วก็ไม่จำเป็นจะต้องยกมา; เท่าที่ยกมานี้มันก็พอแล้ว สำหรับจะดูว่า ปัญหาทางศีลธรรมของยุคปัจจุบันนี้ มันเป็นอย่างไร, มันซับซ้อนกันอยู่อย่างไร. ถ้าไม่เอาไปเทียบกับอดีตแล้วก็เกือบจะไม่รู้ว่ มันมีเสียหลายอะไร : เพราะฉะนั้น นำสงสารลูกเด็ก ๆ ที่เพิ่งเกิดมาในยุคนี้ ไม่มีทางที่จะเปรียบเทียบ. วงการศึกษา ผู้จัดการศึกษาก็ไม่สอนเรื่องอย่างนี้; แล้วก็ไม่มีโอกาสที่จะได้สังเกตเห็นการเปรียบเทียบอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ลูกเด็ก ๆ มันก็เตลิดเปิดเปิงจนเป็นอันธพาลเต็มบ้านเต็มเมือง, แล้วก็เป็นผู้รับบาปในความเป็นคนไม่มี

๓๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

ศีลธรรมเสียเอง; เยาวชนของชาติของเรา กำลังจะเป็นอย่างนี้. นี่คืปัญหาทางศีลธรรมเกี่ยวกับยุคปัจจุบันของโลกทั้งโลกไม่เฉพาะประเทศไทย; ประเทศไทยนี้ควรจะถูกเขียนน้อยหน่อยก็ได้ เพราะเป็นประเทศเล็ก ๆ ตามกันเขา, หรือบางทีจะจริงอย่างเขาว่า เป็นสุนัขรับใช้ก็ได้. ประเทศไทยต้องทำตามกันเขา; ฉะนั้นประเทศไทยนี้ประเทศที่รับผิดชอบความเป็นตายของโลกควรจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อันนี้, ว่าเป็นผู้นำศีลธรรมของโลกไปในลักษณะไหน. ข้อนี้ก็พูดแล้ว ในการบรรยายครั้งแรก.

... ..

ที่นี่เพื่อให้เห็นชัดยิ่งขึ้น **เราดูปรากฏการณ์จริง ๆ กันต่อไป** อีกดีกว่า.

ไหน ๆ วันนั้นก็ตั้งใจจะพูดปัญหาของศีลธรรมแล้ว ก็จะมาพูดให้หมด. ปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า กำลังมีปัญหาหนัก นี้นี้ยังมีอยู่อีกมากซึ่งล้วนแต่ว่า เป็นผลมาจากการเสื่อมของศีลธรรมที่คน; ศีลธรรมนี้เป็นลัจจะอันหนึ่งมันเสื่อมไม่ได้ เจริญไม่ได้ เพราะเป็นลัจจะตามธรรมชาติ

๓๓

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

อันหนึ่ง. ถ้าพูดว่าศีลธรรมเสื่อม ศีลธรรมเจริญ, ก็หมายถึงคนประพฤติศีลธรรมกันมากหรือน้อย ถูกหรือผิด; นั่นแหละคือความเสื่อม ความเจริญของศีลธรรม. ความเสื่อมมีมาก จนแสดงออกมาอย่างไร เราเรียกว่าปรากฏการณ์ที่เป็นผลของการเสื่อมศีลธรรม ของคนในโลกในปัจจุบันนี้.

ปรากฏการณ์ที่ ๑ พ่อแม่คนหนึ่งออกปากมาว่าเมื่อก่อนมันกินนมคน เดียวนี้มันกินนมสัตว์; พ่อแม่ของลูกคนนี้เขาคำลูกของเขาเอง ไม่ใช่เรื่อง make up เป็นเรื่องจริง ว่าก่อนนั้นมันกินนมคน เดียวนี้มันกินนมสัตว์. ขอให้ช่วยกันจำกันได้ทุกคนด้วย, แล้วมันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ลูกไม่เคารพนับถือพ่อแม่ มันก็ขึ้นหนึ่งแล้ว; เลยกว่านั่นก็คือเนรคุณพ่อแม่ ทำลายพ่อแม่ จีบพ่อแม่ ไล่ลงไปนอนรัก พุดกันอย่างไรก็ไม่รู้เรื่อง. นี่เพราะมันกินนมสัตว์ มันไม่ได้กินนมพ่อแม่.

สมัยที่กินนมพ่อแม่ ลูกมีความรักพ่อแม่ มากกว่าสมัยกินนมสัตว์, ฐานะคุณของพ่อแม่มากกว่า; เพราะวาเลียดในอกของพ่อแม่ นั่นแหละมันเข้าไปในลูก. ภาษา

๓๔

มนุษย์ กับศีลธรรม

พระอริยเจ้า ในพระบาลี ในพระไตรปิฎก ในพระพุทธ-
 ภาษิตยังมี ตรัสว่า “นมคือเลือดของมารดา” ฉะนั้นลูกกิน
 นม คือ กินเลือดของมารดาเข้าไป; เพราะฉะนั้นเขาจึงมี
 อะไรรักพ่อแม่. มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพ่อ
 แม่.

นี่เราไม่ถือเอาตามตัวอักษรอย่างที่กล่าวมานี้; คือ
 เรารู้ว่าถ้าเราได้กินนมพ่อแม่ มันมีความใกล้ชิดอย่างยิ่ง
 มันเกิดความรัก เกิดความรู้สึกเหมือนกับว่า เป็นคน ๆ
 เดียวกัน มากกว่าที่จะไปส่งไว้ที่โรงคลอดบุตรแล้วให้มัน
 กินนมกระป๋อง คือกินนมสัตว์. เดียวนี้คนทั้งโลกกินนม
 สัตว์ มันก็มีความเป็นสัตว์ติดเข้ามามากขึ้น ๆ คือไม่รู้
 ไม่ชี้; ถ้าคนดูนมพ่อแม่ มันจะไม่มีความเป็นอย่างนั้น
 หรือมากถึงขนาดนั้น.

เมื่อไม่กี่วันมานี้อ่านหนังสือพบข่าวที่ว่า หมอที่มีชื่อเสียงเขายืนยันว่า เลี้ยงลูกด้วยนมมารดานี้ มีผล
 ดีกว่าลูกที่เลี้ยงด้วยนมสัตว์; แต่ที่เขาพูดทางฝ่าย
 ร่างกาย ทางฝ่ายวัตถุ ทางฝ่ายเนื้อหนัง ไม่ได้พูดทาง
 จิตใจ. เดียวนี้เราพูดทางจิตใจ ว่าถ้ามันกินนมแม่นี้ มัน

๓๕

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

มีจิตใจเป็นคน, เป็นมนุษย์มากกว่าที่มันจะไปกินนมสัตว์; จริงไม่จริง ก็ลองคิดดู; อย่างน้อยก็เห็นอยู่ว่า ความใกล้ชิดสนิทสนมมันมีน้อย ความที่ว่อบอุนอยู่ในทรวงอกนี้ มันมีน้อย.

มีคำกล่าวเป็นสำนวนบาลี ที่เขากล่าวกันมานี้แต่ครั้งก็พันปีแล้วไม่ทราบ ว่า “บิดามารดามีลูกน้อย ๆ ที่เต็นร่าอยู่บนทรวงอก”. นี่แสดงว่าสมัยนั้น ไม่ค่อยจะมีโอกาสที่จะห่างเหินกัน; แม่ลูกรักใคร่ซึ่งกันและกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาเรื่อยตลอดเวลา มีความผูกพันกันมากอย่างนี้. ฉะนั้นความรู้สึกที่จะเฉยเมยต่อพ่อแม่หรือออกตัญญูต่อพ่อแม่ นั้น มีได้ยาก หรือมีไม่ได้; เดียวนี้มันเปลี่ยนจากกินนมคนไปเป็นกินนมสัตว์ จึงแสดงปรากฏการณ์ออกมามจนพ่อแม่บางคนออกปากอย่างนี้.

ข้อที่ ๒. ดูปรากฏการณ์ข้อต่อไป ก็อยากจะพูดว่า สมัยเรียนหนังสือกันอยู่ตามศาลาวัด เด็ก ๆ มีศีลธรรมดีกว่าสมัยนี้ ที่เรียนบนตึกราคาแสน ราคาล้าน. เมื่อสักสี่ห้าสิบปีมานี้ เราเรียนหนังสือตามศาลาวัดกันทั้งนั้น; อาตมาก็เคยเรียนหนังสือศาลาวัด แต่ว่าปรับปรุงดีหน่อย

๓๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

ศาลาวัดโกโรโกโสจริง ๆ นั้น เดียวนี้บ้านเรามันหายไปหมดแล้ว มันไปอยู่ที่อื่น. นี่พูดถึงว่าเมื่อสมัย เมื่อเราที่นี้เรียนหนังสือกันตามศาลาวัดนี้ เด็ก ๆ ยังมีศีลธรรมดีกว่าเด็กสมัยนี้ ซึ่งเรียนหนังสือบนตึกเรียนราคาแสนราคาล้าน.

นี่ขอไปพิจารณาดูให้ดี มันซับซ้อนกันหลายแง่หลายมุม; มีความโง่งมาจากเบื้องบน, โง่งอย่างบรมโง่งลงมาจากเบื้องบนหลายซับซ้อน. เขาคิดว่าสร้างโรงเรียนอย่างนี้ แล้วเด็กจะดี, สร้างโรงเรียนให้มากแล้วเด็กก็จะได้; นี่เป็นการหลับตาพูดทั้งนั้น. เมื่อไม่มีการอบรมทางศีลธรรมแล้ว ก็เป็นไปไม่ได้ ที่เด็กจะดี; แม้ให้เรียนบนวิมานของเทวดา ก็ดีไม่ได้ ยิ่งจะเลวกว่าเสียอีก เพราะมันมีแต่สิ่งยั่วชวน. เดียวนี้ไปตามกันฝรั่ง เอาระบบการศึกษาที่ครึ่งเล่นครึ่งเรียน หรือเล่น มากกว่าเรียนนี้เอามาอบรมเด็ก เด็กก็มีนิสัยเลวเปิดเปิงไป.

สมัยเรียนศาลาวัด อย่างเด็ก ๆ นี้ ต้องทำงานช่วยโรงเรียน, ต้องกวาดโรงเรียน, ไม่มีภารโรง, แล้วตอนเย็นต้องทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์ แก่

๓๗

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

อย่างนี้เป็นต้น; แม้โรงเรียนประชาบาล ก็เอาเงินที่เก็บไปจากพ่อแม่ของเขาไปให้ครูอย่างนี้. ความหมายของครูก็ไม่มี ในฐานะที่เป็นปุชนียบุคคล; แต่มีความหมายเป็นลูกจ้าง เดียวนี้เขาก็รู้สึกว่ ไม่มีครูบาอาจารย์.

ที่นี้ พระเจ้าพระสงฆ์, ก่อนนี้เด็ก ๆ เห็นพระเจ้าพระสงฆ์นี้ไม่ได้รู้สึกอย่างเห็นคนธรรมดา; เพราะเขาถูกสอนมา : พอเห็นเหลือ ๆ ก็ไหว้, บางทีไปหลงไหว้เอาว้าวเข้าก็ได้ ถ้าไม่ดูให้ดี เพราะสอนกันแต่เพียงว่าเหลืออะไรก็ไหว้. แต่ถึงอย่างไร เด็กก็ต้องมีพระเจ้าพระสงฆ์แน่ เพราะถือสัญลักษณ์เป็นใหญ่. อย่างเราจะสอนเด็กให้เคารพธงชาติ นี่ถือสัญลักษณ์; สิ่งนี้เป็นธง ถือว่าลักษณะอย่างนั้นเรียกว่าชาติ, ธงชาติ; ทำนองเดียวกันเคารพผ้าเหลือง ก็เคารพในฐานะเป็นพระเจ้าพระสงฆ์ เป็นศาสนา.

ถ้าหัวเขายังอ่อนอย่างนั้นอยู่ ก็ยังพอมีทริโอดตบปะบั้ง จะก้มหัวลงให้แก่บุคคลที่ได้รับการสมมุติว่า สูงกว่าธรรมดาบ้าง คือพระเจ้าพระสงฆ์; ฉะนั้นพระเจ้าพระสงฆ์พอที่จะพูดจากับเขาได้, แนะนำสั่งสอน

๔๐

มนุษย์ กับศีลธรรม

ห้ามปรามอะไรได้. แต่ที่สำคัญ ที่สุด ก็คือว่า เขามีสิ่งที่เขาเคารพ; ฉะนั้นเขาก็เป็นคนไม่กระด้าง; เดียวนี้มันมีแต่สิ่งที่ทำให้เขากระด้าง เรียกว่าไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ และไม่มีคนเฒ่าคนแก่.

ก่อนนี้เด็กตำบรพินัน เขาสอนให้เคารพคนเฒ่าคนแก่; แม้คนแก่จะไม่มีความรู้อะไร แม้จะยากจนเป็นคนขอทาน ถ้าว่าเป็นคนแก่แล้ว เด็กก็แสดงความเคารพ. เมื่ออาตมายังเป็นเด็กก็ยังไม่ทำอยู่ : คนแก่คนหนึ่ง เป็นคนบ้า เขาเดินผ่านวัด เราต้องไหว้ทุกที เพราะเราเป็นเด็กวัด; ไม่ไหว้ อาจารย์จะตี, หรือว่าคนแก่อย่างอื่นก็ต้องไหว้. ส่วนที่เขาจะเป็นคนบ้า หรือเขาจะเป็นคนจน หรือเขาจะเป็นคนน่าเกลียดอะไร, ก็ไม่ต้องรู้; แต่เพราะว่ามีความเป็นคนแก่แล้วจึงต้องไหว้.

เรื่องนี้มันมีผลลึกลับซับซ้อน แต่สรุปแล้ว ก็คือทำให้เป็นคนหัวอ่อนไม่กระด้าง; มันแหละบุญมันอยู่ที่ตรงนั้น : ไหว้คนแก่ คนบ้ากลับได้บุญ ทำให้เราเป็นคนหัวอ่อนไม่กระด้าง แล้วก็เป็นศิริมงคลสวัสดิ์แก่ตัวเอง เพราะว่าเป็นคนไม่กระด้าง. แล้วเขาว่าเทวดาให้พร; มัน

๔๑

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ก็จริงซี ทุกคนเขาเอ็นดู, ไม่ใช่ว่าใครไปเกลียดเด็กที่หัวตาแก่บ้า; เขากลับเอ็นดู ว่ามันเป็นคนหัวอ่อน.

ที่ว่า เด็กสมัยนี้เขาไม่มีนรกไม่มีสวรรค์ นั้น มันก็จริง, ถ้าเขาว่าสำหรับนรกหรือสวรรค์ อย่างที่เขาไม่มองเห็นได้ เขาไม่ควรจะมี. แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้สอนกันเสียเลย ว่า "นรก คือความเดือดร้อนในใจแสนสาหัส; สวรรค์ คือความดีที่ทำแล้ว ชื่นใจตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้". เด็ก ๆ สมัยนี้เขาไม่มีกลัว, ไม่กลัวถูกลงโทษ, ไม่กลัวติดคุกติดตารางด้วยซ้ำไป คือไม่มีความกลัวชั่วแม่ถูกจับไปลงโทษมันก็ยอม, เมื่อรับโทษ ก็ยังอาฆาต ว่าออกมาเมื่อไรจะแก้แค้น.

นี่เขาเป็นคนไม่มีนรก, ไม่มีสวรรค์ คือไม่มีความคิดที่จะทำดี ชนิดที่พอค่าลงแล้วก็ไหว้ตัวเองได้. เราไม่มีการกระทำชนิดที่ว่าพอค่าลงนึกขึ้นมาแล้วไหว้ตัวเองได้ ว่าวันนี้ได้ทำสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะทำ; อะไรอย่างนี้เป็นต้น, ซึ่งคนโบราณเขาสอนให้คิดให้นึก เพื่อให้พอกพูนนิสัยอันนี้; นี่คือเด็กเดี๋ยวนี้ ไม่มีนรกไม่มีสวรรค์ในความรู้สึก. สมัยก่อนเขามีนรกต่อตายแล้ว

๔๒

มโนห์ กับศีลธรรม

สวรรค์ต่อตายแล้วก็มี, นรกสวรรค์ที่นี้เดี๋ยวนี้เขาก็มี เขาก็กลัวหรือเขาก็อยากได้สวรรค์ทันตาเห็น อย่างนั้นมันมี.

สมัยนี้เด็กไม่มีบุญไม่มีบาป หมายความว่า ไม่เชื่อเรื่องบุญเรื่องบาป เอา "ได้แล้วเป็นดี, ไม่ได้ตามที่ต้องการนั้นเป็นบาป, ถ้าได้ตามที่ต้องการแล้วเป็นบุญ" คิดอย่างนั้น แล้วก็เลยหันหน้าหาเรื่องได้อย่างเดียว. นี่ปรากฏการณ์อย่างนี้ก็มีอยู่, ซึ่งเป็นปรากฏการณ์เป็นผลมาจากศีลธรรมเสื่อมหรือเริ่มเสื่อม.

ข้อที่ ๔. ดูเรื่องเบ็ดเตล็ดกันอีก. อาตมาไม่กลัวใครจะรำคาญ ที่จะเตือนให้ระลึกเรื่องเบ็ดเตล็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ; อย่างว่า *เดี๋ยวนี้ศีลธรรมเสื่อม ขนาดในเมืองหลวง อย่างประเทศไทยเรา ที่กรุงเทพฯ ไม่มีความปลอดภัย*. เมื่ออาตมายังไม่ได้บวช เคยไปที่กรุงเทพฯ ๕๐ ปีมาแล้วเห็นจะได้ก็ประหลาดที่ว่า เอ้อ, ทำไมที่นี้ไม่มีใครทำอันตราย ดึก ๆ ไปเที่ยวไหนก็ได้ไม่กลัว, มาขึ้นรถไฟที่บางกอกน้อยต้องมาตั้งแต่ดึก แล้วคนเดียว; ไม่มีใครนอกจากรถลากคันที่ลากมา, ก็ยังปลอดภัย.

ถามเขาก็บอกว่าปลอดภัย, แล้วมันก็ปลอดภัย

๔๓

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

จริง ๆ. ตอนนั้นรู้สึกว่าจะที่บ้านเรานี้กลับไม่น่าไว้ใจ ที่ชยานี้กลับไม่น่าไว้ใจ; ที่กรุงเทพฯ ก็ปลอดภัยอย่างนั้น. พอมาเดี๋ยวนี้มันตรงกันข้าม; คิดดูเถอะในกลางเมืองหลวง นั้นแหละคือความไม่ปลอดภัย.

ยังมีสิ่งที่ตรงกันข้ามไปต่อ ๆ ไปอีก; เมื่อก่อนนี้ ชาวไร่ชาวนาของเรา นอนที่กระต๊อบที่หนักก็ได้ นอนที่แคร่ ใต้ถุนบ้านลมเย็น ๆ พัด หลับลิ้มไปจนสว่างก็ได้, ไม่มีอันตราย; เดี่ยวนี้เป็นไปไม่ได้. นี่ปรากฏการณ์ที่แสดงออกมา ว่าความเสื่อมศีลธรรมนี้ ได้ขยายออกมาถึงบ้านนอก แล้ว, แล้วในกรุงมันก็หนักมากขึ้น. ฉะนั้นคำพูดในบาลี ที่ว่า “นอนไม่ต้องปิดประตูเรือน” นี้ไม่มีแล้ว ไม่มี ความหมายแล้ว; จะต้องทำประตูแน่นหนา, แล้วจะต้องปิดแล้ว ปิดอีก ทุกอย่างไม่ใช่เฉพาะประตูเรือน หรือหน้าต่าง. การอารักขาทุกอย่างต้องทำยิ่งขึ้นอย่างแน่นหนา ซึ่งก่อน นี้ไม่เคยมี.

ของวัดนี้เดี๋ยวนี้มันหายหมดถ้าไม่เก็บ; เมื่อก่อน บางแห่งของวัดไม่ต้องเก็บ. ที่ชยานี้ก็ยิ่งรู้สึกว่าไม่ต้องเก็บอยู่มากเหมือนกัน; แต่พอไปเห็นที่นราธิวาส

๔๔

มโนษ กับศีลธรรม

แล้วยิ่งกลับประหลาดใจ ยิ่งทำไมไม่เก็บกันเสียเลย, ดึกตื่นแล้วเลิกงานเลิกธุระแล้ว ของก็ทิ้งอยู่ตรงนั้นแหละ. สิ่งต่าง ๆ ก็ทิ้งอยู่ที่ศาลาที่ระเบียงที่อะไร ไม่มีการเก็บ; ตะเกียงเจ้าพายุ หรือเครื่องใช้ไม้สอยทุกอย่างไม่ต้องเก็บ. แต่เดี๋ยวนี้กลับเป็นไปไม่ได้, ไม่ได้ทุกหนทุกแห่งแล้ว. ของวัดนี้จะยิ่งกว่าเสียอีก คือว่าเขาอยากจะถือเอาจนต้อง เก็บ.

ของสาธารณะสมัยก่อนมี; เดี่ยวนี้ไม่มี. พระองค์หนึ่งท่านเล่าว่า ที่จันทบุรีเขามีถาด โถ เครื่องทองเหลือง ทองแดง สารพัดอย่าง เป็นของสาธารณะ เขาเอาไปไว้ที่ ถ้ำแห่งหนึ่ง ไม่ใช่ไว้ที่วัด แล้วไม่มีใครกล้าเอาไป; นอก จากว่าไปเอามาใช้ เสร็จแล้วก็ซัด ล้าง เช็ด ถู แล้วไปไว้ในถ้ำนั้นตามเดิม; นี่ตั้งก็ร้อยปีมาแล้วก็ไม่รู้. เดี่ยวนี้เป็นไปไม่ได้แล้ว. ของที่มีไว้ในศาลาพักทาง, ศาลาที่ทำไว้ พักทาง พักร้อน ริมทะเล, ริมถนนก็ตาม; ก่อนนี้เขาจะมี หม้อ มีไห มีโอง่น้ำ, มีข้าวสาร ปลาแห้ง ด้วยเข้าไป ทิ้งไว้ให้. เดี่ยวนี้มีไม่ได้; เพราะความเสื่อมของศีลธรรม แสดงออกมา.

๔๕

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

นี่ลองคิดคิดเถอะ ปรากฏการณ์อันนี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมของยุคปัจจุบัน, แล้วก็ปัจจุบัน เพียงสี่ห้าสิบปีนี่เอง; เพราะเมื่อ ๕๐ ปีก่อนมานี้ มันมีได้, มีได้ อย่างตรงกันข้ามกับเดี๋ยวนี้. คำว่าปัจจุบันนี้ ก็ต่างกัน เพียง สี่-ห้า-สิบปี เท่านั้น.

... ..

ดูกันอีกแง่หนึ่ง ว่า **เดี๋ยวนี้อะไรมีขนาดขึ้นมา เจริญรุ่งเรืองขนาดขึ้นมา ในโลกนี้.**

สิ่งนั้นก็คืออาชญากรรม กรรมที่เลวร้าย ควรได้รับการลงโทษอย่างรุนแรง เรียกว่าอาชญากรรม. บัดนี้โลกก็ตก รก หนามากขึ้น ด้วยอาชญากรรมนานาชนิด นับด้วยร้อยด้วยพันอย่าง เอามาวางจัดเป็นหมู่ ๆ ดูก็มี ว่า :

อันดับ ๑. อาชญากรรมทางเพศ หรือเกี่ยวกับทางเพศนี้มาอันดับหนึ่ง. ในประเทศที่ว่าเจริญที่สุด เขาแสดงสถิติออกมา ว่าทุก ๆ ๗ วินาที มีอาชญากรรมทางเพศ อย่างแรงอย่างเบาอะไรก็ตามใจ เฉลี่ยมีทุก ๗

๔๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

วินาที, มีอาชญากรรมทางเพศ อย่างแรงเบาอะไรก็ตามใจ มันมีทุก ๗ วินาที อาชญากรรมทางเพศในประเทศนั้น ไม่ต้องออกชื่อ แล้วเป็นความจริง. ที่นี้ประเทศเราก็คิดดูเถอะถ้าว่าสำรวจดูทั่วทั้งประเทศนี้ จะมีอาชญากรรมทางเพศทุกกี่นาที. นี่อาชญากรรมทางเพศมาเป็นที ๑ เลย.

อันดับ ๒. อาชญากรรมทางการปล้น ขโมย กอบโกย นี่ยังมาเป็นอันดับ ๒. อาชญากรรมเพื่อความมั่งมี คือ ลัก ขโมย กอบโกย เอาเปรียบ อย่างไม่มีศีลธรรม แล้วอย่างไม่ผิดกฎหมายด้วย; เพราะว่ามีประชาธิปไตยเพ้อ. คนมีปัญญาที่กอบโกยเอาได้ แล้วก็ไม่ได้ผิดศีลธรรม; แต่ถ้าดูทางศีลธรรม นี่ก็เป็นอาชญากรรม แต่ยังไม่มีการจับมาลงโทษ เพราะว่ากฎหมายมันยังไม่มี. แต่ถ้าถือตามกฎของพระเจ้าแล้ว นี่ก็เป็นอาชญากรรมกอบโกย ชูตริต เหมือนกับสูบเลือดของคนยากจนเอามาทีเดียว อย่างนี้ก็เรียกว่าอาชญากรรมได้; แต่กฎหมายมันไม่ได้มีไว้ชัดเจนอย่างนั้น มันก็ลงโทษไม่ได้. นี่ถ้ารวมกันแล้ว ก็เป็นอาชญากรรมเพื่อความ

๔๗

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

มั่งมี; นี้ก็มากมายเหลือเกิน.

อันดับ ๓. นี่อาชญากรรมที่พิเศษไปหน่อย **ทางอำนาจวาสนา ทางเกียรติยศชื่อเสียง.** นี่คือที่ว่าใช้อำนาจเหนือผู้ที่ด้อยกำลังกว่าเบียดเบียนกันเล่นตามนิสัยของคนแข็งแรงเบียดเบียนคนที่อ่อนแอ นี่ก็มีมากขึ้น; แต่มันเป็นขั้นใหญ่ ๆ คือขั้นประเทศใหญ่ ๆ ทำแก่ประเทศเล็ก ๆ ทำแก่คนป่าเถื่อน. นี่ก็ต้องนับไว้เป็นพวกอาชญากรรมที่ตกหน้าขึ้นในโลกนี้ด้วย.

อันดับ ๔. อาชญากรรมที่พิเศษยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีก ก็ต้องเรียกว่า **อาชญากรรมเกี่ยวกับความเสพติดในทางวิญญาน;** นี่แปลกหูหน่อย ฟังไปบ่อย ๆ ก็คงจะเป็นธรรมดาไปได้ เรื่องทางวิญญานนี่ก็แปลกอยู่แล้ว; เรื่องเสพติดทางวิญญานนี้ นี่หมายถึงความมั่งมาย. อาชญากรรมที่เกิดเพราะความมั่งมาย. นี้ก็มาก มีถึงกับฆ่ากันตาย หรือว่าต้องทำให้คนตายลงไป เพราะความมั่งมายทางไสยศาสตร์บ้าง ทางอะไรบ้างที่มันเป็นความมั่งมายก็แล้วกัน :-

ถือดีในความรู้ผิด ๆ ของตัว มันก็มีส่วนที่ทำให้

๔๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

ตัวเองตาย หรือทำให้คนอื่นตายได้, แล้วเป็นเรื่องของความมั่งมายมาแต่ไสยศาสตร์เป็นส่วนมาก. มันไม่น่าเชื่อว่า โลกเจริญด้วยการศึกษา แต่แล้วความมั่งมายอย่างนี้ มันก็ยิ่งหนาตามขึ้นมาด้วย; ฉะนั้นพูดได้เลยว่า การศึกษาของคนโง่. สมัยนี้กำลังจัดการศึกษาของคนโง่ จัดไปอย่างไร ๆ จึงไม่ทำลายความมั่งมาย แม้ทางไสยศาสตร์ได้; เพราะว่าจัดไม่ถูกต้อง คนก็ต้องหวังพึ่งความมั่งมายต่อไปนั่นเอง.

อีกด้านหนึ่ง เป็นความมั่งมายของพวกนักศึกษา ครูบาอาจารย์ หรือนักปรัชญา พวกนี้ เราเคยให้เกียรติแก่เขาว่า เป็นพวก “น้ำชาล้นถ้วย” ใส่อะไรไม่ลง ไปเรียนมาจากเมืองนอก “ล้นถ้วย” มาแล้ว; มาถึงเมืองไทย จะใส่เรื่องศีลธรรมลงไปสักนิด ก็ไม่ลง. เพราะว่าอัดอยู่ด้วยเรื่องอื่น ๆ เต็มมาจากเมืองนอก ซึ่งไม่มีศีลธรรมเลย; พอมาถึงเมืองไทยจะใส่ศีลธรรมลงไปสักนิดก็ใส่ไม่ลง. แล้วนักศึกษา ครูบาอาจารย์ ศาสตราจารย์เหล่านี้ ก็ไม่มีทางที่จะทำให้ลูกเด็ก ๆ มีศีลธรรมได้, ตัวเองก็ไม่มีศีลธรรม. นี่เป็นอาชญากรรมเหมือนกัน; ใครว่าบ้าก็

๔๙

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ตามใจ.

อาตมาถือว่า นี่ก็เป็นอาชญากรรมเหมือนกัน ความเสพติดทางวิญญาณ มีความยึดถือที่ภฏฐิมานะ ทำการแก้ไขอะไรให้ดไ้ไม่ได้, เป็นน้ำชาล้นถ้วยของ นักปรัชญาทั้งหลาย.

สรุปแล้วก็เรียกว่า อาชญากรรมหลายประเภท หลายลัษบหลายร้อยประเภท; แต่เดี๋ยวนั้เรามาพูดกันเป็น ประเภทที่ใหญ่ ๆ ว่า อาชญากรรมทางเพศ อาชญากรรม กอบโกย อาชญากรรมอำนาจบาทใหญ่ อาชญากรรม เสพติดทางวิญญาณ คือความงั้ความหลง หรืออวิชา นั้ก้าวหน้า ไม่น่าเชื่อว่าจะมีในโลกที่อวดว่าเจริญด้ว การศึกษา.

... ..

ดูกันเงนงของโลกที่เจริญด้วการศึกษา หรือด้ว อะไรต่อไปอีกสักหน้อย เวลาจะจวนจะสมศวรอยู่แล้ว. เดี๋ยวนั้ดูกันตรงที่ว่า โลกไม่มีสันติภาพ.

ดูที่เดี๋ยวทั้งโลกดึกว่า โลกไม่มีสันติภาพ จริงไม่

๕๐

มณฑล กับศีลธรรม

จริงคอยดู, แล้วก็เอกชนไม่มีสันติสุข. คน ๆ หนึ่งก็ไม่มี สันติสุข, ทั้โลกก็ไม่มีสันติภาพ มีลักษณะเป็นของร้อน เป็นนรก. เมื่อร้อน, เตือดร้อนก็คือ นรก มีลักษณะเป็น นรก, แล้วก็ีลักษณะเป็นเปรต คือ หิว. เป็นนรก คือ ร้อนใจ ร้อนเหมือนกับไฟเผาในนรก; แล้วมีลักษณะเป็น เปรต คือหิวกระหายแบบเปรต ท้องเท่าภูเขา ปากเท่า รูเข็ม, อย่างนี้ลักษณะเปรต.

ในโลกนี้มีลักษณะของนรก และลักษณะของ เปรตนี้รุนแรงยิ่งขึ้น ๆ ทั้วโลก. ประเทศใหญ่ที่เจริญมาก ก็เป็นมาก, ประเทศน้อยที่เจริญน้อยก็เป็นน้อย, ประเทศ ที่ยังป่าเถื่อนอยู่ก็ค่อยยังชั่ว, ประเทศที่ความเจริญแบบ ใหม่ยังไม่ถึง ยังค่อยยังชั่ว ยังเป็นนรกน้อย เป็นเปรต น้อย เพราะอิทธิพลของศาสนาแต่เดิม ๆ มันยังรักษา เอาไว้. ฉะนั้นโลกนี้จะเป็นโลกของอะไรก็ไมรู้แล้ว; ไม่ใช่ ของมนุษย์ที่มีจิตใจสูงแล้ว, คือมันเติมไปด้วย อาชญากรรม.

ในโลก มีคนที่จะต้องลำบากมากขึ้น เพราะว่าอยู่ ร่วมโลกกับคนชนิดนี้. ผู้ที่ตั้งใจจะทำให้ได้ทำบาป

๕๑

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

ไม่ได้ทำชั่ว รักษาศีลธรรม ก็ยังต้องพลอยเดือดร้อน เพราะอยู่ร่วมกัน มันถึงกันหมด. เช่นว่าวัดไม่ได้มีส่วน ที่จะทำบาป ทำกรรม มันก็ได้รับผลกระทบกระเทือนมา ถึง ในลักษณะที่เดือดร้อนเหมือนกัน อย่างนี้เป็นต้น; เรียกว่ารับบาปโดยไม่ได้ทำบาป เพราะอะไร เพราะว่ามัน เลื่อมศีลธรรมมารอบด้าน, แล้วเขาก็พูดว่า โลกนี้เจริญ- โลกนี้เจริญ-โลกนี้เจริญ.

พวกเราคงจะละเมอว่าตามเขาไปบ้าง อยู่ในบาง ครั้ง ว่าโลกนี้มันเจริญ; อาตมาก็ละเมอบางครั้ง แล้วก็ สะดุ้ง แล้วก็หัดความรู้สึกได้ทัน. ที่แรกก็คิดว่าเจริญ, แล้วทีหลังก็เห็นเป็นเรื่องอย่างน้อยมันก็บ้า. เราเคยคิด แล้วก็เคยทำก็มี : ไปเอาสิ่งที่ไม่จำเป็นมา. เดียวนี้ก็รู้สึก แล้วว่าเราได้ทำสิ่งที่ไม่จำเป็นเข้าไปหลายอย่างแล้ว; อยาก จะยุบ อยากจะเลิกอยู่ก็มี. ในวัดนี้ มันไม่จำเป็นต้องทำ ก็มี. มันเจริญอย่างที่เรียกว่า หลับหูหลับตา. รวมความ แล้วจึงเจริญในทำนองนี้, แล้วจะยังทำให้เกิดศีลธรรม.

ขอได้โปรดช่วยจำไว้ด้วย ว่ามีความเจริญชนิดที่ ทำให้ยิ่งเกลียดศีลธรรม; ความเจริญไหนที่ไม่ทำให้เกิด

๕๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

ศีลธรรม แทนจะหาไม่พบ. จะหาเพิ่มในมหาสมุทรยังจะ พบก่อน, ก่อนที่จะพบความเจริญชนิดที่ทำให้รักศีลธรรม. นี่เราหมายถึงความเจริญที่กำลังมีอยู่ในโลกนี้, ในเวลานี้ นะ. คิดดูให้ดีเถอะ ความเจริญอันไหน ที่เจริญไปใน ลักษณะที่ ยิ่งบูชา ศีลธรรม ยิ่งรักศีลธรรม? มันยิ่ง ไม่มี; มีแต่ความเจริญที่ทำให้ยิ่งเพิ่มอาชญากรรม เพิ่ม ความกระวนกระวาย ระล่ำระสาย ไม่มีศีลธรรม. ส่วน อาชญากรรมนั้นบานสะพรั่ง ขยายรวดเร็วไปทีเดียว; แต่ เราก็เรียกว่าเรามีความเจริญ. แล้วเราก็ไม่รู้ว่าจะโทษใคร เช่น :-

๑. **ความเจริญทางการแพทย์** เอาขึ้นมาเป็น ลำดับหนึ่งดีกว่า. ความเจริญทางการแพทย์ ทำให้คนตาย น้อยลง, นี่จริงแน่; แต่มันก็ทำให้อันธพาลมากขึ้นกว่าสมัย ที่ยังไม่เจริญด้วยการแพทย์. ไม่รู้ว่าเป็นเรื่องอะไร. แล้ว การแพทย์เดี่ยวนั้นยิ่งเฟื่อง คือ ไปทำในสิ่งที่ไม่ต้องทำ : จะเปลี่ยนหัวใจบ้าง, จะผสมมนุษย์ในหลอดแก้วบ้าง. นี่มัน เป็นเรื่องบ้า ไม่ควรจะทำ; เพราะเอาเวลาไปใช้เพื่อให้มี ศีลธรรมเสียยิ่งดีกว่า.

๕๓

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

๒. **การกินดีอยู่ดี** ก็ดูซี จะแข่งเทวดากันไปแล้ว. มีการกินดีอยู่ดี ก็ยังไม่ศีลธรรม, ยังกินดีอยู่ดีก็ยังไม่ศีลธรรม. ที่ถูกต้องเข้าหลักของพระพุทธเจ้าที่ว่า “กินอยู่พอดี” เท่านั้นแหละ ที่จะทำให้มีศีลธรรม เดี่ยวนี้เรามีอหามัยดีกว่าคนรุ่นก่อน ๆ มากทีเดียว : คนพุงโรกั้นปอดนั้นไม่ค่อยมีให้ดูแล้ว; แต่แล้วมันก็ยังไม่มีศีลธรรม. ดูเอาซีว่าเป็นอย่างไร.

๓. **การเรียนเดี๋ยวนี้** มันวิเศษแล้วในโรงร่ำ-โรงเรียน, เด็กฉลาดมาแต่ในห้องแล้วเดี๋ยวนี้; แต่กลับยังไม่ศีลธรรม. เด็กฉลาดมาแต่ในห้อง มันฉลาดสำหรับจะมาเป็นอันธพาลอย่างฉลาด, เป็นอันธพาลฉลาดสำหรับปราบยาก เข้าใจยาก สอนยาก; นี้ เพราะว่า การเรียนเขาให้มาในลักษณะ ให้ฉลาดโดยไม่มีการควบคุม. การศึกษาที่ทำให้ฉลาดอย่างเดียว ไม่มีการควบคุมทางศีลธรรมนี้ เป็นเหมือนกับมิดเชือดคอกนั่นเอง. ฟังดูจะฉลาดทำเดี๋ยว เดี่ยวนี้เขาก็ให้, ไม่มีศีลธรรมควบคุม; นี่มันจะเป็นมิดเชือดคอกนั่นเอง. เดี่ยวนี้เราก็ให้เรียนตะพึดแต่ให้ฉลาด ไม่มีศีลธรรม, จนครูผู้สอนต่อไปก็ไม่

ศีลธรรมแล้วเดี๋ยวนี้.

พูดอย่างนี้ ไม่เป็นดำแล้วนะเดี๋ยวนี้; เพราะมันจริง ว่าครูไม่มีศีลธรรมแล้ว, ครูก็สอนเด็กอย่างที่เรียกว่า อัดวิชาความรู้เข้าไป ตามความจำเป็นบังคับ; แล้วตัวก็จะได้มีความชอบ จะเลื่อนชั้น. นี่จะโทษครูก็ไม่ได้ เพราะหลักสูตรเขาวางไว้อย่างนั้น ครูก็ต้องปฏิบัติตาม ก็เลยนักเรียนไม่ต้องมีศีลธรรมกัน; เพราะว่าเรียนเพื่อฉลาดอย่างเดียว, ไม่ใช่เรียนเพื่อจะมีศีลธรรม.

๔. เมื่อเรียนแล้ว ก็มีการค้นคว้าเก่งมาก **เจริญด้วยการค้นคว้า** เหลือประมาณ; ชั่ว ๒๐ ปีการค้นคว้ากระโดดไปไกล กระทั่งไปโลกพระจันทร์ได้ อย่างนี้เป็นต้น. แต่แล้วก็ยังไม่มีศีลธรรม : ความเจริญกระโดดไปเพื่อไม่มีศีลธรรม; กระโดดไปเพื่อจะเอาเปรียบเขาต่างหาก ก็เลยไม่มีศีลธรรม. แม้จะทำอะไร ได้ก็มากน้อยอย่างไร ก็เพื่อเห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัวแล้วก็ไม่มีศีลธรรม. นี้การค้นคว้ามันก็ก้าวหน้า มันก็เจริญ แต่กลับยังไม่ศีลธรรม.

๕. **การประดิษฐ์** ประดิษฐ์อะไรได้บ้าง; เดี่ยวนี้ ดูจะเป็นของทิพย์อยู่แล้ว : เรื่องวิทยุ, เรื่องวิทยุโทรทัศน์

เรื่องอะไรต่าง ๆ มันจะเป็นของทิพย์ไปหมดแล้ว; แต่ก็ยังไม่มีความดี. แล้วโดยเฉพาะคนที่ใช้สิ่งประดิษฐ์เหล่านี้ กลับยังเป็นคนที่ไม่มีศีลธรรม; เขาใช้เพื่อการกอบโกยใช้เพื่อเนื้อหนังเอิร์ดอรรอยของตัว. นี่ยังไม่มีความดี เพราะคนธรรมดาไม่จำเป็นจะต้องใช้สิ่งเหล่านี้ : สิ่งประดิษฐ์เพื่อความสนุกสนาน เอิร์ดอรรอยสวยงามทางวัตถุ คนธรรมดาไม่จำเป็นจะต้องใช้ แล้วเขาจะเกลียดด้วยซ้ำไป.

๖. **การอุตสาหกรรมเจริญ** นี้เพื่อผลิตขึ้นมามาก ๆ ; แล้วทำลายศีลธรรมให้หมดไปโดยเร็ว; คือถ้ามันผลิตด้วยมืออยู่ โลกก็ยังจะเสื่อมศีลธรรมช้าอยู่. เมื่อมีอุตสาหกรรมทำสิ่งบำรุงบำเรอไม่จำเป็น ให้มนุษย์มากขึ้น โลกนี้ก็จะหมดศีลธรรมเร็วเข้า; สร้างปัญหาอย่างอื่น ที่ให้มันเกิดเพิ่มขึ้นมาอีก เพื่อไม่มีศีลธรรมอีกเหมือนกัน; หรือมันมีศีลธรรมอยู่ไม่ได้ เพราะปัญหามีมากนัก.

๗. พุทธถึงการล้างผลาญกัน เดียวนี้ก็มีอาวุธที่จะฆ่ากัน คราวละแสนละล้านก็ได้; ไม่เหมือนเมื่อก่อน

๕๖

มนุษย์ กับ ศีลธรรม

ยิงลูกธนูทีละคน, มีอาวุธขนาดนี้แล้วก็ทำให้โลกนี้มีความดีไม่ได้, ปรามมนุษย์อันธพาลไม่ได้; มีแต่แย่งแข่งกันเป็นอันธพาล. โลกนี้ก็ยังไม่มีความสงบ เพราะการก้าวหน้าทางอาวุธล้างผลาญกัน.

๘. **การก้าวหน้าทางล้นการหลุด** การใช้ล้นทางการหลุด ก็ยิ่งแคง ยิ่งก้าวหน้าว่าสมัยก่อนมาก ก็ยิ่งทำให้เป็นโลกที่โหดมากขึ้น ไร้ศีลธรรมมากขึ้น. มันเป็นอย่างนั้นเอง; เพราะล้นการหลุดนี้ไม่เคยทำเพื่อสันติภาพ; แต่ทำเพื่อประโยชน์ตัว พวกของตัว. ล้นการหลุดก็ทำให้เกิดการโหดอย่างสุภาพมากขึ้นเท่านั้นเอง ไม่มีอะไร.

๙. **ความมีศิลปะก้าวหน้า**, เดียวนี้ศิลปะก้าวหน้า จนเขารกเข้าพงไปเลย จนเราดูไม่ออก; ก็ยอมรับว่าศิลปะ. แต่พอดูว่าศิลปะ ทำให้คนมีศีลธรรมอย่างไรบ้าง? มันก็ไม่มี. ศิลปะเป็นยาเสพติดทางวิญญาณไปเสียอีก. สิ่งที่เราเรียกว่าศิลปะสูงสุดของมนุษย์ในโลกนี้ เราไม่รู้ว่่าก็ล้าน, จะเอาไปวัดกันสักที ก็ต้องรับประกันเป็นล้าน ๆ สำหรับวัตถุศิลปะนั้น; แล้วก้าวหน้ามากในทางศิลปะ; แต่แล้วก็ไม่เคยมีเพื่อสันติภาพ กลับมีให้คนโง่,

๕๗

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

โง่ผิดศีลธรรมทางวิญญาณ.

๑๐. การก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ ก็ก้าวหน้า ยกตัวอย่าง เช่นทางตรรกวิทยา ทางปรัชญา ทางจิตวิทยา ก็สอนกันเป็นการใหญ่ จนกลายเป็นติดเฮโรอีน ทางปรัชญากันไปหมด. จิตวิทยาก็มีแต่เรื่องหลอกลวงไม่ใช่เพื่อกำจัดกิเลส, ตรรกวิทยานี้ก็เพื่อแก้ตัวเมื่อทำผิด ก็เลยเป็นการเจริญหรือก้าวหน้า ที่ทำลายมนุษย์นั่นเอง เดียวนี้เจริญมาก โดยเฉพาะทางปรัชญา.

๑๑. **ดูวิชาบริสุทธิ์** กันบ้าง เช่นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์; รู้เรื่องชีววิทยาดี, รู้เรื่องภูมิวิทยาดี, ไปโอลิอียี่โอลิอียี่อะไรต่าง ๆ รู้ดี; แล้วก็ไม่เคยทำโลกให้มีสันติภาพ กลับส่งเสริมไปในทางไร้ศีลธรรม. เช่น เพศศึกษา นี่เข้าใจกันว่าจะเอามาทำให้เด็กมีศีลธรรม ก็กลายเป็นส่งเสริมความไม่มีศีลธรรมเร็วเข้า; เพราะความเขลาไม่รู้ว่าจะเด็กเขาจะรับไว้แต่ในส่วนที่ทำลายศีลธรรมเท่านั้น, ส่วนที่เป็นประโยชน์เขาจับไว้ไม่ได้. นี่ก็ไม่รู้กัน มันก็ไม่ดีกว่า บู้ ยา ตา ยาย ซึ่งเขาไม่ซิงสุกก่อนห้าม ในเรื่องวิชาอย่างนี้กับเด็ก ๆ.

๕๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

๑๒. ในที่สุดความรู้ที่สรรเสริญกันนัก คือ **ความรู้ทางสังคมศาสตร์** **ความรู้ทางมานุษยวิทยา** นี้ เทิดทูนกันนัก สอนกันทุกมหาวิทยาลัย; ก็ในมหาวิทยาลัยนั้นแหละกลับมีคนไร้ศีลธรรม. มหาวิทยาลัยที่นักศึกษาเรียนมานุษยวิทยาอยู่นั้น กลับไร้ศีลธรรม : ยกพวกตีกันฆ่ากัน อะไรกัน หรือกำลังเป็นปัญหาอยู่คนเดียวนี้; ก็มีในมหาวิทยาลัยที่เขาเรียน มานุษยวิทยา หรือสังคมศาสตร์ ธรรมศาสตร์อะไรกัน. เป็นอันว่า ไม่มีที่ฟังแล้วเห็นไหม? จากความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์, ของโลกที่ว่าเจริญด้วยการศึกษา; นี่หมดที่ฟังแล้ว.

นี่คือปรากฏการณ์ที่ควรจะมีแล้วก็มีไม่ได้ ไม่ยาก; ควรจะมีให้เห็น; แล้วเราจะทำกันอย่างไรต่อไปค่อยพูดกันวันหลัง. วันนี้ขออย่างเดียวแต่ให้มองลงไป, มองลงไป ที่ปรากฏการณ์ทางศีลธรรม, ที่เป็นปัญหาทางศีลธรรมของโลกในยุคปัจจุบัน ว่ากำลังเป็นไปอย่างไร, รุนแรงขนาดไหน, น่าเศร้าใจน่าสังเวชอย่างไร. ถ้ามองเห็นอันนี้แล้วก็จะศึกษาต่อไป; ถ้าไม่เห็นอันนี้ก็เลิกกัน, เลิกกันไม่ต้องพูดกันแล้ว; เพราะไม่มอง

๕๙

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

เห็นอะไรอื่นที่ลึกกว่านี้ได้, เพราะเรื่องกำลังเดือดร้อนอยู่ ก็ยังมองไม่เห็น.

ขอให้ถือว่ามันเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่ง สำหรับ มนุษย์เรา, แล้วบางทีจะเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดแห่งยุค ปัจจุบันด้วย; นั่นคือความไม่มีศีลธรรม; เรียกว่าเป็น ปัญหาของมนุษย์ปัจจุบัน ที่เกี่ยวกับศีลธรรม ที่มนุษย์ ดึกดำบรรพ์ไม่เคยจะมี เขาอยู่กันด้วยความสงบสุข จนเรา ต้องเรียกเขาว่า เป็นคนโง่ดกदान ไม่รู้จักทำอะไร มีแต่ สงบสุข; ส่วนเดี๋ยวนี้เรามีความเจริญก้าวหน้า วิเศษจะ เป็นเทวดา แต่แล้วก็หาความสงบสุขไม่ได้. แล้วก็ไม่มอง ว่าต้นเหตุมันอยู่ที่ความไม่มีศีลธรรม; ไปซัดบาป โยนบาป ให้เศรษฐกิจบ้าง การเมืองบ้าง อะไรบ้าง; เพราะไม่รู้ว่ามี มูลเหตุที่แท้จริง อยู่ที่คนไม่มีศีลธรรม จนกระทั่งฝนมันก็จะไม่ตกมาตามฤดูกาลได้อีกต่อไป เพราะว่าคนไม่มี ศีลธรรม.

ขอให้ไปคิดดูในข้อนี้ง่าย ๆ เพียงข้อเดียวก่อน แล้วเราก็จะได้วินิจฉัยในแง่อื่น กันต่อไปสำหรับเรื่องนี้.

ขอยุติการบรรยายวันนี้ ให้พระท่านสวดบทธรรม

๖๐

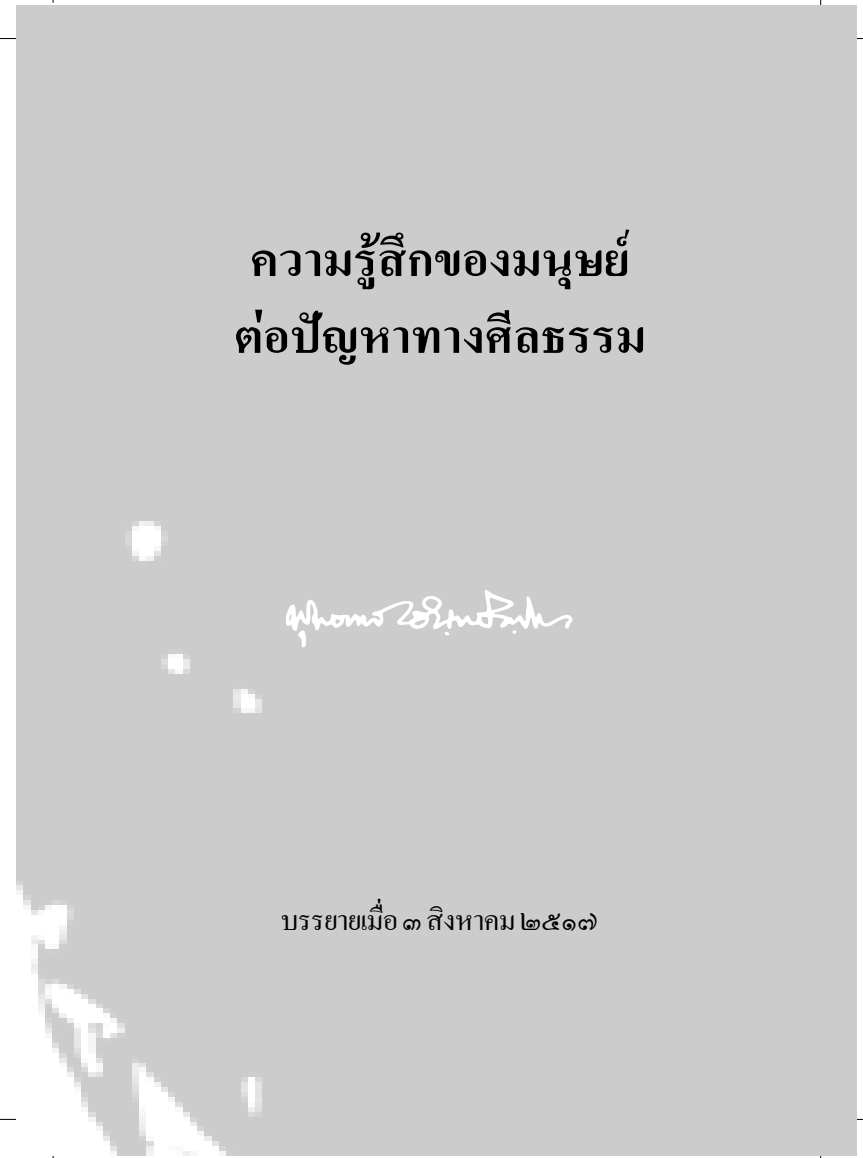
มนุษย์ กับศีลธรรม

สำหรับกระตุ้นเตือนใจเพื่อให้รักศีลธรรม ขวนขวายผดุง ศีลธรรมกันต่อไปอีก.

๖๑

ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน

๖๔

มนุษย์ กับศีลธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เกี่ยวกับเรื่อง อริย-
ศีลธรรม ในวันนี้ อาตมาจะกล่าวโดย ห้วนๆ ย่อๆ ว่า ความ
รู้ลึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม.

อาตมาขอรับรองให้ช่วยกันพิจารณาแล้ว ๆ เล่า ๆ
เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม โดยไม่ต้องกลัวใครจะ
เบื่อก่อน; เพราะว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยมนุษย์ได้ ดังที่เคย
ช่วยมาแล้ว. เดียวนี้ปัญหาต่าง ๆ ในโลก เกิดขึ้นเพราะ
ความเลื่อมของศีลธรรมอย่างเดียว; แต่แล้วก็ไม่มีการมอง

๖๕

ความรู้ลึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

ในข้อนี้ กลับไปไวยាយกันอยู่ในลักษณะอื่น. เรากำลังกลัวกันอย่างยิ่งต่อวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้, หรืออาชญากรรมที่กำลังมีมากขึ้นทั่วไปทุกหัวระแหง; แม้กระทั่งใจกลางเมืองหลวง ก็มีความกลัวข้อนี้. เราต้องทนยากลำบากหลายประการ โดยที่ไม่รู้ว่า มันมีมูลมาจากความขาดศีลธรรมของมนุษย์นั่นเอง.

เราเอามาพูดกันในหน้าหนังสือพิมพ์เต็มหน้า ๆ เหมือนกับอย่างหลับหูหลับตาพูด : พูดถึงความทุกข์ยากลำบาก โดยไม่มองเห็นว่า มันมาจากอะไร, แล้วก็ไม่ได้พูดถึงต้นตอของสิ่งที่เป็นเหตุให้เกิดวิกฤติการณ์เหล่านี้. เราพูดถึงผลของมัน ประจักษ์กันถึงความเดือดร้อน; แต่แล้วก็ไม่สนใจที่จะดู ว่ามันมาจากเหตุอะไร. ยิ่งไปกว่านั้นอีกก็คือ ถ้าใครจะพูดว่าความทุกข์ยากมาจากความไร้ศีลธรรม ก็ไม่ยอมเชื่อ, ไม่เข้าใจ. ฉะนั้นจึงไม่สนใจจะพูดเอง, หรือว่าไม่สนใจที่จะฟังผู้อื่นพูด; เมื่อเขาพูดกันถึงความเสื่อมเสียทางศีลธรรม ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดวิกฤติการณ์ทั้งปวง.

เมื่อเรานั่งอยู่ที่นี้ ในลักษณะอย่างนี้ มันก็รู้สึกไป

๖๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

ในทำนองที่ว่า มนุษย์ไม่มีปัญหาอะไร, หรือว่าโลกกำลังไม่มีปัญหาอะไร; ก็ดูคล้าย ๆ กับว่าไม่ต้องสนใจอะไร; มาฟังการบรรยายนี้ ก็เพื่อความรู้อย่างอื่น มากไปกว่าที่ จะต้องการความรู้ ไปตัดต้นเหตุของวิกฤติการณ์ หรือความยุ่งยากลำบากร้ายระส่าย ของบ้านเมือง. นี่ก็เป็นการแสดงถึงความรู้สึกอย่างหนึ่งของมนุษย์ไม่ก็คนที่นี้ ที่รู้สึกต่อปัญหาทางศีลธรรม; แต่ถ้าเราไปดูในหมู่คนในถิ่นที่เขากำลังเดือดร้อน หรือว่ารวบรวมเอาเรื่องราวต่าง ๆ ที่บ้านทั่วเมือง ทั่วประเทศกระทั่งทั่วโลก มาพิจารณาดู จะรู้สึกว่า มันเป็นคนละโลกกับโลกที่สวนโมกข์นี้.

เราอยู่ในลักษณะอย่างนี้ มันเป็นคนละโลก กับโลกที่กำลังเป็นอยู่ที่กรุงเทพฯ, หรือที่ทั่ว ๆ ไปในเมืองใหญ่ ๆ กว่ากรุงเทพฯ; มันเหมือนกับว่า เราแยกออกมาเป็นโลกเล็ก ๆ มาอยู่ที่นี้ในลักษณะอย่างนี้มัน มีอย่างนี้; ความรู้สึกต่อปัญหาทางศีลธรรม มันก็มีอีกแบบหนึ่ง. คนที่เขา กำลังเดือดร้อนยกขบวนแห่กันมา ต่อสู้ดิ้นรน ท้วงติงอะไรอย่างนั้น อย่างนี้ ในใจของเขาไม่ได้เหมือนกับพวก

๖๗

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

เรา ที่นั่งอยู่ที่นี้เดี๋ยวนี้; ฉะนั้น เขาก็รู้สึกต่อปัญหาทางศีลธรรมในลักษณะอย่างอื่นไปอีก หรือตรงกันข้าม.

คนที่ร่ำรวย สบาย มีอำนาจวาสนา ก็กำลังมีความรู้สึกอย่างอื่นแปลกออกไปอีก; สำหรับคนที่บาปยังไม่ทันจะให้ผล ก็มีความรู้สึกแปลกเป็นอย่างอื่นออกไปอีก, แล้วคนที่ไม่ได้ทำบาปทำอะไรกับเขา เพียงแต่ว่าพลอยอยู่ร่วมโลกกันกับเขาที่ทำบาป ร่วมบ้านร่วมเมืองกับคนที่ทำบาป ก็พลอยได้รับผลกระทบกระเทือนถึงด้วยเหมือนกัน; อย่างนี้เขาก็รู้สึกต่อปัญหาทางศีลธรรม-แปลกออกไปอีก. มันเป็นความรู้สึกที่มากมายหลายประการทีเดียว ที่กำลังมีอยู่ในเวลานี้. ถ้าเราไม่พิจารณา ก็จะไม่เห็น; แต่อาตมาเห็นว่า มันเป็นการจำเป็นที่จะต้องพิจารณาให้เห็น เราจึงจะรู้จักคุณค่า ของสิ่งที่เรียกว่า อริยศีลธรรมกันได้ถูกต้อง, หรือยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงกับบูชา.

... ..

ขอย้ำอีกอย่างหนึ่งว่า ความลำบากยุ่งยากนี้ มันอยู่ที่ภาษา ที่ใช้พูดกันอยู่; แม้ในทางธรรม ภาษามันเปลี่ยน

๖๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

เรื่อย หรือบางทีมันก็มีความหมายที่แปลกกันมาแล้ว แต่เดิม ในคำ ๆ เดียวกันนั้น ในเมื่อเอามาใช้กันคนละกรณี ต้องใช้คำว่ามีนัยความสลับซับซ้อนหรือหลอกลวงของภาษานั้นแหละ ทำให้เราเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ยาก; เช่นคำว่า "ศีลธรรม" ต้องมีคำว่า "อันดีของประชาชน" มันคล้าย ๆ กับว่า "มีศีลธรรมอันเลวของประชาชน" อย่างนี้มันก็ไม่ถูกต้องถ้าศีลธรรม แล้ว ต้องไม่มีแล้ว.

แต่ที่มันมีเรื่องยิ่งกว่านี้ ก็คือว่า คำว่า "ศีลธรรม" เราเคยใช้กันแต่ในระดับต่ำ ๆ คือเป็นเรื่องของสังคม แล้วเป็นเรื่องเพื่อความผาสุกของสังคมในระดับต่ำ ๆ เรียกว่า อยู่กันอย่างปรกติเรียบร้อย; แต่โดยข้อเท็จจริงตามธรรมชาติแล้ว มันมากกว่านั้น จนกระทั่งการปฏิบัติธรรมเพื่อหมดกิเลสก็ยังอยู่ในรูปของศีลธรรมอยู่นั่นเอง. นักศึกษาในโลก หรือนักศีลธรรมในโลกเขาจัดเรื่องของพระนิพพาน ไว้เป็นเรื่องของศีลธรรมแบบหนึ่งเท่านั้น; เพราะเขารู้จักใช้คำนี้ไกลไปถึงนั้น ซึ่งก็เป็นความจริงอยู่ด้วยเหมือนกัน แต่ต้องพิจารณาดูกันเป็นพิเศษ.

ด้วยเหตุที่คำนี้มันกำกวม สลับซับซ้อนอย่างนี้ อาตมา

๖๙

ความรู้สึกรวมมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

จึงขอใช้คำที่รัดกุมคือคำว่า “อริยศีลธรรม” ขอฟากไว้ด้วย, ขอให้จำไว้ด้วย. เพื่อจะได้เป็นคำที่ไม่สับสนนัก จะไม่เดินอีกแล้ว อริยศีลธรรมก็ให้แปลว่า ศีลธรรมของพระอริยเจ้า หรือศีลธรรมของพระอริยสาวก หรืออีกที่หนึ่งก็ว่า ศีลธรรมอันประเสริฐ ออกไปเสียได้จากข้อคิดตามความหมายของคำว่าอริยะนั่นเอง.

เราจะรู้จักศีลธรรมอันประเสริฐ ของพระอริยเจ้าได้ โดยแท้จริง เราก็ต้องรู้ไปจากการที่เราไม่มีศีลธรรมอยู่เวลานี้ และมีความเดือดร้อน เหมือนกับตกนรกทั้งเป็นกันอยู่ในลักษณะเช่นไร; ยิ่งเห็นข้อนี้ก็ยิ่งเห็นศีลธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นมากยิ่งขึ้น. เดียวนี้ทำไมจึงไม่เห็นในข้อนี้ว่าจำเป็นถึงขนาดนี้; คล้ายกับจะพูดได้ว่า ถ้ารู้ศีลธรรมแล้ว โลกนี้ก็ไร้ความหมาย มันเป็นโลกของสัตว์นรกไปที่เดียว. แล้วทำไมคนในโลกจึงไม่รู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม; โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ปัญหาต่างๆ ในทางศีลธรรม, หรือที่เกี่ยวกันอยู่กับศีลธรรม ซึ่งเป็นหัวข้อเรื่องที่จะได้พิจารณากันโดยละเอียดในวันนี้.

คนกำลังกลัว คนกำลังทนลำบาก แล้วคนก็พูดกัน

๗๐

มนุษย์ กับศีลธรรม

จนไม่มีปากจะพูดอยู่แล้ว ถึงเรื่องความทุกข์ยากลำบาก, แล้วก็ออกความคิดความเห็นกันต่าง ๆ นานา; แต่ก็ไม่ได้มองไปที่ ต้นเหตุของสิ่งเลวร้ายเหล่านี้ ก็คือความเลื่อมหรือความไร้ศีลธรรมของคนนั่นเอง.

อาตมาพูดเรื่อง “ศีลธรรม” ก็ดูเหมือนจะมีคนเมินหน้าคล้าย ๆ กับว่า เอาเรื่องเก่าแก่โบราณโบราณมาพูดกันอีก อย่างช้า ๆ ซาก ๆ นี่เท่าที่สังเกตเห็นเป็นอย่างนี้, หรือว่าคำบรรยายเรื่องศีลธรรมนี้ จะถูกพิมพ์ออกไป ก็เชื่อว่าไม่มีคนสนใจสักกี่คน; แต่แล้วก็ทนไม่ได้ ที่จะต้องพูดถึงศีลธรรม ให้มันเพียงพอกันเสียที.

นี่ความรู้สึกของคนมันแปลกประหลาด รู้สึกแต่ส่วนที่เป็นผลร้าย แล้วไม่สนใจที่จะไปรู้จักต้นเหตุของมันอย่างที่กำลังเป็นอยู่เดี๋ยวนี้; จึงร้องตะโกนไปอย่างคนบ้าคลั่ง เรื่องไม่ผาสุก เรื่องเดือดร้อน เรื่องอะไรต่าง ๆ. เดียวนี้ถ้าจะดูถึงความรู้สึกของคนในโลกนี้ ที่มีต่อศีลธรรมแล้ว จะพบไปในทางลบทั้งนั้น ทางร้ายหรือทางเลวทั้งนั้น.

เช่น คนพวกหนึ่ง จะรู้สึก ว่า เรื่องศีลธรรมนี้ไม่มี

๗๑

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

ความหมายอะไรเลย มันเป็นเรื่องถือกันมาอย่างเพื่อ ๆ, ไม่มีความรู้สึก; หรือบางคน ก็จะคิดว่า มันเป็นเรื่องพิธี-รีตอง ที่เขาประกอบตาม ๆ กันมา. บางคนก็จะคิดว่า มันเป็นเรื่องของคนไม่มีปัญญา คนอ่อนแอ หรือคนโง่ ก็ได้ แต่พราะพุดถึงศีลถึงธรรมอยู่; เพราะว่าพุดอย่างอื่นไม่เป็น ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหานั้นได้. อย่างดีที่สุดที่ คนสมัยนี้ จะรู้สึก ก็คือรู้สึก ว่า มันเป็นเรื่องดีที่พ้นสมัยแล้ว, ธรรมะหรือศาสนาหรือศีลธรรมนี้ดี; เขาก็ยอมรับว่าดี แต่ว่ามันพ้นสมัยแล้ว เอามาแก้ปัญหอะไรไม่ได้.

นี่เขามีความรู้สึกกันอย่างนี้ ส่วนความรู้สึกถึง ความจำเป็นของศีลธรรมนั้น เกือบจะหาไม่ได้; ขอเอาไป สังเกตดู; ดั่งนั้นเราจึงได้มีโลกที่เต็มไปด้วยความ ไร้ศีลธรรม. คนที่ตั้งใจจะมีศีลธรรมนั้น ไม่มีกี่คนเพราะ ไม่มีใครรู้จักหรือสนใจกับศีลธรรม; คนทั้งโลกเกือบ ทั่วโลก เขาก็ไม่รู้จัก ไม่สนใจในเรื่องของศีลธรรม ก็ปล่อยให้ไปตามกิเลสของตนเอง. ฉะนั้นคำว่าศีลธรรมก็หายไป ๆ; เมื่อสักสิบกว่าปีมานี้ คำว่า ศีลธรรมมันมีอยู่ตามหน้า-กระดาษหนังสือพิมพ์ ดูจะพราวไปมากกว่านี้ เดียวนี้ทุกคน

๓๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

ลองหยิบหนังสือพิมพ์มากวาดตาดูที่ละฉบับ ๆ จะหาคำว่า ศีลธรรมนี้ยาก ยากที่จะพบ.

ถึงแม้ในต่างประเทศก็เหมือนกันแหละ อาตมา พยายามอย่างยิ่งที่จะสังเกตในข้อนี้ ยิ่งหนังสือพิมพ์ที่เขา นิยมอ่านกันมาก ที่มีชื่อเสียงมาก อย่าออกข้อดีกว่ามันจะเป็น การหมิ่นประมาทกัน ยิ่งหนังสือชนิดนั้น ระดับนั้นของ โลกด้วยแล้ว ยิ่งหาคำว่า “ศีลธรรม” ยากที่สุด. คำว่า moral, morality อะไรทำนองนี้เกือบจะไม่มีให้เห็นผ่าน สลายตา; มันมีแต่เรื่องเหตุการณ์ของโลก ที่กำลังบ้าคลั่ง; นี้ความคิดแก้ไขก็ไม่มี; ถ้ามีก็พุดอย่างละเมอเพื่อฝัน, เอามาพุดกันแต่เรื่องยุ่งยากแปลก ๆ; ต่อไปข้างหน้าจะ ยิ่งกว่านี้.

แต่ถ้ายิ่งย้อนไปถอยหลัง ถอยหลังไปทางหลัง ไกลออกไปเท่าไร ยิ่งพบคำว่า “ศีลธรรม” มากขึ้น; ถ้าขึ้น ถอยหลังต่อไปอีก ก็อาจจะไม่พบ คำพุด ตัวหนังสือ เกี่ยวกับศีลธรรม แต่จะไปพบตัวจริงยิ่งขึ้นไปอีก; คือ ตัวจริงของศีลธรรม ที่มีอยู่ที่เนื้อที่ตัวของมนุษย์เหล่านั้น ยิ่งขึ้นไปอีก. ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว แม้จะไม่มีคำใน

๓๓

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

หน้ากระดาษก็ไม่ใช่ไร; เพราะไปมีศีลธรรมอยู่ที่เนื้อที่ตัวของคน. ต่อมาศีลธรรม มาอยู่ที่ในกระดาษเป็นส่วนมาก, แล้วต่อมามันหายไป ๆ จนบัดนี้ มันก็หาทำยาก สำหรับคำว่า ศีลธรรมในหน้ากระดาษหนังสือ.

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อเรื่องของศีลธรรม มันน้อยไปเพราะไม่สนใจ; เพราะฉะนั้น มันจึงแก้ปัญหาความทุกข์ยากลำบากของมนุษย์นั้นไม่ได้ เพราะต้นเหตุมันมาจากความรู้ศีลธรรม. จะไปแก้ปัญหาอันนี้ โดยไม่สนใจที่จะทำให้มีศีลธรรม มันก็แก้ไม่ได้; ปากก็พูดว่าแก้ได้ อย่างนั้นอย่างนี้ นั่นก็เป็นแต่การแก้ที่ปาก ที่ตัวหนังสือ; พูดโดยตรงแล้วคือแก้กันที่ปลายเหตุ ฉะนั้นจึงขอชักชวนให้สนใจ ต่อเรื่องของศีลธรรมนี้ ให้ยิ่งขึ้นไป.

... ..

วันนี้ก็ดูกันถึงสิ่งที่น่าเศร้าที่สุด น่าสลดสังเวชที่สุด หรือที่น่ากลัวน่าหวาดเสียวที่สุดของมนุษย์ คือความที่มนุษย์ไม่มีความรู้สึกต่อสิ่งนี้ แล้วยังดันทุรังไปด้วยความไม่เห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนั้น;

๓๔

มนุษย์ กับ ศีลธรรม

ฉะนั้น ในตอนแรกนี้ จะขอพินเอาเรื่องข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับศีลธรรมมาพูดกันอีกมันไม่ซ้ำกันมากเกินไป แต่จะขยายความออกไป ถึงสิ่งที่ยังไม่ได้มองเห็น.

ข้อแรกก็จะพูดว่า วิกฤตการณ์ทุกอย่าง คือผลของการไม่มีศีลธรรม ซึ่งเป็นมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ไม่ว่าจะเป็นทางวัตถุล้วน ๆ หรือเป็นทางร่างกาย หรือเป็นทางจิต กระทั่งทางสติปัญญา ทางวิญญาณ.

คำว่า “วิกฤตการณ์” นี้ เป็นคำที่ประหัยดเวลาที่สุด เมื่อพูดว่า วิกฤตการณ์แล้ว ก็หมายความว่า ความยุ่งยาก ลำบาก ไร้สาระสลาย ทนทุกข์ทรมาน หาความผาสุกมิได้ เป็นความทุกข์กระทั่งเจียนตายไปทีเดียว; อย่างนี้รวมเรียกด้วยคำ ๆ เดียวสั้น ๆ ว่า วิกฤตการณ์.

วิกฤตการณ์ทุกอย่างนี้ มันคือผลของการไม่มีศีลธรรมของมนุษย์ แล้วก็เป็นมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์คือเมื่อเริ่มมีมนุษย์ขึ้นมาในโลกนี้. มนุษย์ดึกดำบรรพ์ก็ไม่ได้รู้อะไรนัก แต่ธรรมชาติมันก็ไม่ยอมฟังเสียง; ถ้ามนุษย์ทำไปในลักษณะที่เราเห็นกันอยู่แล้วว่า เป็นการผิดศีลธรรมแล้วก็ต้องเป็นทุกข์ทันที. แม้ว่ามนุษย์ใน

๓๕

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

ยุคแรก ๆ ยังกล้าย ๆ กับสัตว์อยู่ ยังทำความชั่วอะไรไม่เป็น เพราะไม่มีสติปัญญา ไม่มีความคิด มันก็ยังไม่มีความปัญหา; พอมีการกระทำ ที่เป็นความเห็นแก่ตัว ก็ผิดศีลธรรมขึ้นมา โดยที่เขาไม่รู้ว่ามีผิดศีลธรรม. แต่มันแสดงออกมาเป็นความทุกข์ ความวุ่นวาย ในสังคมนั้น คนก็ตื่นตระหนก; จนพบว่า อ้าว, ต้องทำอย่างนี้ ๆ; จึงเกิดเป็นระบบศีลธรรมบัญญัติกันขึ้นมา ให้ทำกันเสียใหม่อย่าให้ผิด.

ระบบศีลธรรมมันบังคับมนุษย์ ให้แต่งตั้งกันขึ้นมา : เมื่ออยู่ไม่เป็นผาสูก คนก็ตื่นตระหนกที่จะแก้ไข, พบระบบที่ถูกต้อง ก็ตั้งขึ้นได้, ตั้งขึ้นไว้แล้วรักษากันไว้ เป็นระบบหนึ่ง ๆ. ฉะนั้นความทุกข์ยากลำบาก ที่ไม่พึงปรารถนาใด ๆ นั้น คือผลของการที่ไม่มีศีลธรรม หรือว่าไร้ศีลธรรม โดยรู้สึกตัวก็ได้ โดยไม่รู้สึกตัวก็ได้.

แม้ในทางวัตถุ ถ้าเกิดปัญหาขึ้น นั่นก็เพราะทำผิดศีลธรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการทำลายวัตถุมากเกินไป. ในทางเนื้อหนังร่างกายของคนเรา ถ้าเกิดความเจ็บปวด ไม่สบาย เป็นโทษเป็นทุกข์อะไรขึ้นมาก็ต้องให้

๓๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

รู้เถอะว่า ได้ทำผิดระบบของศีลธรรมของธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับร่างกายล้วน ๆ เข้าแล้ว; ต้องไปปรับปรุงเสียใหม่ เปลี่ยนเสียใหม่ แก้ไขเสียใหม่ ความวิปริตทางกายก็จะได้หายไป.

ที่นี่ ทางจิต นี้ ซึ่งเป็นของไว้มาก แล้วก็ก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงมาก มันมีโอกาสที่จะมีปัญหาได้มาก มีวิกฤติการณ์ได้มาก ทุกข์ร้อนได้มาก; เมื่อตั้งจิตไว้ผิด ก็เรียกว่าผิดปรกติของธรรมชาติ ในแง่ของศีลธรรมก็เป็นจิตที่เร่าร้อน หรือเป็นทุกข์. ดังมีคำในทางศาสนา ซึ่งบัญญัติไว้เป็นคำพิเศษคำหนึ่ง เรียกว่า “การตั้งจิตไว้ให้ถูกต้อง, ดำรงจิตไว้ให้ถูกต้อง” นั้นแหละขอให้สนใจ จำไปคิด ไปพิจารณาดูให้ดี ๆ : เราไปก็ตาม หรือว่ามีอะไรมาช่วยวนอย่างไรก็ตาม; ตั้งจิตไว้ผิด มันก็เป็นไฟขึ้นมาทันที แล้วไฟนั้นก็หลายอย่าง จำแนกเป็น โลภะ โทสะ โมหะ, อะไรก็ได้ เพราะความตั้งจิตไว้ผิด.

เมื่อผิดปรกติ เราเรียกว่าผิดศีลธรรม กระทั่งศีลธรรมของธรรมชาติ ข้อนี้อย่าลืมเสีย; เพราะที่อื่นเขาคงไม่พูด. อาตมาก็พูดบ้าง ๆ บอ ๆ ไปคนเดียว ว่า

๓๗

ความรู้สึกรู้ของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

สึละ คือปรกติ ถ้าไม่ปรกติแล้วก็ไม่มีสึละ แล้วก็ใช้ได้ แม้แก้วตฤทท์ไม่มีชีวิตจิตใจ. เมื่อมันไม่อยู่เป็นปรกติ ก็เรียกว่ามันไม่มีสึละ, เมื่อมันผิดปรกติของความสงบ เรียบร้อยละก็ เรียกว่ามันไม่มีสึละ, สึละคือความปรกติ.

ที่นี้ จิตเป็นของเร็วไวกว่าสิ่งใด การที่มันจะผิดปรกติก็มีได้ง่าย. ร่างกายนี้ก็จะเปลี่ยนแปลงสักหน่อย เกือบจะสังเกตไม่เห็น; ส่วนจิตนี้เปลี่ยนแปลงได้เร็ว เหมือนกับสายฟ้าแลบ. ดังนั้นมันจึงง่ายที่จะเปลี่ยนไปในสภาพที่ไม่ปรกติ คือไร้ศีลธรรม, แล้วก็เป็นที่ทุกข์เดือดร้อนขึ้นมา นี้เรียกว่าทางจิตมันไร้ศีลธรรม.

ที่นี้ทางวิญญาณ ซึ่งเป็นคำใหม่เหมือนกัน; เราต้องตั้งขึ้นเพราะว่าเขามาแย่งเอาคำว่าจิตไปใช้เสียอย่างนั้นแล้ว. เราไม่มีคำว่าจิตที่จะมาใช้ในทางสติปัญญา ก็ต้องเอาคำว่าวิญญาณนี้ มาใช้แทนไปทีก่อน; สติปัญญา ความนึกคิด เหตุผลแห่งความเชื่อ อะไรของมนุษย์นี้ มันอยู่ในเรื่องของสติปัญญา. เดียวนี้ก็ไร้ศีลธรรม คือมันผิดปรกติ มันมีความคิดที่อุตริผิดปรกติไป เป็นเหตุผลที่ผิดปรกติ.

๗๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

เช่น ความนิยมในโลกนี้ ในเวลานี้ เกี่ยวกับความสุขความทุกข์ ความดีความชั่ว ความผิดความถูก เป็นต้น นั้น เปลี่ยนแปลงหมดเกือบจะเรียกได้ว่า หน้ามือเป็นหลังมือ; ไปบูชาสิ่งที่เป็นศัตรูของมนุษย์. คิดดูเถอะ สติปัญญาของมนุษย์เวลานี้ ไปบูชาสิ่งที่เป็นศัตรูของมนุษย์นั่นเอง โดยไม่มองเห็น; อย่างนี้เรียกว่า ศีลธรรมของสติปัญญามันเสียไปแล้ว. ฉะนั้นจึงมีทางที่จะเสียศีลธรรม คือความปรกติ ได้ทั้งทางวัตถุ ทั้งทางร่างกาย ทั้งทางจิต และทั้งทางวิญญาณ คือทางสติปัญญา.

ฉะนั้นขอให้ถือเป็นหลักที่เด็ดขาด ไว้อย่างหนึ่งเลย ว่า วิกฤตการณ์ทั้งหลายคือผลของการไร้ศีลธรรม; แม้จะเกิดขึ้นในบ้านเรือนเล็ก ๆ ในห้องครัวของบ้านเรือนหนึ่ง ก็ให้รู้เถอะว่า มันต้องมีการผิดศีลธรรม อันใดอันหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ในครัวนั่นเอง จึงเกิดวิกฤตการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นในครัว. แม้ในโลกทั้งโลกก็เหมือนกัน. นี่เป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับศีลธรรม แต่มนุษย์ไม่รู้สึกรู้สีก เรียกว่ามนุษย์ไม่มีความรู้สึกต่อปัญหาทางศีลธรรมในแง่นี้.

๗๙

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

ข้อที่สอง ข้อเท็จจริงข้อต่อไป ที่จะขอย้ำไว้อีก ก็ว่าการมีศีลธรรมนั้นเป็นความต้องการของธรรมชาติ;

นี่ก็ไม่มีใครเชื่อที่คน เพราะมันลึกเกินไปถึงความต้องการของธรรมชาติ. แต่เพราะเหตุที่ไม่ยอมมองข้อนี้ ไม่ยอมเชื่อข้อนี้ จึงมองศีลธรรมอย่างผิวเผิน, มองสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมอย่างที่ไม่มีความสำคัญอะไรนัก. อยากจะให้มองกันเสียใหม่ว่า ความมีศีลธรรมนั้นแหละ คือความต้องการของธรรมชาติ; ลองทำให้ผิดความต้องการของธรรมชาติ อะไรจะเกิดขึ้น มันก็คือความวินาศ ในทุกระดับ คือวินาศทางวัตถุ วินาศทางกาย วินาศทางจิต วินาศทางวิญญาณอีกเหมือนกัน. เพราะธรรมชาติแท้ ๆ มันต้องการความปรกติ ความถูกต้อง เรียกว่ามันต้องการศีลธรรม; พอผิดปรกติมันก็ต้องเกิดการกระทบ กระทั่ง การทำลายล้าง การอะไรขึ้นมา. นั่นมันอยู่ส่วนลึกที่คนไม่มองตามลงไป ว่าธรรมชาติมันต้องการ. เรา มองแต่เพียงว่า “เราต้องการ”; ฉะนั้นเราต้องการอะไร อันนั้นแหละเลยเป็นการถูกต้องของเรา.

เดี๋ยวนี้คนหรือสังคมของคนนี้ ไม่ต้องการศีลธรรม

๘๐

มนุษย์ กับ ศีลธรรม

ต้องการจะได้เท่านั้นแหละ; คนต้องการจะได้ ไม่ต้องการ ศีลธรรม เลยไม่ต้องรู้ว่า ได้มันผิดศีลธรรม หรือมันถูก ศีลธรรม ก็ไม่ต้องรู้, “ฉันต้องการจะได้ เพราะว่าฉัน ไม่ได้ต้องการศีลธรรม”. แต่ธรรมชาติมันไม่ยอม; ฉะนั้น จงกว่าธรรมชาติจะลงโทษ ให้สาสม คนจึงจะเหลียวดู ข้อนี้.

อย่างเดี๋ยวนี้ในบ้านเมืองเรา ในโลกของเรา นี้ ยังไม่ยอมมองดูข้อเท็จจริงข้อนี้ : มองเตลิดเปิดเปิงไป แต่ในเรื่องผิวเผิน ที่เป็นปลายเหตุ ไม่มองที่ต้นเหตุ. การที่เราไม่สนใจศีลธรรม มีความไร้ศีลธรรมนี้ มันเป็นการรบราฆ่าฟันกันกับธรรมชาติ; เราคงสู้ไม่ไหว. ฉะนั้น ใคร ๆ อย่าอวดดี ที่ว่าจะสู้รบกับธรรมชาติให้ชนะได้ นี้ ไม่มีหวัง; อุทิศให้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติข้อนี้กัน เสียดีกว่า. มองให้ลึกกว่า ธรรมชาติมันต้องการความ ถูกต้อง, ความปรกติอะไร ต่าง ๆ; แล้วก็พยายามที่จะ ทำให้มันเข้ารูปเข้ารอยกัน เป็นมนุษย์กันเสียบ้าง คือมี จิตใจสูงกันเสียบ้าง. อย่าเป็นแต่คน-คน, ลักว่าเกิดมา- ลักว่าเกิดมา, ก้มหน้าก้มตามองดูแต่ปากแต่ท้อง แต่เรื่อง

๘๑

ความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

ของปากของห้อง เรื่องกินเรื่องได้ นี่มันไม่พอ.

ถ้ามนุษย์มองเห็นข้อเท็จจริงข้อนี้ ว่าความมีศีลธรรมนั้นธรรมชาติต้องการ นี่เราจะรู้สึกต่อสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ดีกว่าที่กำลังรู้สึกอยู่เดี๋ยวนี้; แต่นั่นเรามันรู้สึกเหมือนกับคนโง่ที่สุด แล้วก็หลับตาเสียอีก แล้วก็เสพของมันมาเสียอีก แล้วมันจะถูกต้องได้อย่างไร. ถ้ารู้ว่าคุณมีความมีศีลธรรม เป็นที่ต้องการของธรรมชาติละก็ จะรู้สึกเหมือนกับว่าคุณมีความต้องการของพระเป็นเจ้า; ฉะนั้นเราจะฝืนความต้องการของพระเป็นเจ้าไปไม่ได้. ถ้าเราอยากจะได้อะไร ก็ต้องนึกถึงศีลธรรมก่อน ถ้าผิดศีลธรรม ก็ต้องรบกันกับธรรมชาติ แล้วเราก็สู้ธรรมชาติไม่ได้.

คำว่า "ธรรมชาติ" นี้กว้างเกินกว่าที่จะแสดงตัวให้เห็นเหมือนกับวัตถุ; แต่แล้วธรรมชาติก็คือทุกสิ่งนั้นแหละเป็นธรรมชาติ. การที่เราจะรบกับธรรมชาติ คือรบกับทุกสิ่ง ซึ่งมันตรงกันข้าม ก็ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้.

ข้อที่สาม ข้อเท็จจริงที่ถัดไปอีก ก็อยากจะถูกพูดว่า ความไม่มีศีลธรรม มีได้แม้จากความโง่ ความไม่ประสีประสา ความบริสุทธิ์ใจ นี้แหละ.

๘๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

ที่เขาเรียกว่าซื่อหรือซื่อ ก็เป็นเหตุให้ไม่มีศีลธรรมได้เหมือนกัน จะเรียกให้ชัดหน่อย ก็ต้องเรียกว่าความโง่ หรือความไม่รู้. แต่เมื่อไปทำผิดเข้า มันก็ไม่มีใครยกเว้น; เพราะศีลธรรมเป็นธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ มากเกินไป ที่จะยกเว้นพิเศษ ว่าคนนี่มันโง่มันไม่รู้. เพราะว่าแม้แต่ในหลักของกฎหมายในหมู่มนุษย์ในโลกนี้เขาก็ไม่ยอม; ใคร ๆ ก็รู้แล้ว คือใครจะแก้ตัวว่าการทำผิดนี้ทำเพราะไม่รู้กฎหมาย อย่างนี้เขาไม่ยอม เป็นเรื่องคนบัญญัติแท้ ๆ เขาก็ยังไม่ยอม; เรื่องธรรมชาตินี้ มันยิ่งเฉียบขาดกว่านั้น มันจริงจังหรือมันยุติธรรมกว่านั้น. เพราะฉะนั้นคนจะไม่มีศีลธรรมเพราะความโง่เพราะความไม่รู้นี้ จะแก้ตัวไม่ได้; ก็ต้องจัดเป็นการทำผิด แล้วก็ต้องได้รับโทษเต็มที่เหมือนกัน.

โดยทั่วไปที่เป็นอย่างดี ก็จะพูดว่า เราไม่มีศีลธรรมเพราะผลออกไปบ้าง เพราะบันดาลโทษไปบ้าง กว่าจะไปถึงเพราะความโลภ เพราะความหลง มันก็ยังไกล; แม้กระนั้นก็เรียกว่าผิดแน่. เดียวนี้เพราะว่าเราผลออกไป หรือเพราะเราเกิดบันดาลโทษชั่วคราว อย่างนี้ก็ควรจะได้รับอภัย;

๘๓

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

แต่ธรรมชาติก็ไม่ยอม แม่ไม่รู้เลย เป็นคนโง่ไม่รู้เลย ก็ไม่ยอม. ฉะนั้นขอให้ถือเป็นหลักไว้เสียเลยว่า อย่าไปหวังที่จะพึ่งข้อแก้ตัวว่าข้าพเจ้าไม่รู้ หรือข้าพเจ้าเผลอไป; เผลอไปก็คือไม่รู้ คือโหมะชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน.

หลักในพุทธศาสนา ก็เป็นที่ยอมรับกันว่า ทำบาปเพราะโหมะเพราะหลง ปาปานิ กุมมานิ กโรหติ โมหะ - สัตว์ทั้งหลายกระทำซึ่งกรรมอันเป็นบาปเพราะโหมะ. โหมะเป็นเจตนาทางมโนกรรมของความโง่; ฉะนั้นโหมะแล้วไม่ได้เจตนา อย่างนี้ก็ไม่ได้ มันเป็นมโนกรรมอันหนึ่ง.

ถ้าเรียกว่า โหมะ แล้วก็ต้องยอมรับว่าเป็นกิเลสที่ประกอบไปด้วยเจตนา; แต่เป็นเจตนาทางมโนกรรมแล้วด้วยอำนาจของความโง่ให้ทำลงไป. นี่ก็เป็นกิเลสเต็มที่เป็นความผิดเต็มที่ ว่าคนทั้งปวงทำบาป เพราะโหมะนี้ มันก็ถูกที่สุด. บางทีก็แก้ตัวว่าเพราะบันดาลโทสะ หรือเพราะโลภะก็พึ่งได้ ตามตัวหนังสือก็พึ่งได้; แต่ดูไปถึงเนื้อแท้แล้ว มันก็คือโหมะชนิดหนึ่ง. เรื่องไม่รู้ เรื่องเผลอ เรื่องบันดาลโทสะ เรื่องไปอยากในสิ่งที่ผิดทำนอง

๘๔

มนุษย์ กับศีลธรรม

คลองธรรม ต้องเรียกจัดเป็นโหมะได้ทั้งนั้น; นี่จึงพูดแต่เพียงว่า ทำบาปทั้งปวงเพราะโหมะ นี้ก็พอแล้ว : มันจะรวมอะไรไว้หมดทุกอย่าง.

เมื่อความไม่มีศีลธรรมมักมีได้ แม้จากความไม่รู้ หรือจากความเผลอ เราก็ต้องรู้สึก ต้องให้ความรู้สึกต่อสิ่งนี้ให้มากขึ้น : เพราะมันง่ายนิดเดียวที่จะทำบาปเมื่อไม่รู้และเผลอ; ฉะนั้นต้องเอามาทำให้เป็นของที่ต้องรู้สึก รู้จักหรือรับผิดชอบอย่างยิ่ง. ถ้ารู้สึกต่อปัญหาทางศีลธรรมถึงขนาดนี้ โลกนี้ก็จะดีขึ้น หรือมนุษย์นี้จะดีขึ้น คือจะมีความเลื่อมศีลธรรมน้อยลง.

ข้อที่สี่ ข้อเท็จจริงที่ร้ายแรงอีกข้อหนึ่ง ที่จะแนะนำให้สังเกตให้เห็นและให้รู้สึก ก็คือการเสียชาติ หรือสูญเสียชาติทางศีลธรรม : นี้ร้ายยิ่งว่าสูญเสียชาติทางการเมืองเป็นต้น.

ทุกคนก็มองเห็นอยู่แล้ว ว่าเรากลัวเสียชาติ หรือสูญเสียชาติ, ชาติไทยนี้; ก็ปลุกปั่นกันในเรื่องนี้ ให้ร้องเพลงช้า ๆ ซาก ๆ อยู่แต่เรื่องอย่าให้มันเสียชาติ ให้สู้กันจนตายว่าไม่ให้สูญเสียชาติ, แล้วเป็นเรื่องใหญ่โตทั้งหมดของชาติ. แต่ลืมมองไปว่า ความเสียชาติหรือสูญเสียชาติทางศีลธรรมนั้น

๘๕

ความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

ยังร้ายไปกว่านั้นอีก; แต่แล้วก็ไม่มีการร้องเพลงให้เลย หรือ ไม่ปลุกใจว่า อย่าเสียชาติทางศีลธรรม.

ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ไปตามกันฝรั่ง ไปถือวัฒนธรรมฝรั่ง คือมีศีลธรรมอย่างแบบนั้นข้ามันก็เสียชาติไทย สูญชาติไทย เสียชาติพุทธบริษัท, สูญชาติพุทธบริษัทไปอย่างหมดเนื้อหมดตัว. นี่มันยิ่งกว่าเสียชาติทางการเมืองเสียอีก.

ไปคิดดูเถอะ เพราะว่าเราจะอยู่โดยไม่มีความสุขเลย ถ้าไปเสียชาติทางศีลธรรมเข้าแล้ว; เสียชาติทางการเมืองนั้น มันยังแก้ไขได้ปิดเป่าได้ ตายดาบหน้าได้ ยังมีการต่อสู้ได้. แต่เดี๋ยวนี้ยังมีข้อเท็จจริงที่ซับซ้อนที่ว่า เมื่อมีการเสียชาติทางการเมืองนั้น มันมีการเสียชาติทางศีลธรรมบวกเข้าไปด้วย เป็นสองเสีย. ถ้าว่าเราเกิดแยกกันได้ หรือว่าเราจะแยกกันดู เราจะเห็นได้ว่า เสียชาติหรือสูญชาติก็ตาม ในทางศีลธรรมนั้น มันร้ายกาจยิ่งกว่าทางการเมืองเป็นต้น; แล้วทำไมเราไม่กลัวให้มันมากกว่าที่จะเสียชาติหรือสูญชาติทางการเมือง.

ถ้าจะไปเป็นข้าของประเทศนั้น ประเทศนี้

๘๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

ประเทศโน้น เราก็กลัวจนเรียกว่าสุดที่จะกลัวได้; แต่ความเสียชาติ สูญเสียชาติที่ยิ่งกว่านั้น กลับไม่กลัว, คือเสียชาติทางศีลธรรม เสียชาติแห่งความเป็นมนุษย์ เสียชาติแห่งบุคคลที่จะเป็นอริยะ เสียชาติแห่งความเป็นบุคคลที่จะไม่มีความทุกข์ เหมือนกับว่าชีวิตอยู่ก็ไม่มีประโยชน์อะไร.

ถ้าสมมติว่า เสียชาติทางการเมือง แต่ว่าทางศีลธรรมยังดีอยู่ นี่เรียกว่าไม่เสียก็ได้ หรือไม่ทำอะไรจะกู้กลับมาก็ได้ เป็นคนไม่ต้องเสียชาติในทางการเมืองอีก; ถ้าเสียชาติทางศีลธรรมแล้ว มันเสียหมดเลย เสียทุกอย่างทุกประการ เสียชาติทางศีลธรรมนี้ มันร้ายกว่าเสียชาติทางการเมืองเป็นต้น. นี่ก็เป็นข้อเท็จจริง; แล้วมนุษย์เรารู้สึกอย่างนี้กันหรือเปล่า รู้สึกว่านี่คือความเสียหายที่ร้ายกาจที่สุดกันหรือไม่?

ฉะนั้นข้อเท็จจริงเหล่านี้ มันเกี่ยวข้องกับอยู่กับศีลธรรมทั้งนั้น ถ้าเราไม่รู้สึกก็ไม่รู้สึก เมื่อไม่รู้สึกก็แก้ปัญหาอะไรไม่ได้ ขอให้คิดดูให้ดี.

การบรรยายจำเป็นต้องจบ เพราะฝนตก สถานที่

๘๗

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

บรรยายอยู่ที่ต้นไม้มือเครื่องมุงบัง.

ณ

มนุษย์กับศีลธรรม

๙๕

ความรู้สึกรของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม

๕๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เรื่อง อริยศีลธรรม เป็นครั้งที่ ๖ ในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ความรู้สึกของมนุษย์ ต่อปัญหาทางศีลธรรม เป็นหัวข้อที่ซ้ำกันอีกครั้งหนึ่งเนื่องจากครั้งที่แล้วมาฝนได้ตกลงมาเสีย ไม่ทันจะบรรยายอะไรได้สักก็มากน้อย ดังนั้นวันนี้จึงเป็นการบรรยายต่อ โดยหัวข้อนั้น ขอให้เข้าใจตามนี้.

ในครั้งที่แล้วมา ก็ได้ให้หัวข้อเรื่องว่า “ความรู้สึกของมนุษย์ ต่อปัญหาทางศีลธรรม”; ท่านต้องฟังดูให้

๕๓

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ดี ๆ ว่า เรากำลังจะพูดถึง “ความรู้สึกของมนุษย์ทั้งโลก ต่อปัญหาต่าง ๆ ทางศีลธรรม” หรือที่เกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งกำลังเป็นปัญหาอยู่ในโลกนี้; คือว่าความรู้สึกของมนุษย์ ต่อปัญหาทางศีลธรรมนี้ มันยังมีปัญหาขึ้นมากอีกชั้นหนึ่งว่า มนุษย์มีความรู้สึกต่อปัญหาทางศีลธรรมหรือไม่? ถ้าว่า มนุษย์มีความรู้สึก หรือกำลังรู้สึกกันอยู่จริง ต่อปัญหาต่าง ๆ ทางศีลธรรมแล้ว ความรู้สึกเหล่านั้น เป็นความรู้สึก ที่ถูกต้องหรือไม่? เพราะว่าคนเราจะมีความรู้สึกอย่างไร เท่าไรก็ได้มันไม่จำเป็นจะต้องถูกต้องก็ได้. นี่เราจะวินิจฉัยกันในเรื่องนี้, อาตมาก็จะได้กล่าวไปตามที่สังเกตเห็น ขอให้ทำความเข้าใจในเรื่องต้นไว้อย่างนี้.

อาตมาอยากจะยืนยันว่า ความรู้สึกของมนุษย์สมัยนี้ ต่อปัญหาทางศีลธรรมนั้น ถ้าจะเรียกว่า ไม่รู้สึกเสียเลย ยังจะดีกว่า คือมนุษย์สมัยนี้หลับหูหลับตา หรือเรียกว่ามันรู้สึกผิด ๆ อย่างที่ไม่มีทางที่จะแก้ปัญหาคได้; ถ้าอย่างนี้จะเรียกว่า ไม่รู้สึกเสียเลย ยังจะถูกต้องกว่า, แม้รู้สึกผิดอย่างไร มันก็ไม่มื่ออะไร ที่จะมายืนยันกันซึ่งหน้า นอกจากจะมองดูไปที่ว่า โลกนี้หรือมนุษย์เรา นี้ กำลังเป็น

๕๔

มนุษย์ กับศีลธรรม

อย่างไร. เดี่ยวจะได้พูดกันโดยละเอียด.

... ..

ที่เห็นชัดอยู่อย่างหนึ่งก็คือว่า พวกเราไม่มองเห็นว่ามันเป็นปัญหาทางศีลธรรม.

มีอะไรเกิดขึ้นเป็น วิกฤตการณ์ เป็นความวินาศ ภัยพิบัติต่าง ๆ ในบ้านในเมือง นี้ไม่รู้สึกว่าเป็นปัญหาทางศีลธรรม; ไปรู้สึกเสียว่าเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ไม่มีเงินใช้บ้าง อะไรบ้าง ไม่รู้หนังสือบ้างหลาย ๆ อย่าง เป็นปัญหาทางการเมืองก็มี เป็นปัญหาทางสาธารณสุขก็มี มันจึงเดือดร้อน. ไม่มองเลย ว่าต้นเหตุอันแท้จริงนั้น เป็นปัญหาทางศีลธรรม เพราะศีลธรรมเสื่อมหรือเสียหาย จึงเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจหรือการเมือง หรือสาธารณสุข, หรือแม้แต่ว่าไม่มีอะไรจะกิน หรือไม่รู้หนังสือ อย่างนี้ขึ้นมา เป็นต้น.

นี่ก็แปลว่าไม่ได้รู้สึกว่าเป็นปัญหาทางศีลธรรม แต่เป็นปัญหาทางอะไรต่าง ๆ. ถ้าดูให้ดีจะเห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมาและแก้ไม่ได้ก็เพราะว่าความเสื่อมเสียทาง

๕๕

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ศีลธรรม; ถ้าคนมีศีลธรรมดี ปัญหาทางเศรษฐกิจก็ไม่มีในโลก; นี่คือคนไม่เอาเปรียบกัน หรือขยันขันแข็ง มีเมตตาการุณาต่อกัน; แล้วปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นต้นนั้นมันจะเกิดขึ้นอย่างไร.

นี่ขอให้ระลึกไว้ตลอดเวลาว่า ปัญหาในโลกนี้จะก็ลืบก็ร่อยปัญหาที่ตาม ขึ้นอยู่กับปัญหาทางศีลธรรม. ถ้ามีความถูกต้องสมบูรณ์ทางศีลธรรมแล้ว ปัญหาเหล่านั้นเกิดขึ้นไม่ได้. หรือว่าถ้ามีศีลธรรมดีแล้วก็ไม่มีทางที่จะเกิดปัญหา. อย่างจะพูดได้ว่าให้คนทั้งโลกนี้ไม่รู้หนังสือกันเลยสักคนเดียว แต่ถ้ามีศีลธรรมดีแล้ว ปัญหาที่ไม่มี; มันไม่มีทางที่จะมาแกงกันหรือเอาเปรียบกัน หรืออะไรต่าง ๆ.

เดี๋ยวนี้ไม่มีใครมองเห็นปัญหาทางศีลธรรม ว่าเป็นรากเหง้าต้นเหตุแห่งปัญหาทั้งปวง, ไม่หยิบยกขึ้นมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขเลย. คำว่า “ศีลธรรม” นี้ค่อย ๆ หายไป จากปากของมนุษย์ หรือจากหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ อะไรยิ่งขึ้นทุกที. ไปพูดปัญหาอื่นซึ่งเป็นปัญหาปลายเหตุทั้งนั้นเต็มไปหมด. นี่สันติภาพจึงเกิดขึ้นไม่ได้ ในหมู่มนุษย์ สันติภาพก็ละลายลง ๆ; ถึงอย่างนั้นคนก็

๕๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

ไม่คิดว่า นี่มันเป็นเหตุของการเสื่อมเสียศีลธรรม. ไปคิดอย่างโง่ที่สุดว่า มันต้องเป็นอย่างนี้เอง : คือเราแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจไม่ได้ มันต้องเป็นอย่างนี้เอง, แก้ปัญหาการเมืองไม่ได้ มันต้องเป็นอย่างนี้เอง อย่างนี้เป็นต้น.

นี่ศีลธรรมไม่มีใครนึกถึง; ถ้าเปรียบเป็นคนก็คล้าย ๆ ว่าศีลธรรมนี้กำลังได้รับความอยุติธรรม หรือได้รับความมอกตัญญู ไม่มีใครรู้คุณของศีลธรรม. โลกจึงอยู่ในสภาพอย่างนี้ คืออยู่ในสภาพเหมือนกับว่า ถูกลงโทษ, มีวิกฤตการณ์ ระเบิดระส่ำระสายเดือดร้อนทุกห้วระแหง; มันยิ่งขึ้นทุกที – ยิ่งขึ้นทุกที – ยิ่งขึ้นทุกที. นี่ก็เป็นอันว่าความอกตัญญูของมนุษย์ต่อศีลธรรมนั้นแหละ มันลงโทษมนุษย์, แล้วความที่ศีลธรรม ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมจากมนุษย์ จึงเกิดผลอย่างนี้ขึ้นมา เป็นการลงโทษมนุษย์ แล้วมนุษย์ก็ไม่รู้สึกตัว.

... ..

หัวข้อที่จะพูดต่อไปก็มีว่า **ความโง่หรืออคติที่ไม่รู้สึกตัวของมนุษย์เรา ต่อสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม.**

๕๗

ความรู้สึกลึกซึ้งของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ความโง่งนี่จะต้องเป็นสิ่งที่ไม่มีใครรู้สึกตัว; ตามปรกติแล้ว คนโง่งยากที่จะรู้สึกตัวว่าตัวโง่ง เพราะถ้า รู้สึกเสียแล้วมันก็ไม่โง่ง. ฉะนั้น ถ้าโง่งมันก็เรียกว่า ไม่รู้สึกตัวก็ได้; เมื่อไม่รู้สึกตัว มันก็ต้องทำผิด ๆ อย่างที่เรียกว่า อคติ.

อคติ นี้เราแปลกันว่า *ลำเอียง* ก็ถูกแล้วโดยความหมายที่ ๒ ที่ ๓; แต่ถ้าความหมายที่ ๑ ที่แรก ตามตัวหนังสือ แล้วมันก็แปลว่า ไปไม่ถูกทาง. *คติ* แปลว่า *ไป*, *อ* แปลว่า *ไม่*, มัน*ไม่เป็น*การ*ไป*ที่ถูกทาง; อย่างนี้เรียกว่า อคติ นั้นแหละคือความโง่ง ชนิดที่เป็นอคติ ที่เราไม่รู้สึกตัว; แล้วเราก็แก้ปัญหิต่าง ๆ แต่ที่ปลายเหตุ.

ขอให้ฟังดูให้ดีว่ามันแก้แต่ที่ปลายเหตุมันแก้ไม่ได้; เพราะไม่รู้สึก ไม่ต้องละอาย, จึงไม่ละอาย. เดียวนี้ที่มันแก้ปัญหิต่าง ๆ กันแต่ปลายเหตุ แล้วไม่ทำให้สันติภาพเกิดขึ้นในโลก โลกไม่มีใครรับผิดชอบ, หรือ ไม่มีใครละอาย. เรามารู้ตัวกันถึงข้อนี้จะเหมาะสม คือจะมีประโยชน์ที่สุด สำหรับปัญหาทางศีลธรรม.

ความโง่งเป็นอคติโดยไม่รู้สึกตัวของมนุษย์ ที่

๕๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

เกี่ยวกับปัญหาทางศีลธรรมได้มีอยู่อย่างไร? พิจารณากันไปพอเป็นตัวอย่าง : เดียวนี้ปากของเราร้องตะโกน ว่าต้องการความสุข ต้องการความผาสุก นี่ไม่มีใครค้าน มันจริงอย่างนั้น; แต่ก็ร้องหาความผาสุกโดยไม่เคารพ ไม่สนใจ ไม่อยากจะมีศีลธรรม. เดียวนี้เราไม่เคารพศีลธรรมโดยไม่รู้สึกตัว เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมาจากไม่สนใจ แล้วก็ไม่รู้จัก จึงไม่เคารพสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ในฐานะเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด ก็เลยไม่อยากจะมีศีลธรรม.

นี่เรียกว่าพูดกันตรง ๆ แล้ว จะผิดหรือจะถูกที่สุด แต่ แล้วก็พูดกันตรง ๆ และไม่เกรงใจใครด้วย ว่าเดี๋ยวนี้ คนไม่อยากจะมีศีลธรรม; ถึงท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ที่นี้ ทั้งหมดนี้ ก็ลองพิจารณาดูให้ดีว่า สนใจศีลธรรมเท่าไร, เคารพศีลธรรมเท่าไร, อยากจะมีศีลธรรมเท่าไร, หรือว่ามันลืมไปหมดมันเพื่อจ้อไปหมด ในคำพูดที่เกี่ยวกับศีลธรรม มันไม่มีความหมาย. แต่เราต้องการหาความสุข ร้องหาความสุข หวังความสุข พูดกันแต่เรื่องจะได้ความสุข; แต่แล้วทุกคนก็ไม่สนใจศีลธรรม ไม่รู้จักก็ไม่เคารพศีลธรรม; ฉะนั้นจะมีศีลธรรมได้อย่างไร : ที่แท้ก็คือ

๕๙

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ไม่ยอมยกมีนั้เอง. จริ่งหรือเปล่า? แล้วก็มองดูถึงที่อื่น ๆ แล้วก็มองดูไปทั้งโลก; ถ้ามองดูไปทั้งโลกจะยิ่งเห็นชัด เห็นชัดในหมู่คนที่กำลังเป็นบ้าเป็นหลัง ในเรื่องความเจริญทางวัตถุ กินตืออยู่ดี เอร์ดิอว้อย สนุกสนาน ซึ่งเป็นมากกว่าประเทศเราก็ได้. ถึงแม้ในประเทศเรานี้ ก็เป็นต่าง ๆ กัน หลายชั้นหลายระดับ แต่ว่าเอียงไปในทางที่ไม่สนใจศีลธรรม ไม่เคารพศีลธรรม ไม่อยากจะมีศีลธรรมยิ่งขึ้นนี้.

นี่เป็นความโง่หรือเป็นความฉลาด ก็ลองคิดดู, แล้วเป็นอคติที่รู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวลองคิดดู. ต้องการความผาสูก โดยไม่สนใจ ในสิ่งซึ่งเป็นต้นเหตุของความผาสูก กลับเหยียบย่ำ; เหยียบย่ำไปเสียอีก นี่เป็นความโง่หรือความฉลาด.

ที่นี้เมื่อคนไม่รู้จักศีลธรรม ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาทั้งหลาย ก็มัวแต่แก้ปัญหที่ตรงปลายเหตุ มันก็เป็นเรื่องไม่สำเร็จ; อย่างจะสำเร็จมากที่สุด ก็เป็นเหมือนกับการ “จับปูใส่กระดิง” เป็นคำพูดไทย ๆ ฟังกันออกดีแล้ว. มันก็สำเร็จเดี่ยวเดียว “จับปูใส่กระดิง” แล้วมันก็วิ่งออก

๑๐๐

มนุษย์ กับศีลธรรม

เสียอีก; ที่เราแก้ปัญหต่าง ๆ ในบ้านเมืองไม่ได้ เพราะไปมัวแก้ปัญหแต่ที่ปลายเหตุ.

เดี๋ยวนี้คนมีจิตธรรมมากขึ้น; เห็นแก่ตัวมากขึ้น ทำลายผู้อื่นได้ง่าย ๆ; หรือว่ามีจิตธรรมไปในทางกามารมณ์ เพราะมีเหยื่อที่ล่อลอกนั้นมากเกินไป. คนมีจิตธรรมนี้ มีมูลเหตุอีกหลายอย่าง ที่ทำให้จิตธรรม; แต่รวมความแล้วก็คือ ไปรวมอยู่ที่ความไม่มีศีลธรรม. หรือว่าเรามีโรคจิตเพิ่มมากขึ้น ข้อนี้แพทย์ทั้งหลายรับรองได้ แล้วสถิติต่าง ๆ เขาก็ประกาศออกมาโดยความจริง ไม่ปิดบังไม่หลอกลวง; แม้ในประเทศที่มีความเจริญมากเป็นมหาประเทศ นำหน้าคนอื่น ก็ยอมรับว่าโรคจิตมันมีมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาแต่ก่อนนี้ก็ต้องเรียกว่า อยู่ในพวกจิตธรรมด้วยเหมือนกัน.

สรุปแล้วก็ได้ความว่า เรากำลังมีปัญหา คือมีจิตธรรม, หรือมีโรคจิตนี้มากขึ้น; แล้วที่แสดงเป็นปรากฏการณ์ออกมา ที่ว่า :-

๑. **มีโจรกรรมมากขึ้น.** แม้แต่ที่บ้านเมืองนี้ก็รู้สึกว่ามีโจรกรรมนี้กำลังแน่นหนาขึ้น; มองออกไปที่

๑๐๑

ความรู้สึกรของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ไหน ๆ ก็ได้ยืนยันว่าแน่นอนขึ้น, มองออกไปทั้งโลกมัน ก็ยิ่งแน่นอนขึ้น. ที่ยิ่งเป็นโครงการระหว่างประเทศชาติ ด้วยแล้ว มันก็เป็นโครงการที่น่ากลัว เป็นโครงการทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ มีการปล้นขโมยกันทางการเมือง หรือทางเศรษฐกิจ หรือทางใต้ดิน. นั่นก็เป็นโครงการที่ใหญ่หลวง, หรือเอาแต่ว่าโครงการธรรมดาสามัญนี้ ก็เห็น ได้ว่ามันมากขึ้นทั่วไปทุกหัวระแหง ไม่ว่าประเทศไหนในโลกนี้.

๒. **ความยากจนนี้ ก็ไม่ได้ลดลง;** แม้ว่าจะมีความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมทางการผลิต การทุนแรง อะไรต่าง ๆ; มันไปร่ำรวยอยู่ที่บางส่วน, แล้วก็ไปยากจนเพิ่มขึ้นอยู่ที่บางส่วนและมากกว่า; ก็รู้สึกถึงความยากจนนี้มันมีมากขึ้น. ค่าของเงินมันตกลงไป หรือว่าวัตถุ มันไม่พอ ความยากจนลำบากมันก็มีมากขึ้น. อย่าได้คิดว่าเราร่ำรวยกันขึ้น; แท้จริงมีความรู้สึกในใจของคนจนนี้มากขึ้น.

๓. **มีการทุจริตมากขึ้น;** สมัยก่อนเขากลับบาป ปากพูดถึงบาป ถึงการกลับบาป; คนสมัยนี้แทบจะไม่ได้

๑๐๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

พูดคำลัทธิหนึ่งว่ากลัวบาป; ถ้าคนโบราณจะพูดวันหนึ่งหลาย ๆ คำนี้ อย่างนี้เป็นต้น. นี่เป็นปรากฏการณ์อันหนึ่ง ที่ว่าทุจริตในหน้าที่ของตน หรือต่อผู้อื่นก็ตาม นี่มันมากขึ้น ๆ.

๔. **อาชญากรรมทางเพศ,** ความเลื่อมทราวมทางเพศ ก็มีมากขึ้น; เพราะการศึกษาทางศีลธรรมมันไม่มี มันก็มีความเลื่อมทราวม หรือประพฤติดีทุจริตเกี่ยวกับเรื่องเพศนี้มากขึ้น เดียวนี้อยากจะยกเลิกศีลข้อ กามา ๆ กันแล้ว อย่างนี้.

๕. ที่ว่าน่าเศร้าอีกอย่างหนึ่ง ก็คือว่า **ลูกเด็ก ๆ ของเรากำลังเป็นคนวิกลจริต** หรือจะเรียกว่าเป็นบ้าก็ได้. ยุวชนของเรา กำลังเป็นบ้ามากขึ้น ไม่มีบิดามารดา ไม่มีครูบาอาจารย์ ไม่กลัวบาป ไม่มีนรกสวรรค์ ไม่มีอะไรต่าง ๆ เอาแต่ความมูทะลุตุตัน ต้องการแต่จะเรียกร้องสิ่งที่ตัวเองต้องการโดยเฉพาะ.

นี่ตัวอย่างเหล่านี้ก็พอแล้ว ที่จะแสดงว่า มันเป็นปัญหาที่มีอยู่จริง; แล้วเราก็มีว หลงแก้ปัญหาหลายเหตุ ตั้งคณะกรรมการประชุมกันอย่างนั้นอย่างนี้ อย่างโน้น

๑๐๓

ความรู้สึกร่วมของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อจะแก้ปัญหา. โรคจิตก็เพิ่มขึ้น โจรกรรมก็เพิ่มขึ้น ความยากจนก็เพิ่มขึ้น ทุกอย่างเพิ่มขึ้น; แล้วก็แก้ไม่สำเร็จ ยิ่งแก้ ยิ่งมากขึ้น. นี่เท่าที่สังเกตเห็นมันเป็นแบบนี้. ทุกคนก็ยอมรับว่ามันเป็นอย่างนี้; เดียวนี้เรายังตั้งกรรมการแก้ปัญหาเหล่านี้ แต่ปัญหาก็ยิ่งเพิ่มขึ้น.

การประชุมกันแก้ปัญหาที่นั่น มันก็น่าหัว : ประชุมแก้ปัญหาที่เกิดอยู่ในเมืองนคร; แต่ไปประชุมกันที่เมืองเวทดา. จะไปแก้ปัญหาของคนยากจน ที่โรมแรมหุหรา ที่สถานตากอากาศหุหรา สกุกสบายกันบนนั้น, ประชุมกันเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ปัญหาที่มีอยู่ตามท้องนา จะแก้ได้อย่างไร? คนเหล่านั้นมีจิตใจที่จะแก้ปัญหานิดนี้ได้อย่างไร? นี่นอกจากแก้ปลายเหตุ แล้วก็แก้ที่เรียกว่า ไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้จักสิ่งต่าง ๆ.

เขาจะแก้ปัญหาระบบ โดยออกวิธีการอย่างนั้นอย่างนี้; แต่ไม่มองดูว่ามันมาจากความเสื่อมทางศีลธรรม, ไม่เคยคิดแก้ทางศีลธรรม. จะไปบังคับกันแต่ปลายเหตุ มันก็แก้ไม่ได้; อย่างจะแก้ได้ก็เหมือนกับ “จับปูใส่กระด้ง” อย่างที่ว่ามาแล้ว.

๑๐๔

มนุษย์กับศีลธรรม

นี่มันแก้ปัญหากันแต่ที่ปลายเหตุ เป็นปลายเหตุแห่งความไม่มีศีลธรรม ไม่ได้แก้ที่ความไม่มีศีลธรรม, ไม่ปลูกฝังชักนำศีลธรรมอบรมสั่งสอนศีลธรรมกันเป็นการใหญ่ ซึ่งมันจะแก้ปัญหามาก ๆ ได้เองไปในตัว แต่มันจะระยะยาวหน่อยเท่านั้น. ถึงจะระยะยาวเท่าไรมันก็ต้องทำอยู่นั้นแหละ; เมื่อไม่ทำมันก็แก้ไม่ได้ เพราะจะไปแก้แต่ที่ปลายเหตุอยู่ ก็ต้องเป็นคนโง่ เป็นอคติที่ไม่รู้จักตัว.

... ..

ยังมีความโง่หรืออคติบางอย่าง ที่น่าหัวอีกเหมือนกัน คือทำแต่อยากจะทำหน้า หรืออยากจะมีเกียรติ ให้เขาเข้าใจว่า ตัวเองมีศีลธรรม เขาจึงแสดงท่าทางเหมือนกับว่าเขามีศีลธรรม.

นี่ คนที่ทำท่าทางเป็นผู้มีศีลธรรมเวลานี้ เขาทำเพียงแสดงละคร; เพราะอยากจะได้เกียรติ หรือได้หน้าว่ามีศีลธรรมเท่านั้น ไม่ต้องการจะมีศีลธรรมโดยแท้จริง จึงแสดงอาการของผู้มีศีลธรรม. มีศีลธรรมกันอย่างนี้ มันก็ช่วยอะไรไม่ได้ มันจะดีกว่าไม่มีเลยนิดหน่อย

๑๐๕

ความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

นี่เรียกว่าเป็นความหลง อดตัวอย่างหนึ่งด้วย เหมือนกัน.

ที่นี่จะยกตัวอย่าง ความโง่ที่ละเอียดลึกซึ้งลงไป อีกว่าเราไม่รู้สึกละเลย ว่าการเป็นทาสทางวัฒนธรรม หรือทางศีลธรรมนั้น เสียหายยิ่งกว่าความเป็นทาสทางการเมือง หรือทางวัตถุ. นี่บางคนอาจจะยังไม่เข้าใจ ว่าเป็นทาสทางการเมือง คือว่า เราสูญเสียชาติ เราเป็นข้าเขา ไปเป็นทาสเมืองขึ้นเขา โดยทางการเมือง นี่ก็เรียกว่าเป็นทาสทางการเมือง.

ที่นี้อีกทีหนึ่ง เราเป็นทาสทางศีลธรรม หรือทางวัฒนธรรม, เป็นทาสทางวัฒนธรรม ก็คือว่า เรายินดีสมัครรับแบบแผนวิธีการหลักปฏิบัติ อะไรต่าง ๆ ของเขาจนหมดสิ้น; แม้ว่าจะมีศีลธรรม ก็มีศีลธรรมแบบอันธพาลของคนเหล่านั้น. พูดกันง่าย ๆ ก็ว่า วัฒนธรรมตะวันตก เป็นวัฒนธรรมเนื้อหนังเห็นแก่กิเลส; ถ้าเขาจะบัญญัติศีลธรรมขึ้นมา เขาบัญญัติชนิดนั้น ชนิดเพื่อส่งเสริมการได้เออร์ดอว์สสนุกสนานทางเนื้อหนัง หรือทางกิเลส นั่นเป็นศีลธรรมของคนพวกนั้น หรืออารยธรรมของคนพวกนั้น ซึ่งรวมเรียกว่าวัฒนธรรม ของคนพวกนั้น ซึ่งจะสรุปเรียก

๑๐๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

สั้น ๆ ว่า มันเป็นวัฒนธรรมทางเนื้อหนัง.

ฝ่ายพุทธบริษัท ไม่เคยมีวัฒนธรรมทางเนื้อหนัง อย่างนั้น มีวัฒนธรรมจริง มีศีลธรรมจริง คือทางจิตใจ ก็มีหลักเกณฑ์เป็นระเบียบวางไว้ตายตัว ชัดแจ้งอยู่แล้ว. นี่เราก็ละทิ้งวัฒนธรรมอันดีชนิดนี้ ของปู่ ยา ตา ยาย บรรพบุรุษเสีย แล้วก็ไปรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่เข้ามา จากตะวันตกซึ่งเป็นวัฒนธรรมเนื้อหนัง; อย่างที่ว่าเขาก็จะไม่มุ่งผ้ากันแล้ว เขาจะไม่ถือศีลหลาย ๆ ข้อกันแล้ว เพราะเห็นแก่ความสนุกสนานทางเนื้อหนัง. พอคนไทยเกิดโง่ขึ้นมา ก็ล้มหัวลงไปรับเอาวัฒนธรรมนั้น นี่ก็สูญเสียชาติในทางวัฒนธรรม, นี้เรียกว่าสูญเสียชาติทางวัฒนธรรม.

นี่ก็ไปเปรียบเทียบกันดูเถอะว่า “สูญเสียชาติทางวัฒนธรรม กับสูญเสียชาติทางการเมือง” อันไหนน่าตกใจกว่า? คนทั่วไปก็จะคิดว่า สูญเสียชาติทางการเมือง ฟ่ายแพ้เขาเป็นเมืองขึ้นเขาน่ากลัวกว่า น่าตกใจกว่า หรือเสียหายกว่า; แต่คนที่มีจิตใจเป็นธรรมเขาไม่ยอมรับอย่างนั้น. เขาจะเห็นว่า ที่เราเสียหลักทางธรรมะไปหมด เสียวัฒนธรรม เสียศีลธรรม เสียอารยธรรมของพุทธบริษัทไปหมดนั้นแหละ

๑๐๗

ความรู้สึกร่วมของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

คือเสียหายหมด, เสียอย่างน่าตกใจ; คือสูญเสียความเป็นมนุษย์ สูญเสียความเป็นพุทธบริษัท, กระทั่งว่า สูญเสียความเป็นชาติไทย สูญเสียความเป็นคนไทย มันเป็นอย่างนี้ อันไหนจะน่ากลัวกว่า?

นี่ความโง่ของเราทำให้เราเข้าใจผิดกัน; ไปเห็นว่าสูญเสียทางวัฒนธรรมทางจิตใจนี่ไม่เป็นไร, ให้ได้สนุกสนาน เอรีดอรัยทางวัตถุก็แล้วกัน. นี่ความโง่หรืออคติที่เกี่ยวกับศีลธรรม : เสียสละหรือขวางทิ้งศีลธรรมอันแท้จริง, ไปรับเอาศีลธรรมหลอก ๆ ซึ่งไม่ใช่ศีลธรรมนั้น มาเป็นหลักยึดถือ เพื่อว่าจะได้สนุกสนาน เอรีดอรัยทางวัตถุกัน โดยไม่มีขีดชั้น.

ที่นี่ ดูให้ตึกอีกทีหนึ่ง ว่าการเป็นทาสทางวัฒนธรรมนั้นแหละ เป็นมูลเหตุของการเป็นทาสทางการเมือง. การที่จะสูญเสียประเทศชาติ ไปเป็นทาสเป็นข้าของประเทศอื่นนั้น มีมูลมาจากเราเสียไปในส่วนศีลธรรม, เพราะไปนิยมเขา บูชาเขา ไม่เท่าไรมันก็ตกอยู่ใต้อำนาจเขา โดยประการทั้งปวง คือทั้ง ๒ ฝ่าย. ความเป็นทาสทางวัฒนธรรมนี้ เป็นมูลเหตุแห่งการสูญเสียเอกราชของประเทศ-

๑๐๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

ชาตินั้นเอง. ขออย่าได้อคติ คือลืมหาโง่ในเรื่องอย่างนี้.

นี่เรียกว่าปัญหาทางศีลธรรมทั้งนั้น. ยกตัวอย่างมา บางอย่างเพื่อให้เกิดการพิจารณา ว่าเรามีความรู้สึกต่อบัญหาทางศีลธรรมอย่างไร. ดูกันต่อไปอีก ถึงปัญหาที่มีอยู่เหมือนกัน :-

เมื่อไม่กี่วันมานี้ ได้เห็นเป็นครั้งแรกในหน้าหนังสือพิมพ์ ที่มีคนไทยที่มาจากภาคอีสานที่ยากจน มาหางานในกรุงเทพฯ พุดขึ้นคำหนึ่งซึ่งหนังสือพิมพ์เขาเอามาลงว่า “ขอทานดีกว่าเป็นขโมย”. อาตมาเคยได้ยินคำพูดนี้ แต่ในประเทศอินเดีย ไม่เคยได้ยินในประเทศไทย แล้วเพิ่งมาได้ยินเมื่อไม่กี่วันมานี้. มีคนสัมภาษณ์คนจนที่มาจากภาคอีสาน มาหางานทำในกรุงเทพฯ; ตอนท้ายเขาถามว่า ถ้าหางานทำไม่ได้แล้วจะเป็นอย่างไร? คนนั้นยังมีเกาใจที่จะตอบว่า “ขอทานยังดีกว่าจะเป็นขโมย”. นี่รู้สึกว่าจะประเทศไทยเราก็ไม่แพ้ประเทศอินเดียเหมือนกันเลย; แต่ว่าจะมีเพียงคนเดียวคนนั้นหรืออย่างไร ก็ไปดูเอาเองก็แล้วกัน.

นี่สมมติว่า ทางหนึ่งคนยอมรับว่า “ขอทานดีกว่าเป็นขโมย” มันก็น่าชื่นใจ; เพราะยังมีศีลธรรมเต็ม ๑๐๐

๑๐๙

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อบัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

เปอร์เซ็นต์ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง. แต่ที่นี้ อีกทางหนึ่งทำไมจึงมีว่า “ยิ่งรวยแล้วยิ่งโง่”. เมื่อคนหนึ่งมันไม่มีอะไรจะกินแท้ ๆ จน จนไม่มีอะไรจะกินแล้วยังพูดว่า “ขอทานดีกว่าเป็นขโมย”; แต่อีกทางหนึ่ง มันยิ่งรวยแล้วมันยิ่งโง่มากขึ้นไปกว่าคนจน แล้วมันจะสมดุลงกันได้อย่างไร.

พวกที่ยิ่งรวยก็ยิ่งโง่ยิ่งไปกว่าคนจนเสียอีก นี่มันเป็นสิ่งที่ปะทะกัน เผลอหน้ากันอยู่ในเวลานี้ : คนหนึ่งว่า “ขอทานดีกว่าเป็นขโมย” คนหนึ่งว่า “ยิ่งรวยก็ยิ่งโง่” ยิ่งโง่ได้สะดวก แล้วยิ่งโง่ได้มาก; แล้วมันจะปรับกันอย่างไร สำหรับ ปัญหาทางศีลธรรมนี้? เทียบดูเถิดว่าในประเทศไทยเรานั้นะ มีกี่คนที่ว่า “เป็นขอทานดีกว่าเป็นขโมย”; แล้วมี “กี่คนที่ยิ่งรวยแล้วยิ่งโง่” ยิ่งรวยแล้วยิ่งโง่ ยิ่งรวยเข้ามาเท่าไรก็ยิ่งโง่หนักขึ้นเท่านั้น จะมีกี่คน?

นี่แหละคนที่หลับตาทำอคติให้แก่ปัญหาทางศีลธรรม ซึ่งตลอดถึงผู้ที่ทำหน้าที่แก้ไขปัญหานี้ แล้วก็ไม่รู้ว่าเป็นปัญหาทางศีลธรรมนี้ มันสำคัญถึงขนาดเป็นเรื่องเป็นเรื่องตาย.

ขอพิจารณากันซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในข้อนี้อีก ว่ายิ่ง

๑๑๐

มนุษย์กับศีลธรรม

ไร้ศีลธรรมมันจะยิ่งอะไรบ้าง? ถ้ายิ่งไร้ศีลธรรม ก็ยิ่งพูดกันไม่รู้เรื่อง. คนที่ไร้ศีลธรรม ก็หมายความว่า เห็นแต่ประโยชน์ตน เห็นแก่ตัว เห็นแต่ของตนข้างเดียว; ฉะนั้น มันจะพูดกันรู้เรื่องได้อย่างไร. ก็ต่างคนต่างก็จะเอาแต่ประโยชน์ของตัวเอง, ประโยชน์ส่วนรวมไม่มี, ประโยชน์ส่วนเกิน ที่ไม่ควรจะเอา นั้นก็ไม่มี.

นี่คนที่ไร้ศีลธรรม มันก็มีแต่ประโยชน์ส่วนตัว ก็ไม่มีทางที่จะพูดกับผู้อื่นรู้เรื่องหรือตกลงกันได้ ว่าเราอย่าเอาอย่างนั้นอย่างนี้กันเลย เราเอาอย่างนี้กันดีกว่า; อย่างนี้เป็นต้น. นี่ยิ่งไร้ศีลธรรม ยิ่งพูดกันไม่รู้เรื่อง; นั่นคือยิ่งเข้าใจกันไม่ได้. มันเข้าใจกันไปคนละทิศทางเสมอ แม้ในพวกที่โง่งไปด้วยกัน เห็นแก่ตัวด้วยกันนั้นแหละ มันก็พูดกันไม่รู้เรื่อง; แม้จะถือหลักว่าเป็นคนโง่งด้วยกัน มันก็ยังพูดกันไม่รู้เรื่อง ตรงที่ว่ามันจะต้องเอาเปรียบกัน อยู่ในหมู่คนที่ตั้งใจจะรวมกันโง่ง. เพราะว่ามีหลักว่าจะโง่งกันเสียแล้ว มันก็ยังพูดกันไม่รู้เรื่อง ยิ่งเข้าใจกันไม่ได้ แล้วก็ยิ่งไร้สิ่งที่เราต้องการกันนัก คือ ความสามัคคี.

เดี๋ยวนี้พูดกันจนหนวกหู จนไม่ค่อยจะพูดกันแล้ว

๑๑๑

ความรู้สึกร่วมมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ว่าเราต้องการความสามัคคี; ประเทศชาติต้องการความสามัคคี; เมื่อพูดหนักเข้า ๆ ก็เมื่อปาก หยุดยไปเอง หายไปเอง ก็เลยไม่ได้ความสามัคคี. ถ้าอดีตแล้วก็ยังมีศีลธรรมเท่าไร มันก็ยังไม่เห็นทางที่เราจะรักหรือสามัคคีกันได้; จะได้ความสามัคคีมาในหมู่มนุษย์ ก็ต้องมีศีลธรรมเท่านั้น มันจึงจะเกิดความสามัคคีได้. นี่เป็นของที่เห็นได้ง่าย ๆ ว่าต่างคนต่าง ไร้ศีลธรรม ก็เห็นแก่ตัว แล้วจะสามัคคีกันได้อย่างไร.

นี่ต้องรู้จักเปรียบเทียบว่า ไร้ศีลธรรมนี้ มันเป็นการร้ายกาจยิ่งกว่าอะไรทุกอย่าง; ฉะนั้นอยากจะเปรียบลงไปตรง ๆ ว่า จะยากจน หรือโง่เขลา หรือเสื่อมสุขภาพ หรือไม่รู้หนังสือ ก็ยังดีกว่า ไร้ศีลธรรม. กระทั่งว่าตายเสีย ก็ยังดีกว่า ไร้ศีลธรรม. แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีใครยอมรับ; อยากจะยืนยันหรือท้าทายว่า ไม่มีนักปราชญ์พวกไหน หรือนักการเมืองพวกไหน หรือพวกปัญญาชนพวกไหน ในโลกเวลานี้ ที่จะยอมรับว่า ตายเสียดีกว่า ไร้ศีลธรรม. ถ้าเป็นอย่างอื่นเป็นสมัยอื่น นั้นยังมี ยังมีคนยอมตายดีกว่าเสียธรรมะ หรือเสียศีลธรรม. เดียวนี้มันจะมีแต่ที่ตามแผ่น

๑๑๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

หน้าหมวกลูกเสือหรืออะไรก็ไม่ทราบ ว่า “เสียชีวิต อย่าเสียสัตย์”; มันมีอยู่แต่ที่ตัวหนังสือที่นั่น. คิดดูซิที่ใจจริงมันไม่มี ที่ว่า “ตายเสียดีกว่า ไร้ศีลธรรม”.

เดี๋ยวนี้อยากจะลดลงมาว่า เราเป็นคนโง่ดีกว่าเป็นคนไร้ศีลธรรม; อย่างนี้กระทรวงศึกษาธิการ เขาไม่ยอมหรือเข้าใจไม่ได้, หรือพวกที่จะจัดการศึกษาของประเทศของโลกเขาไม่ยอมที่ว่า เราโง่เสียจะดีกว่า ไร้ศีลธรรม. ดูจะเอาข้าง ไร้ศีลธรรมดีกว่าเป็นคนโง่ ก็จัดการศึกษากันใหญ่ อย่าให้มันโง่. ฉะนั้นการศึกษาทั้งโลกนี้ ระดมกันแก้ไขความโง่ ก็เป็นการศึกษาที่เป็นบ้าเป็นหลังไปเลย คือเพียงแต่ทำให้คนฉลาด แล้วคนก็ไม่มีศีลธรรม.

ก่อนนี้การศึกษาแฝดกันอยู่ ทั้งความรู้และศีลธรรม, มีความรู้ความสามารถในอาชีพด้วย มีศีลธรรมติดด้วย. แต่การศึกษสมัยปัจจุบันนี้ เหลือข้างเดียว คือมีแต่ความรู้ความสามารถอย่างรวดเร็ว รุนแรง เป็นสายฟ้าแลบไปเลย; เรื่องศีลธรรมหายหมด, มันหายไปด้วยเหตุหลายอย่างหลายประการแล้วก็โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัวด้วย โดยไม่มองด้วย. ฉะนั้นผู้สำเร็จการศึกษาในเวลานี้ฉลาดเหลือ-

๑๑๓

ความรู้สึกรู้สีกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ประมาณ แต่ว่าไร้ศีลธรรม; แล้วผลมันเกิดขึ้นอย่างไร? มันก็ฉลาดที่จะสร้างปัญหา กระทั่งฉลาดที่จะคดโกง เอาเปรียบ อย่างลึกซึ้งที่สุด.

พิจารณาดูเถอะ, โลกเต็มไปด้วยการคดโกง ทั้งโลก; เราจะรู้ลึกกว่า ตั้งแต่คนต่ำที่สุด ถึงบุคคลที่สูงที่สุดในโลกเวลานี้ ก็เป็นคนโกงหรืออย่างน้อยก็ถูกหาว่าเป็นคนโกง กำลังถูกพิสูจน์ว่าเป็นคนโกง. ทำไมการศึกษาสมัยใหม่ที่วิเศษนัก จึงทำให้ มีแต่ความฉลาดในการที่จะโกง? เรียนจบมหาวิทยาลัยแล้ว ยังชอบสูบบุหรี่ ชอบสูบบุหรี่อื่น; การศึกษาอะไรกันอย่างนี้.

สมัยก่อนนี้เด็ก ๆ เกลียดกลัวของอย่างนี้ เมื่อการศึกษายังไม่เจริญ. เดี่ยวนี้การศึกษาเจริญ พอเรียนจบแล้ว ยิ่งชอบเสพยาเสพติด หรือชอบทำอะไรแปลก ๆ อย่างที่เป็นลามกอนาจาร; แล้วก็ถือว่าเป็นศิลปะ. ฉลาดอย่างนี้จะไหวหรือไม่ไหว.

ฉะนั้น เราจึงพูดว่า ขอยอมเป็นคนโง่ดีกว่าไร้ศีลธรรม, เราไม่นับถือ ไม่บูชาการศึกษา ชนิดที่ทำให้ฉลาดที่จะตามใจกิเลส แล้วไม่มีศีลธรรม, เราอยากจนเสียดีกว่า

๑๑๔

มนุษย์กับศีลธรรม

ไร้ศีลธรรม. ฉะนั้น เราเอาข้างความมีศีลธรรมไว้ก่อน. บุญ ยา ตา ยาย ของเรานี้ทั้งนั้นแหละ; ไม่เอาอย่าง ที่ว่าจะเป็นคนบาป แล้วจะรวย นี้ไม่เอา. เขาจะยอมจนกัดฟันไป ทนไป จนไป จนกว่า มันจะฟื้นตัว. นี่ยอมจนดีกว่ายอมไร้ศีลธรรม, หรือ ยอมเจ็บไข้ได้ป่วย, ยอมเสื่อมสุขภาพ, ไม่ยอมไร้ศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้ก็มีเหลือให้เห็นอยู่ : หมอบอกว่าต้องไป ฆ่าปูฆ่าปลาฆ่ากิน; นี่คนที่เคร่งในทางศีลธรรมเขาไม่เอา, เขาว่าตายก็ตาย หรือว่าจะให้ทำอะไร ในทางที่จะต้องขาดศีล ผิดศีล เพื่อจะเอาชีวิตรอดอย่างนี้เขาก็ยังไม่สมัคร. ฉะนั้นเพียงเจ็บป่วยหรือเพียงเสื่อมสุขภาพนี้ เขาก็ไม่ยอมไร้ศีลธรรม เขาเอาข้างศีลธรรมไว้ก่อน, เป็นเหตุให้คนเรามีศีลธรรมกันเต็มตัวอย่างนี้.

การไม่รู้หนังสือก็ดีกว่าไร้ศีลธรรม เพราะมันพิสูจน์แล้วว่าในยุคไหน พันปีสองพันปี อะไรก็ตาม ที่คนเขาไม่รู้หนังสือ เขามีศีลธรรมดีกว่าสมัยที่คนรู้หนังสือ. นี่เดี๋ยวค่อยพิจารณากันใหม่ก็ได้, ตายดีกว่าไร้ศีลธรรม นี่ก็พูดแล้ว ก็ยังอยากจะพูดอีก ว่าหาทำไม่ได้แล้ว

๑๑๕

ความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

คนที่ยอมตายโดยไม่ยอมให้เสื่อมศีลธรรม.

นี่ก็เรียกว่า เป็นอคติ คือไม่เป็นไปตามทางที่ควร
จะเดิน, เป็นความโง่โดยไม่รู้สึกตัว ซึ่งทำลายศีลธรรม
เหยียบย่ำศีลธรรม ทำให้โลกนี้ไม่มีศีลธรรม.

... ..

เดี๋ยวนี้ความโง่อีกอันหนึ่ง ซึ่งกำลังสมัยใหม่หรือ
ว่าใหม่เอี่ยมนี้ : ไม่รู้จักบาปที่เกิดมาจากการทำดีเกินกว่า
จำเป็น.

การทำดีเกินกว่าจำเป็นจะต้องทำ นั้นแหละคือ
บาป; แล้วคนก็ไม่รู้จักบาปนี้ เกิดมาจากการทำดีเกินกว่า
ที่จำเป็น. ฉะนั้น ดีของคนพวกนี้คือบาปทั้งนั้น ได้แก่
เป็นคนพวกถือวัตถุเป็นใหญ่ เห็นแก่เนื้อหนังเป็นใหญ่
จึงประดิดประดอยอะไรต่าง ๆ ขึ้นมา.

อย่างคนสมัยก่อน เรื่องกามารมณ์นี้ เขาแทบจะ
ไม่มี วิจิตรพิสดารอะไร; คนเดิวนั้นฉลาด ก็ทำให้วิจิตร
พิสดารจนเป็นบ้าเป็นหลังไปเลย. ตามธรรมชาติ หรือตาม
วัฒนธรรมเดิม ๆ นั้น มีแต่เรื่องการสืบพันธุ์ เป็นหลักใหญ่;

๑๑๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

ไม่มีเรื่องบ้ากามารมณ์ เหมือนสมัยปัจจุบันนี้ ที่เจริญด้วย
การศึกษาแบบนี้. ที่เรียกกันว่า over sex หรืออะไรทำนอง
นี้ ไม่มีใครเคยรู้จัก; มันเพิ่งมีเดี๋ยวนี้ คือสมัยที่เจริญด้วย
การศึกษาแบบนี้.

ถ้าสรุปแล้ว ก็เรียกว่า การเป็นทาสทางอายตนะ
นั้นแหละ ไม่เจริญเหมือนเดิมนั้น คือเป็นทาส ตา หู จมูก
กาย ลิ้น ใจ อย่างไม่มีขอบเขตนี้ เพื่อความสุขสนุกสนาน
เอร็ดอร่อยทางอายตนะ; นี่มีมาก ก็เป็นต้นเหตุ ให้คน
เขาคิดว่าดี คือจะต้องกินดียิ่ง ๆ ขึ้นไป, อยู่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป
ประดับประดาอย่าง ๆ ขึ้นไป, เขาเรียกว่าดีทั้งนั้น เรียกว่า
ความเจริญทั้งนั้น; อย่างนี้ มันไม่เคยมี; พอมีเข้ามันก็
กลายเป็นบาป เพราะมันเกินกว่าที่จำเป็นจะต้องทำ.
อย่างนี้ถ้าเป็นสัตว์เดรัจฉานทำไม่เป็น เพราะฉะนั้นสัตว์-
เดรัจฉานไม่มีบาป ในส่วนที่ทำให้ดีเกินกว่าที่จำเป็น; แต่
มนุษย์ยังมีมากขึ้น, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มนุษย์สมัยปัจจุบัน
นี้ จะมีบาปหรือมีคำสาป ของพระเจ้า เนื่องจากการที่
ทำดีเกินกว่าที่จำเป็น แล้วยังกำลังจะมากยิ่งขึ้น อย่าง
ล้นหูล้นตา.

๑๑๗

ความรู้สึกรของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

“ดีเกินกว่าที่จำเป็นนั่นแหละคือบาป” ขอให้จำไว้ด้วย; ฉะนั้นอย่าไปหวังที่จะกิน จะนอน จะใช้สอย จะบริโภค ให้มันดีเกินกว่าที่จำเป็น, เพราะนั่นคือบาป, นั่นคือโง่, นั่นคืออคติในที่นี้.

... ..

ที่นี้มันก็เนื่องกันอยู่กับข้อต่อไปอีก คือว่า คนเดี๋ยวนี้เขาไม่อยากจะอดกลั้นอดทน.

ถ้าเป็นคนสมัยโบราณนั้น การอดกลั้นอดทนนั้นเป็นของธรรมดา; แต่สมัยนี้เขาไม่อยากจะอดกลั้นอดทนแม้แต่นิดเดียว. ก่อนนี้เราเคยพบข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งว่า พวกฝรั่งที่เขาชอบพุทธศาสนาอย่างไร เท่าไร เขาก็ไม่ยอมบวช เพราะว่าการบวช มีศีล มีวินัย มีระเบียบมาก ที่จะต้องทำให้อดกลั้นอดทน; แต่พวกเราเห็นเป็นธรรมดา ก็บวชกันได้ง่าย ๆ. นี่ก็เป็นตัวอย่างที่ว่า ถ้าไม่ชอบการอดกลั้นอดทน แล้วมันก็ไม่ชอบระเบียบปฏิบัติที่จะบังคับตัวเอง ก็เลยไม่มีการบังคับตัวเอง ไม่ควบคุมสัญญาตญาณแห่งการตามใจตัวเอง.

๑๑๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

เดี๋ยวนี้เราก็เกิดเปลี่ยนแปลง : พวกที่เคยชอบความอดทน โดยเฉพาะคนไทยหรือพุทธบริษัทนี้ เคยชอบความอดกลั้นทางจิตใจด้วยแล้วชอบความอดทนทางร่างกายด้วย; ก็เกิดไปตามเขา ในทางที่ไม่ชอบความอดกลั้นอดทน, ก็เลยลามปามมาถึงไม่ควบคุม สัญชาติญาณแห่งตัวกู - ของกู, สัญชาติญาณแห่งตัวกู มั่นยกหู ชูหาง. สัญชาติญาณแห่งของกู มันก็ละโมภ โลกกลาก จะกอบจะโกยอะไรต่าง ๆ; ไม่ยอมควบคุมสัญชาติญาณเหล่านี้แล้ว ก็เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ไหลนองท่วมทับไปหมด ทั้งทั้งบ้านทั้งเมืองทั้งโลก เพราะไม่ชอบการควบคุมสัญชาติญาณที่เห็นแก่ตัว ไม่ลดมันเสีย ไม่ทำลายมันเสีย.

ที่เรียกว่า ตัวกูนี้ ก็ยกหูชูหางไม่ยอมใคร, เห็นแก่เกียรติ เป็นบ้า เป็นหลัง ไม่ยอมใคร. “ของกู” นี้ก็ละโมภ โลกกลาก; เมื่อไม่ได้อย่างที่โลกมันก็โกรธ. ความโกรธก็คู่กันกับความอยาก, ความโกรธนี้มันต้องคู่กัน, เมื่อไม่ได้ตามที่อยากมันก็โกรธ, หรือมันมีกิเลสที่จะไม่ยอมใคร มันก็ยกหูชูหาง. ทั้งหมดนี้มี รายละเอียดดีมากเหลือเกิน เราเรียกสั้น ๆ ว่า ตัวกู - ของกู สองคำเท่านั้น.

๑๑๙

ความรู้สึกรของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

คนในโลกเวลานี้ ไม่ยอมควบคุมสัญชาตญาณแห่ง
ตัวกู - ของกู ก็ทำให้โลกนี้มันไหลนองไปด้วยความโลภ
ความโกรธ ความหลงซึ่งเป็นอาการของสิ่งที่เรียกว่า ตัวกู
- ของกู. นี่หลับทาทำทั้งนั้น เพราะไม่รู้จัก จึงปล่อยไป
ตามความรู้สึกของอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือ
ทำผิดยิ่งขึ้นทุกที ๆ : เห็นแก่ความสุข สนุกสนาน ทางวัตถุ
ทางเนื้อหนัง ยิ่งขึ้นทุกที ๆ, อย่างอื่นมองไม่เห็น ไม่
เข้าใจ. นี่คือความโง่หรือความหลง ซึ่งเป็นเหตุให้ทำบาป
หรือความชั่วทุกประการ ที่กำลังเป็นปัญหาท่วมท้นไป
ทั้งบ้าน ทั้งเมือง อย่างที่ว่ามาแล้ว.

ฉะนั้นขอให้ระลึกถึงหลักที่ว่า ปาปานิ กมมานิ
กาโรหติ โมหะ - สัตว์ทั้งหลายทำบาปกรรมเพราะโมหะ;
โมหะ คือความมืด ความโง่ ความหลง นี่มันมีขอบเขตกว้าง
มาก ก็ทำได้กว้างขวางมาก.

จงช่วยกันพิจารณาข้อนี้ให้มากที่สุดว่า บาปกรรม
ทั้งหลายนี้ทำด้วยความหลงทั้งนั้น ถ้าไม่หลงแล้วก็ทำไม่ได้;
ฉะนั้นขอให้สนใจกับคำว่า “ความหลง” นั้นแหละให้มาก
มันเป็นแสงสว่างที่บังลูกตา. ที่พูดว่า ความโง่ ความหลง

๑๒๐

มนุษย์ กับศีลธรรม

หรือโมหะ เป็นแสงสว่างที่บังลูกตา; นี่มันยิ่งกว่าความมืด;
ถ้ามืดไม่เห็นอะไรไปเสียทีหนึ่ง มันก็ไม่ต้องทำอะไรมาก
กว่า; แสงสว่างนี้มันหลอก ไม่แสดงตามที่เป็นจริง คน
ก็หลง; เป็นแสงสว่างของอวิชชา. คนก็คุยฟุ้งไปเลย แล้ว
อวดดีไปด้วย ว่าตัวรู้ รู้ เก่ง ถูก อย่างนั้น อย่างนี้; แต่
แล้วมันผิดทั้งนั้น นี่เพราะเป็นแสงสว่างของอวิชชา.

นี่ทั้งหมดนี้ เป็นตัวอย่างหลาย ๆ ประการ เกี่ยว
กับ ความโง่ หรืออคติ ที่ทำไปโดยไม่รู้สึกรู้สึกรู้สึกตัวของมนุษย์เรา
ซึ่งเป็นปัญหาทางศีลธรรม เป็นปัญหาใหญ่ และยืนตัว
ยืนโรง อยู่ตลอดเวลาในทางศีลธรรม; แล้วก็คลอตลุก
ออกไป เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางการ
ศึกษา ทางกสิกรรม ทางทุกอย่างทุกประการในโลก.
ปัญหาทั้งหลายเหล่านั้น มันเกิดมาจากปัญหาทางศีลธรรม
ที่ตั้งอยู่บนความโง่หรือความหลง อคติที่ไม่รู้สึกตัว.

ฉะนั้น ขอให้ดูกันเสียให้ดี ๆ ในข้อนี้ ให้เห็นว่า
มนุษย์เรากำลังมีความรู้สึกต่อปัญหาทางศีลธรรมหรือไม่?
อย่างที่เอามาได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า จะพูดว่าไม่รู้สึกรู้
สึกละเลยนั้นแหละจะถูกกว่า, ไม่มีความรู้สึกต่อปัญหาทาง

๑๒๑

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ศีลธรรมกันเสียเลย พูดอย่างนี้ถูกกว่า ที่จะไปพูดว่ากำลัง
รู้สึกกันอยู่อย่างไร หรือว่ารู้สึกอยู่อย่างผิด ๆ เพราะว่า
มันไม่มีผลอะไรจากความรู้สึกชนิดนั้น.

... ..

ที่นี้มาดูกันต่อไปอีกมุมหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็น
ความมีหรือความไม่มี หรือความเลื่อม หรือความเจริญ
ของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม.

อยากจะสรุปเรียกสั้น ๆ ว่า ความรู้จักบาปบุญ
หรือความรู้จักบุญรู้จักบาป, ความรู้จักบุญรู้จักบาป นี้จะ
พูดถึง ความรู้; เมื่อตะกี้พูดถึงความไม่รู้ถึงความโง่
ถึงความอคติ ที่มันเป็นความไม่รู้. ที่นี้เรามองดูในเหลี่ยม
ของความรู้ ซึ่งมันควรจะรู้และตรงกันข้าม.

แต่ที่แรกนี้จะต้องดูกันเสียก่อนนะ ว่ามันมีข้อ
เท็จจริงอย่างไร เกี่ยวกับความรู้จักบาปบุญคุณโทษนี้
นี้ต้องเปรียบเทียบกับอีก จึงจะมองเห็นง่าย; ต้องเปรียบ
เทียบกับในระหว่างมนุษย์ที่มีการศึกษา และมนุษย์ที่ไม่ม
การศึกษา. ใช้คำพูดธรรมดา ๆ อย่างที่เขาใช้กันอยู่ใน

๑๒๒

มนุษย์ กับศีลธรรม

โลกเวลานี้ เขาเรียกมนุษย์ชนิดไหนว่ามีการศึกษา, เขา
เรียก มนุษย์ชนิดไหนว่าไม่มีการศึกษา แล้วก็ศึกษาแผน
ปัจจุบัน.

ถ้าเราตั้งคำถามอย่างนี้ คนก็มีปากแข็ง ที่จะตอบ
ตามความรู้สึกหรือตามความต้องการของตัวเอง; ฉะนั้นจะไป
หาคำตอบจากการโหวตคะแนนเสียง อย่างนี้คงทำไม่ได้
คงไม่มีใครยอม, หรือจะเอามาเถียงกันเฉพาะหน้า มันก็ค
งชกต่อยกันปากแตกไปหมด ไม่มีทางที่จะยอมรับได้.
ฉะนั้นเราอย่าทำอย่างนั้นเลย; เรายัง ดูที่มันเป็นอยู่จริง
ในเวลานี้ในโลกก็แล้วกัน ดูปรากฏการณ์ที่มีอยู่จริง โดย
แบ่งเป็นยุค ๆ จะได้ดูง่าย.

บางคนอาจจะยังไม่ทราบว่ายุคอะไร? ก็ขอบอก
ว่ายุคที่เขาใช้เรียกกันในเวลานี้ เวลานี้เขาเรียกกันว่า ยุค
บึงปอง. ปัจจุบันหยก ๆ นี้เรียกว่ายุคบึงปอง; ในระยะ
๒๐ - ๓๐ ปีมานี้ เขาเรียกว่า ยุคอวกาศ, เกือบ ๑๐ ปีมา
นี้. แล้วเมื่อก่อน ๒๐ - ๓๐ ปีมานี้เขาเรียกว่า ยุคปรมาณู;
ก่อนนั้นเรียกว่า ยุคไฟฟ้า เริ่มรู้จักใช้ไฟฟ้า, เลยนั่นไปอีก
ยุคไอน้ำ.

๑๒๓

ความรู้สึกรของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ตั้ง ๓๐๐ - ๔๐๐ ปีมาแล้วมนุษย์มีความรู้เพียงแต่เอาไอน้ำมาใช้เป็นกำลังเดินรถเดินเรือ อะไรได้; รู้เพียงแค่นั้นเรียกว่า ยุคไอน้ำ. ต่อมาอีก มันฉลาดขึ้นเป็นยุคไฟฟ้า : รู้จักประดิษฐ์ แรงไฟฟ้า ขึ้นมาใช้ มันก็เก่งขึ้น. ต่อมาอีกใช้กำลังปรมาณูได้. ต่อมาอีกมีความรู้ไปนอกโลกเป็นอวกาศนั้นได้. แต่ในที่สุดยุคปัจจุบันนี้ ยุคบึงบองคือ หมดปัญญาแล้ว ไม่มีอะไรจะช่วยแก้ไขปัญหาทางการเมืองแล้ว ต้องใช้ลูกบึงบอง คือเป็นยุคที่โกหกหลอกลวงเหลวไหลเหมือนกับลูกบึงบอง.

อย่างที่ ๑ ก็เปรียบเทียบดูศีลธรรม ความรู้จักบาปบุญคุณโทษ; ว่าศีลธรรมยุคบึงบองกับศีลธรรมยุคอวกาศนั้น อันไหนเลวกว่ากันดีกว่ากัน? ก็ยุคบึงบอง มันยุคโกหกหลอกลวงเหมือนลูกบึงบอง ก็เป็นศีลธรรมที่เลวกว่ายุคอวกาศ ที่ผ่านไปแล้ว ที่รู้จักเที่ยวไปในอวกาศ. ศีลธรรมในยุคอวกาศ กับยุคปรมาณู ต้องย้อนหลังไปอีก มันก็รู้ศีลธรรมในยุคปรมาณูไม่ได้. ศีลธรรมในยุคปรมาณูก็รู้ศีลธรรมในยุคไฟฟ้า รู้จักเพียงแคไฟฟ้านั้นไม่ได้. ศีลธรรมยุคไฟฟ้า ก็รู้ศีลธรรมยุคไอน้ำไม่ได้. ศีลธรรม

๑๒๔

มนุษย์ กับศีลธรรม

ยุคไอน้ำ นั้นก็ยังรู้ศีลธรรมในยุคการใช้เครื่องทุ่นแรง โบรมโบราณ ลากแอกด้วยคอด้วยบ่า ด้วยหัวด้วยควายก็ไม่ได้. ยุคที่เราทำนาด้วยบ่า ด้วยหัวด้วยควาย มีศีลธรรมดีกว่า ยุคที่รู้จักใช้เครื่องทุ่นแรง. อย่างนี้ จริงหรือไม่จริง? ขอให้ไปดูด้วยตนเอง แล้วไม่ต้องมาตอบมาเถียงกันหรอก นี่เพียงแต่บอกให้ดู ให้ดูปรากฏการณ์เหล่านี้ โดยเทียบกันเป็นยุค ๆ.

ทีนี้ถ้าจะเทียบกันรวดเดียว แต่ต้นที่สุดถึงปลายที่สุด คือ เทียบศีลธรรมในยุคโบรมโบราณ กับยุคบึงบองนี้ มันต่างกันอย่างไร? อันไหนเป็นศีลธรรมหรือไม่เป็นศีลธรรม? ไปคิดดูก็แล้วกัน ไม่ใช่เรื่องพูดเล่น ไม่ใช่เรื่องดำประชดประชันใครอะไร; ต้องการแต่เพียงให้ช่วยกันดูความจริง. ให้ช่วยกันดูข้อเท็จจริง ที่มันเกี่ยวกันอยู่กับความเป็นความตายของมนุษย์เราในโลกนี้ คือความมีศีลธรรมหรือความไม่มีศีลธรรมนั่นเอง. นี้เรียกว่าเรารู้กันกว้าง ๆ อย่างนั้น.

อย่างที่ ๒. ทีนี้มาดูแคบ ๆ กันต่อไปอีก ว่าศีลธรรมของลูกเด็ก ๆ ของยุวชน นี้เราเปรียบเทียบกันดู.

๑๒๕

ความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

อาตมารู้สึกอย่างนี้จริง ๆ ว่า ศิลธรรมหรือความรู้สึกบาปบุญบาป ของเด็ก ๆ สมัยที่มันนั่งเรียนกลางดิน หรือนั่งเรียนตามศาลาวัด ครอบงำกระแสนั้น ยิ่งดีกว่านักเรียนสมัยที่เรียนบนตึกราคาแสนราคาล้าน. นี่ท่านก็เข้าใจได้แล้วว่าสมัยก่อน สัก ๔๐ - ๕๐ ปีมานี้ เด็ก ๆ เรียนศาลาวัดกระทรวงกระทรวง, หรือบางทีก็ต้องเรียนกลางดินโคนต้นไม้ก็มี. เดี่ยวนี้เด็ก ๆ เรียนบนอาคารราคาแสนราคาล้าน; แล้วดูศีลธรรมของเด็ก ๆ ทั้ง ๒ พวกนี้ จะเห็นว่าเด็กสมัยที่เรียนศาลาวัดมีความรู้สึกต่อบุญ และบาป หรือศีลธรรม มากหรือดีกว่าเด็กสมัยนี้ นี่ไม่ต้องอธิบายละมังก็ดูปัญหาอย่างที่กำลังเกิดอยู่ในโรงเรียนราคาแสนราคาล้าน กระทั่งในวิทยาลัย กระทั่งในมหาวิทยาลัย เวลานี้เขามีอะไรกันบ้าง กระทั่งชั้นครูบาอาจารย์เลย.

อย่างที่ ๓. ดูได้อย่างนี้อีกทีหนึ่ง ว่าเมื่อเด็ก ๆ ตัวเล็ก ๆ ๓ ปี ๕ ปี เรียนชั้นอนุบาลนี้ มีความกลัวบาป, รู้จักคำว่าบาป แล้วก็กลัวบาป.

พอโตขึ้นไปเรียนชั้นประถม มันเหลือน้อยลงแล้ว; ความกลัวบาป หรือศีลธรรมเหลือน้อย.

๑๒๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

พอโตขึ้นไปเรียนชั้นมัธยม เหลือสักครึ่งหนึ่งก็แทบจะไม่ได้ ความรู้สึกบาปบุญหรือศีลธรรม.

พอเรียนชั้นเตรียม ชั้นอุดมแล้วหมดเลย.

พอขึ้นชั้นมหาวิทยาลัยแล้ว ความรู้สึกอันนี้ก็ยิ่งหมดเลย มีแต่ความมูทะลุ ฮึดฮัดตามอารมณ์ ตามที่เขาได้เรียนมาว่าต้องอย่างนั้น ต้องอย่างนี้ ต้องเรียกร้องอย่างนั้น ต้องเรียกร้องอย่างนี้ ต้องต่อรองอย่างนั้น ต้องต่อสู้อย่างนั้น ต้องต่อสู้อย่างนี้ ตามหลักของคณบัพระชาธิปไตย เพราะเขาสอนกันแล้วสอนกันอีกจนที่เรียกว่าประชาธิปไตยเพื่อ ประชาธิปไตยบ้างขึ้นสมองคนเหล่านี้ ไม่ใช่เป็นประชาธิปไตย ที่ประกอบไปด้วยธรรมะเสียเลย.

ฉะนั้น เราจึงเห็นได้, เราต้องยอมรับด้วย ว่าเด็กชั้นอนุบาลมีศีลธรรมกว่าเด็กชั้นประถม โดยสัญชาตญาณ; โดยสัญชาตญาณด้วยซ้ำไป, เด็ก ชั้นประถม มีศีลธรรมดีกว่าชั้นมัธยม, ชั้นมัธยมก็ยิ่งดีกว่าชั้นเตรียม หรือชั้นอุดมในที่สุด. นี่เรียกว่าดูกันตามระดับอายุแล้วเป็นไปตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง กับบุคคลนั้น ๆ มีผลพอแสดงให้เห็นอย่างนี้.

๑๒๗

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

อย่างที่ ๔. จะดูให้มันกว้างกว่าอีกทีหนึ่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องดูหรือเป็นข้อเท็จจริงที่สำคัญมากเหมือนกัน และเป็นปัญหาอย่างยิ่งด้วย คือ ยุวชนของชาติที่เขาเรียกว่า พัฒนาเต็มที่ กับยุวชนของชาติที่กำลังด้อยพัฒนา.

ประเทศเล็ก ๆ ประเทศล้าหลัง อย่างประเทศไทย เราเรียกเขาว่าประเทศด้อยพัฒนา; แต่เขาเกรงใจหน่อยหนึ่ง, เขาเอาใจเราหน่อยหนึ่ง, เขาเรียกว่าประเทศกำลังพัฒนา แล้วเขาก็เรียกประเทศเขาว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว. เราก็เลยได้ประเทศทั้งหลายในโลกเป็น ๒ ชนิดว่า ประเทศพัฒนา, กับประเทศด้อยพัฒนา. ใน ๒ ชนิดนี้ เด็ก ๆ ของประเทศไทยมันมีศีลธรรมดีกว่า หรือผู้ใหญ่ก็ตาม ของประเทศชนิดไหน มีศีลธรรมดีกว่า คือมันรู้จักค่าของศีลธรรม นับถือศีลธรรมรู้จักบุญบาปมากกว่ากัน? นี้ดูอย่างกว้าง ๆ ไม่ต้องตอบก็ได้แล้ว ว่าประเทศที่ยิ่งด้วยการพัฒนานั้นบ้าวัตถุ ไม่เห็นแก่ศีลธรรม มีแต่กอบโกย; ประเทศด้อยพัฒนาเล็ก ๆ ยังโง่งงอยู่ก็ไม่รู้จะกอบโกยอะไร มันยังกลัวบาปอยู่บ้าง ก็มีศีลธรรมดีกว่า, มีพระเจ้ามากกว่า.

๑๒๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

ทีนี้ มันยังมีอีกอย่างหนึ่งว่า ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงหลักศีลธรรมมาก? ประเทศที่ยิ่งด้วยพัฒนา มันเปลี่ยนแปลงหลักทางศีลธรรมก็มากน้อย? ประเทศที่ยิ่งด้วยพัฒนาอยู่ มันไม่กล้าเปลี่ยนแปลงหลักทางศีลธรรมสักก็มากน้อย? แล้วก็ดูว่าศีลธรรมของประเทศไทย มันเปลี่ยนแปลงมากกว่านั่นเอง? ก็ให้เห็นได้โดยไม่ต้องพูดอีก ว่าประเทศพัฒนาที่มุ่งแต่พัฒนา มุ่งแต่ประโยชน์ทางวัตถุ เขาก็แก้ไขกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เกิดความนิยมอันใหม่ จนไม่ต้องผิดศีลธรรม.

ข้อนี้เอายุวชนเป็นเครื่องดูกันก่อน ว่ายุวชนในประเทศที่เจริญคือพัฒนามาก กับยุวชนในประเทศที่ด้อยพัฒนานี้ใครยังมีศีลธรรมมากกว่ากัน? รู้จักบุญและบาปมากกว่ากัน, กลัวบาปรู้จักบุญมากกว่ากัน; จนกระทั่งว่า คำว่าบาปและคำว่าบุญนี้ได้เปลี่ยนแปลงความหมายไปอย่างมากมายนั้น มันเปลี่ยนแปลงกันในหมู่ชนประเทศชนิดไหน? คือประเทศที่พัฒนาหรือประเทศที่ด้อยพัฒนา. ขอให้ศึกษากันดู ด้วยจิตใจที่เที่ยงธรรม.

อย่างที่ ๕. ทีนี้ยังเหลืออยู่อีกหน่อยหนึ่ง ก็ยก

๑๒๙

ความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

จะพูดถึง ครูบาอาจารย์ บ้าง.

คำว่า ครูบาอาจารย์นี้ ความหมายที่ ๑ คือ ผู้เปิดประตูตามตัวหนังสือที่แปลว่า ผู้นำทางวิญญาณ นั้น, เดิมตัวหนังสือแท้ ๆ ของสมัยโบราณในประเทศอินเดีย คำว่า ครู นี้เขาแปลว่า ผู้เปิดประตู. รากศัพท์จะเป็นอย่างไร ก็ไม่มีในคัมภีร์ฝ่ายบาลี แล้วมันเก่าเกินไปด้วย; แต่เป็นที่รับรองต้องกันหมดว่า คำ ๆ นี้โดย รากของศัพท์แท้ ๆ แล้ว แปลว่า ผู้เปิดประตู เหมือนกับว่าสัตว์มันถูกขังอยู่ในลำมีด ๆ ในคอกมีด ๆ แล้วมีคนมาเปิดประตูให้สัตว์เหล่านั้น มันออกไปสู่ที่โล่ง ที่แจ้ง ที่อากาศดีมีแสงสว่าง. ผู้เปิดประตูนั้นแหละ คือคำว่า ครู.

ต่อมาเอาความหมายที่ ๒ ความหมายที่ง่ายขึ้นมาอีก ก็แปลว่า ผู้นำในทางวิญญาณ, ครูบาอาจารย์เป็นแสงสว่างในทางวิญญาณ ส่องแสงให้คนทั้งหลายเดินตามไปอย่างถูกต้อง. ที่เรียกว่า ครู นี้เราถือว่ามีบุญคุณ เป็นปฐชนียบุคคล; ก็เรียกว่าครูกันมาเรื่อย ๆ ว่า เป็นผู้มีบุญคุณอันหนัก, หรือเป็นผู้ที่เราจะต้องมีความเคารพหนัก; นี่คือคำว่าครู.

๑๓๐

มนุษย์ กับศีลธรรม

ส่วนที่ภายหลัง ครูได้เปลี่ยนแปลงความหมายไปเป็นลูกจ้างสอนหนังสือนั่นมันอีกเรื่องหนึ่ง อย่าเอามาปนกัน. พอเป็นครูก็ต้องทำหน้าที่ผู้เปิดประตู กันต่อไป, หรือเป็นผู้นำทางวิญญาณ หรือเป็นปฐชนียบุคคล; มีไว้เป็นหลักเกณฑ์ในโลกนี้ สำหรับส่องแสงสว่างทางวิญญาณ. นี้เรียกว่า ครูบาอาจารย์รวม ๆ กันไป.

ที่นี้ก็มาถึงสมัยนี้ ปัจจุบันนี้ ก็ยังมีบุคคลประเภทครูนี้อยู่ ใช้คำเดิม ๆ ว่า ครู ซึ่งเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ; แต่ว่าการกระทำมันเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยอย่างที่เราเรียกว่ายุคปึงปองแล้ว ตัวโลกตัวเหตุการณ์ในโลกมันเปลี่ยนแปลง ตัว “ครู” จะทนอยู่ได้อย่างไร; มันก็เปลี่ยนแปลงด้วย. ก็เป็นธรรมดาที่ว่า บุคคลประเภทผู้นำทางวิญญาณ หรือส่องแสงสว่างทางวิญญาณนั้น มันได้มีการเปลี่ยนแปลง; ฉะนั้นจะดูการเปลี่ยนแปลงนี้กัน, แล้วเราจะเข้าใจว่า ทำไมจึงเป็นผลร้ายแก่โลกในปัจจุบันถึงขนาดนี้? แล้วก็ดูกันแต่ในยุคปึงปองนี้ดีกว่า, ซึ่งครูจะกลายเป็นผู้รับใช้การเมืองไปแล้ว.

ครูทั้งหลายในยุคปัจจุบันนี้ เมื่อไม่เคยไปเรียนเมือง

๑๓๑

ความรู้สึกรวมมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

ฝรั่งเป็นอย่างไร? แล้วเมื่อครูนี้ได้เคยไปเรียนเมืองนอก มาเป็นอย่างไร? เมื่อนิยมไปเรียนเมืองฝรั่งกัน แล้วถึงยุคครูที่ตามกันฝรั่งเต็มที่นี่ เป็นอย่างไร? แล้วก็มาถึงยุคครูที่อยากจะทำหน้าฝรั่งไปเสียอีก จะเป็นอย่างไร? แล้วก็มาถึงครูสมัยป้องกัน เป็นผู้นำในการต่อต้าน ในการประท้วง ในการอะไรก็มีมากยิ่งขึ้นทุกที. ครูเป็นผู้นำในการประท้วงแล้วจะเปิดประตูดิฉันได้อย่างไร? บางทีเขาก็คิดว่าถูกแล้ว การประท้วงนั่นแหละคือการเปิดประตูทางวิญญาณของคนใจ ของคนอันธพาล ให้มันมีโอกาสที่จะต่อสู้ ต่อต้านหรือเรียกร้อง; มันก็ถูกเหมือนกัน.

แต่เดี๋ยวนี้ เราจะดูกันในแง่ของศีลธรรม ว่าครูระดับไหน มีศีลธรรมมากน้อยกว่ากันอย่างไร? ครูที่ไม่เคยไปเรียนเมืองนอก, ครูที่นิยมการไปเรียนเมืองนอก, ครูที่ตามกันฝรั่ง, ครูที่อยากจะทำหน้าฝรั่งไปอีก, กระทั่งครูที่มูทะลุจุดขึ้นมาก เป็นผู้นำในการเรียกร้องประท้วงอย่างนั้นอย่างนี้ จนไม่มีลักษณะอะไรของความ เป็นครูเหลืออยู่เลย; เดียวนี้มีครูชนิดไหนมาก? แล้วก็ตอบได้ในทันทีว่า ศีลธรรมของเด็ก ๆ จะเป็นอย่างไร.

๑๓๒

มนุษย์กับศีลธรรม

ที่พูดมาเพียงเท่านี้ก็เข้าใจแล้ว ไม่ต้องพูดแข่งกับฝนอีกแล้ว ฝนกำลังจะมาอีกแล้วไม่ทันจะจบเรื่อง.

อย่างที่ ๖ เราจะดู ชนชั้นปกครอง กันบ้าง; จะเรียกว่ารัฐบาลหรือเรียกอะไรก็ได้ ไม่ต้องเกรงใจเรียกได้เลย แต่เรียกรวม ๆ ก็ต้องเรียกว่า ชนชั้นปกครอง จัดเป็นรูปรัฐบาล หรือหลังฉากรัฐบาล หรือหน้าฉากรัฐบาล อะไรก็สุดแท้; ชนชั้นปกครองนี้ กำลังให้ความหมายแก่ศีลธรรมอย่างไร? ชนชั้นปกครองในโลก กำลังให้คุณค่าทางศีลธรรมอย่างไร?

ถ้าว่าชนชั้นปกครองเหล่านี้ เขารู้จักศีลธรรมดี ให้ความหมายแก่ศีลธรรมดี ก็ต้องจัดศีลธรรมในรูปที่มีประโยชน์แก่มนุษย์ คือมีสันติภาพให้แก่มนุษย์เป็นแน่.

เดี๋ยวนี้เราจะดูว่าชนชั้นปกครองทั้งหลาย ที่คุณอำนาจการปกครองไว้เนี่ย เขามีจิตใจเป็นอย่างไร? คนเหล่านี้รู้จักบาปบุญคุณโทษเท่าไร? รู้จักบิดามารดา ครูบาอาจารย์อย่างไร? รู้จักศีลธรรม วัฒนธรรม ศาสนา พระเจ้าพระสงฆ์อย่างไร? รู้จักการเสียชาติ หรือสูญเสียชาติกันในขณะที่ไหน?

๑๓๓

ความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

เขารู้จักหรือไม่ว่าประชาธิปไตยนั้นมันเหมาะแก่ผู้มีศีลธรรมเท่านั้น; ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว ประชาธิปไตยอยู่ไม่ได้. ประชาธิปไตยอยู่ได้ ก็เพราะว่ามันมีศีลธรรมเป็นรากฐาน; นี่เขาไปหลงกันแต่ในส่วนประชาธิปไตย, แล้วก็มองในส่วนศีลธรรม มันก็มีประชาธิปไตยที่เป็นที่ฟังไม่ได้, มีแต่ประชาธิปไตยที่เป็นพิษ. ฉะนั้นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ส่วนใหญ่มันจึงเป็นพิษ คือมันผิดต่อความจริง ต่อข้อเท็จจริง ของธรรมชาติของอะไรต่าง ๆ.

มีภาษีต่ออยู่ข้อหนึ่งดีมาก ซึ่งควรจำไว้ว่า *เนสสา สภา ยตถ น สนฺติ สนฺโต* : เนสา สภา ว่า *นั่นมิใช่สภา, ยตถ น สนฺติ สนฺโต* คือ *ในที่ใดไม่มีสัตบุรุษ : ที่ใดไม่มีสัตบุรุษ ที่นั่นไม่ใช่สภา*. ในสภาผู้แทนราษฎรของชาติทั้งหลายต่าง ๆ ในโลกนี้ มีสัตบุรุษหรือไม่; ถ้าไม่มีสัตบุรุษนั้นไม่ควรเรียกว่าสภา, มันเป็นเพียงกลุ่มของคนบ้า ประชุมกันถกเถียงอะไรต่าง ๆ นานา ไปตามแบบของคนบ้า. ถ้าจะเป็นสภาตามความหมายของพระบาลีนี้ของภาษานี้มันต้องประกอบไปด้วยสันโต สันตบุคคล

๑๓๔

มนุษย์ กับศีลธรรม

คือสัตบุรุษ; นั่นมิใช่สภา ถ้าที่ใดไม่มีสัตบุรุษ, ในที่ใดไม่มีสัตบุรุษ ในที่นั้นไม่ใช่สภา.

นี่เดี๋ยวนี้เขามีสภา เป็นสภาสำหรับปกครองประเทศชาติ, แล้วมาดูกันหรือเปล่าว่า ในสภานั้นมีสัตบุรุษหรือไม่? ถ้าไม่มีสัตบุรุษมันก็เป็นที่รวมกลุ่มของคนบ้าคนเมา ครึ่งบ้าครึ่งเมา หลงไหลอะไรต่าง ๆ นานา; ไม่รู้จักสิ่งทีเรียกว่าศีลธรรมกันเสียเลย จะพาบ้านเมืองไปไม่ได้ หรือพาโลกนี้ไปไม่ได้. นี่ความรู้จักบาปบุญคุณโทษ มีในสภาเหล่านั้นหรือเปล่า? ยิ่งกว่านั้นมีสัตบุรุษหรือเปล่า?

แล้วคำว่า "สุญชาติ, เสียดชาติ" นี้มันเป็นคำที่สำคัญที่สุด. เขาจะรู้กันหรือเปล่า ว่าเสียดชาติ สุญชาติทางวัฒนธรรม นั้นมันร้ายกาจ ยิ่งกว่า เสียดชาติ สุญชาติทางการเมือง? ถ้าสมมติว่าเราต้องพ่ายแพ้ ตกไปเป็นข้าเขาเป็นเมืองขึ้นเขา แต่ยังคงมีศีลธรรม วัฒนธรรมของคนไทย พุทธบริษัทอยู่ได้ ก็ไม่เรียกว่าเสียดชาติไทย ไม่เรียกว่าสุญชาติไทย; แม้ว่าโดยภูมิศาสตร์ หรือโดยการเมืองมันไปรวมอยู่กับประเทศอื่น ชาติไทยยังอยู่ที่ตัวบุคคลนั้น, วัฒนธรรมไทย ศีลธรรมไทยยังอยู่.

๑๓๕

ความรู้สึกร่วมของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

แต่เดี๋ยวนี้ถ้าเรา ละทิ้งศีลธรรม วัฒนธรรม ไทยอย่างพุทธบริษัทเสีย แต่เดี๋ยวนี้ที่นี้แล้ว; มันสูญชาติ เสียแล้ว, มันสูญชาติอยู่ในสภา ที่เขาประชุมกันเพื่อบริหาร ประเทศนั่นเอง. ไม่มีความเป็นคนไทยแล้ว สูญชาติไทย แล้วทั้งที่แผ่นดินนี้ยังไม่เป็นเมืองขึ้นของใคร. เดี่ยวนี้ แผ่นดินไทยยังไม่เป็นเมืองขึ้นของใคร; แต่ว่าชาติไทยสูญ ไปเสียแล้วก็ได้ คือไม่มีวัฒนธรรมไทย ไม่มีศีลธรรมไทย ไม่มีความเป็นพุทธบริษัทอย่างไทย ๆ อย่างที่ สัตบุรุษ บรรพบุรุษ พุทธบริษัท ปู่ ย่า ตา ยายของเรา เคยมีมาแต่ กาลก่อน. เดี่ยวนี้เรียกว่าชาติไทยในทางวัฒนธรรมมัน สูญไปแล้ว; ถ้าเป็นอย่างนี้ สูญชาติแล้ว, แม้ว่าแผ่นดิน นี้ ยังไม่เป็นของคนอื่น.

เดี๋ยวนี้เขามาหลับตามองเห็นแต่ แผ่นดินนี้ ๆ อย่างเป็นความบ้าหลัง มุทะลุ มุมานะ อย่างเดียว ด้านเดียว ข้างเดียว ไม่มองความเสียหายชาติสูญชาติ ทางนามธรรม ทางจิตใจ ทางมโนธรรมกันเสียเลย; เพราะฉะนั้นจึง สูญชาติในส่วนจิตใจ หรือส่วนวัฒนธรรม, แล้วไม่ทำอะไร ความสูญชาติอันนี้จะนำไปสู่ความสูญชาติ ทางเนื้อหนัง

๑๓๖

มนุษย์ กับศีลธรรม

ทางแผ่นดิน ทางวัตถุ อะไรหมด, เดี่ยวนี้เมื่อเราไปตามกัน เขา ทุกอย่างทุกประการ ในการกินการอยู่ การทุก ๆ อย่าง ทุกประการ ไปตามกันเขาหมด จนไม่มีความเป็นไทยเหลือ; ไม่เท่าไรก็สมัครที่จะเป็นทาส เป็นข้าเขา เท่านั้นแหละ. ปากก็พูดไปอีกอย่างหนึ่ง, แต่น้ำใจนั้นไปหมดแล้ว. นี้เรียกว่า ความสูญชาติไทย ที่น่ากลัวที่สุด.

ที่นี้ประเทศอื่นก็เหมือนกันอีก ไม่เฉพาะแต่ ประเทศนี้ นี่มันขึ้นอยู่กับว่าชนชั้นปกครอง จะเป็นรัฐบาล หรือเป็นรัฐสภา เป็นอะไรที่ไหนกันอีกก็สุดแท้ ที่ว่ารวมกัน เป็นผู้ทำหน้าที่คุ้มครองประเทศชาตินั้น มีศีลธรรมกัน เพียงไหน? ถ้ามีศีลธรรมมากพอ ความเป็นชาติเป็นไทย เป็นอะไรก็อยู่ได้ ความเป็นมนุษย์ก็อยู่ได้ สันติสุข สันติภาพก็มีอยู่ได้; ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้วก็หมดไป ๆ ใน ทางจิตใจก่อน แล้วในที่สุดก็จะหมดไปทั้งทางร่างกาย ทางวัตถุ.

... ..

นี้เรียกว่า ดูกันถึงที่สุดในทุกแง่ทุก ๆ มุม แม้จะ

๑๓๗

ความรู้สึกร่วมของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

เป็นอย่างย่อ อย่างสังเขป ก็ดูกันทุกแง่มุม ว่าศีลธรรม มีปัญหาอย่างไร.

พวกเราทั้งหลายที่เป็นมนุษย์นี้ รู้สึกต่อปัญหานี้ อย่างไร? ทุกคนเถียงว่ารู้สึก; แต่ถ้าความรู้สึกนั้นมัน ไม่ถูกต้อง ยังหลับตาอยู่นั่นเอง; ก็เรียกว่าไม่มีความรู้สึก เสียดีกว่า. นี่จึงแก้ปัญหาไม่ถูก, แก้ปัญหาไม่ได้. ถ้ารู้สึก จริงมันก็แก้ปัญหาได้; นี่ทำไมจึงเรียกว่าแก้ปัญหาไม่ได้? เพราะดูซิ มีแต่วิกฤตการณ์ ไปทั่วทุกหัวระแหง, มีความ ระส่ำระสายเดือดร้อน, ไม่มีสันติสุขส่วนบุคคล, ไม่มี สันติภาพในส่วนรวมกันเสียเลย; นี้เรียกว่า ไม่มีความ ถูกต้องในทางศีลธรรมนั่นเอง.

ถ้าว่าเขาทำอะไรกันบ้าง ก็รู้ไปตามทางของความ ไม่มีศีลธรรมแล้วไปสมมติเอามาเป็นศีลธรรม; ไปเอาสิ่ง ที่มีศีลธรรมมาเป็นธรรม คือข้อเท็จจริงที่กำลังเป็นอยู่ใน โลกนี้เวลานี้. ฉะนั้น คนปัจจุบันในโลกนี้ มีการกระทำต่อ ศีลธรรมอย่างไร, มีความรู้สึกต่อศีลธรรมอย่างไร, วันนี้ เราก็ได้พูดกันพอสมควร.

เดี๋ยวนี้ที่เขาเก่งกันอยู่หน่อยหนึ่ง ก็คือว่า มีปากพูด

๑๓๘

มนุษย์ กับศีลธรรม

ได้มาก ในเรื่องปรัชญาทางศีลธรรมแต่ก็ไม่กี่คน; แล้วไว้ ถกเถียงกันในหมู่นักปราชญ์ ไม่กี่คนในปรัชญาทาง ศีลธรรม. ส่วนคนนอกนั้นไม่รู้จัก และไม่ปฏิบัติ ไม่มี ใครปฏิบัติ; เพราะไม่มีใครอยากจะทำ, เพราะอยาก จะเอาเวลาไปหาความสุขสนุกสนานทางเนื้อทางหนัง ทางเปล็ดเปลื่นอย่างนั้น. ถ้ามีศีลธรรมแล้ว มันถูกจำกัด มันแคบ, แล้วเขาก็รู้สึกว่าต้องอดทนเกินไปบ้าง, หรือบาง ที่ก็รู้สึกว่าไม่มีรสไม่มีชาติ; เลยไม่ต้องการ; โลกมันเป็นอย่างนี้ รู้สึกอย่างนี้ ต่อปัญหาทางศีลธรรม.

บางคนอาจจะคิดสั้น ๆ ว่า ให้โลกมันฉิบหายไปก็ แล้วกัน, ส่วนตัวฉันนี้ให้ได้สนุกสนานเอร็ดอร่อยตาม ความต้องการของฉัน แล้วนี่เป็นความถูกต้อง; อย่างนี้ก็ จะมียิ่งขึ้น แล้วก็มากขึ้น ๆ. ความรู้สึกของมนุษย์ ต่อปัญหาทางศีลธรรม มันมีข้อเท็จจริงอยู่อย่างนี้; ฉะนั้น ขอให้หันไปพิจารณาดู.

ทีนี้ ก็เราทั้งหลายในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท มันก็ ต้องอยู่ร่วมโลกกับคนอื่นเหมือนกัน; ฉะนั้น เราต้องรับรู้ ต้องสนใจ และต้องรับรู้สังคมมนุษย์ เกี่ยวกับเรื่องราวของ

๑๓๙

ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

มนุษย์, เกี่ยวกับความอยู่หรือความรอดของมนุษย์, หรือเกี่ยวกับความวินาศ ความทำลายของมนุษย์, จึงเอามาพูดกัน. เพราะว่า ความเป็นพุทธบริษัท ก็คือ ความเป็นผู้มีประโยชน์ ในการที่จะทำตนเองหรือผู้อื่น ให้มีความสุข; ถึงแม้ตัวพุทธศาสนาก็มีเพื่อให้โลกนี้มีความสุข, ธรรมะทั้งหลายก็เพื่อคุ้มครองโลก เพื่อค้ำจุนโลกให้มันอยู่ในสภาพที่ปรกติ หรือเป็นสุข ตามความหมายของคำว่า ศีลธรรม.

เพราะฉะนั้น ขออย่าได้ลืมเสีย ว่าอาตมาได้พูดมาหลายครั้งหลายหนแล้วว่า คำว่า “ศีลธรรม” นั้น สำคัญอยู่ตรงคำว่า ศีล หรือ สีละ. สีละก็แปลว่า ปรกติ; เมื่อมันปรกติ ก็ไม่วุ่นวาย ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์; ก็เอาเพียงเท่านั้นก็พอ ไม่มีกิเลสและความทุกข์ มาทำความวุ่นวาย แล้วก็เป็นสีละ คือเป็นปรกติ. นี่ก็เป็นของวิเศษที่สุดแล้วสำหรับมนุษย์ ที่จะอยู่ในโลก.

ปัญหาเรื่องสีละ คือความเป็นปรกติของมนุษย์นี้เป็นสิ่งที่ควรสนใจ, แล้วก็ขอให้สนใจกันให้สุดกำลังสติปัญญาของตน ๆ; เพราะว่าเกิดมาชาติหนึ่งนี้ จะได้

๑๔๐

มนุษย์ กับศีลธรรม

ชื่อว่า ได้ช่วยกันสุดความสามารถ สุดฝีไม้ลายมือแล้ว เพื่อให้มนุษย์นี้อยู่ด้วยความหมายแห่งความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องทุก ๆ ประการ. วันหลังเราก็ได้ ค่อยพูดกันถึงปัญหาของศีลธรรมในแง่อื่นต่อไปอีก.

ในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติไว้ที่ เป็นโอกาสที่ให้พระเจ้าพระสงฆ์นี้ ท่านจะสวดสิ่งที่เป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจ ในการปฏิบัติศีลธรรมต่อไป.

๑๔๑

ความรู้สึกรของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ)

มาเถอะเพื่อน!

จาก the "COME" by **Miss A.C. Albers**

แปลและร้อยกรองโดย

"สิริวิยาส"

"สิริวิยาส" เป็นหนึ่งในนามปากกาที่ท่านพุทธทาสใช้ในการเขียนบทประพันธ์

Come, friend, sit in my boat and sail with me.
 The dawn is fresh, the hours are on the wing,
 we'll sail the clouds and sailing on, will sing
 A ringing anthem of Eternity.

มาเร็ว เกลอส, แล่นเรือ ไปด้วยข้า
 อรุณใหม่ นาฬิกา อ้าปีกหนี
 เราจะขึ้น ก้อนเมฆพล้อย ลอยเมฆสี
 สดุดี "อนันตชีพ" พลัง, รีบไป.

๑๔๔

ภาคผนวก

You dare not come for fear that you may lose
 One fleeting hour that holds on earth-born chance?
 Your feet are bound by chain of circumstance?
 Shake off that chain, by fearless, free and choose.

อ้อ ไม่กล้า มา, เพราะกลัว ตัวจะพลาด
 "ชั่วโม่งซึ่ง หมายมาด" หรือสหาย?
 หรือชาติติด ตรวนชีพ บีบใจกาย?
 จงหลุดหาย และกล้าแล้ว แล้วเพื่อนฟรี

๑๔๕

มาอะเพื่อน!

Break every obstacles that progress bars,
Harken the carol of the wind that blows,
The fervent secret of the moonlit rose,
And hear the lily whisper to the stars.

จงพาดพิง อุปสรรค ซึ่งปักขวาง
จงฟังเสียง ลมคราง เป็นเพลงซู่
ทั้งกุหลาบ แสงจันทร์จับ ความลับมี
และฟังดอก พลัปลิงที่ กระทบดาว.

๑๔๖

ภาคผนวก

There is a song that rings through million years,
Those million years that centre in a night.
It sends its notes unto the sunlit height.
Its echoes vibrating throughout the spheres.

มีเพลงบรร- เลงนาน ล้านปีแล้ว
ล้านปีที่ มีศูนย์แนว คินหนึ่ง, เอ้า!
มันส่งไนต์ สูง ,แสง แดดจับวาว
ส่งเสียงเร้า กระเช้าทั่ว ทั้งจักรวาล.

๑๔๗

มาอะเพื่อน!

Know your own self; shake off life's sullen shroud.
 You hold within yourself your Universe :
 Then freely with the morning star converse
 And steer your boat unto you gold-edged cloud.

รู้ตัวไว้, สลัดสาย ระยางชี
 ก็ท่านมี โลกของท่าน ในตัวท่าน :
 จึ่งคุยกับ “ดาวรุ่งฤกษ์” อย่างเบิกบาน
 ถือท้ายเรือ หมายสถาน เมฆขลิบทอง.

๑๔๘

ภาคผนวก

Control the senses, for, alas they spin
 Webs of illusion. Seek the Great Release.
 The path that leads unto the endless peace
 Is yours alone; it lies within, within.

ข่มอินทรีย์. เพราะ, โอ้! มัน ชักใยเป็น-
 ภาพลวงเล่น; จุงฟ้า วิมุติท่อง.
 ทางไปสู่ คานติรส ไม่หมดมอง
 ก็เป็นของ ท่านเท่านั้น มันอยู่ใน - (อยู่ในเอย)

๑๔๕

มาอะเพื่อน!

